

naše planine

9-10

1989

Naše planine

ČASOPIS PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE

THE JOURNAL OF THE ALPINE ASSOCIATION OF CROATIA

Urednik — Editor: Prof. dr. Željko Poljak, Yu-41000 Zagreb, A. Cesarca 5

Izlazi u šest dvobroja godišnje

Pretpлата za 1989. godinu, ako se uplati do izlaska idućeg broja, iznosi 150.000 din (za inozemstvo dvostruko)

Uplate slati na tekući račun Planinarskog saveza Hrvatske (broj 30102-678-5535). Na uplatnici treba naznačiti: Za Naše planine« i ispisati čitku adresu pošiljaoca. Izdavač je Planinarski savez Hrvatske. Redakcija: 41000 Zagreb, Kozarčeva 22, tel.: 448-774, radno vrijeme 8—14 sati. Tisak »Vjesnik« Zagreb. Oslobođeno od poreza na promet na osnovi mišljenja Republičkog sekretarijata za prosvjetu, kulturu i fizičku kulturu (br. 5499 od 26. XII 1972). Tiskanje sufinancira Republička samoupravna interesna zajednica fizičke kulture SR Hrvatske.

Godište 41 (81) Rujan—Listopad 1989 Broj 9—10
Volume 41 (81) September—October 1989 Number 9—10

Od 1898. godine »Hrvatski planinar«, od 1949. »Naše planine«

IZDAVAČKI SAVJET

Ivica Bralić
Vilim Cerovec
Tomislav Đurić
Milivoj Gluhak
Josip Gobac
Zdenko Jajčević
Željko Kašpar
Željko Klepić
Mirko Knežević
Milan Kolman
Slavko Komar
Josip Malić
Vlado Mihaljević
Željko Poljak
Božidar Škerl
Ivica Trnokop

UREDNIČKI ODBOR

Nikola Aleksić
Borislav Aleraj
Darko Berljak
Vlado Božić
Milivoj Kovačić
Ivan Marchiotti
Krunoslav Milas
Tomislav Pavlin

DOPISNICI IZ REGIJA

Miroslav Ambruš-Kiš
Ivan Jakovina
Miljenko Pavešić
Đuro Priljeva
Ante Rukavina
Milan Sunko
Cvjetko Šoštarčić

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Željko Poljak

SADRŽAJ

Svečanost na Velebitu	193
Božica Papeš-Mokos: Jesen u Nepal, godine 1988.	197
Petar Lučić-Roki: Proljetni dan u Martuljku	202
Dunja Horvatin: O baki, krstu i škrinjici s blagom	203
Mr. Predrag Čosić: Šator i Šatorsko jezero	205
Kap. Ivo Rudenjak: Snježnik	206
Ing. Arsen Miletić: U strahu su velike oči	208
Ing. Đuro Filipš: Planinari na Motajici	209
Goran Majetić: Lović Prekriški	210
Boško Jovanoski: Na tri šarska jezera u jednom danu	213
Andelko Ivančić: Planinarstvo u Ravnoj Gori	215
Božidar Petanjek: Ravnogorski planinarski put	217
Darko Lukšić: Nova planinarska kuća na Čičariji	219
Mira Šincek: Sedamdeset godina PD »Ravna gora« u Varaždinu	222
Ing. Ivica Piljić: Svjetski kup UIAA »Leeds 1989«	223
Rudo Starić: Osvrt na članak »Čez megle k soncu«	228
Miljenko Pavešić: Džiperi dolaze	228
Maleni krpelj — uzrok velikih tegoba	229
Slobodan Žalica: Pustošenje planinskih šuma u Bosni i Hercegovini	231
Damir Lacković: Špilja u kamenolomu Tounj	233
Mladen Kuhta: Najveći speleološki objekti u SR Hrvatskoj	234
Mladen Kuhta: Najveći speleološki objekti u svijetu	235
Publicistika	236
Alpinizam i ekspedicionizam	237
Sportsko penjanje	237
Vijesti	239

Na naslovnoj stranici:

Proljetni dan u Martuljku

Foto: Petar Lučić-Roki

Na četvrtoj stranici omota

El Capitan u Yosemiteima (California)

Foto: Dr. Ž. Poljak

Svečanost na Velebitu

Dan planinara Hrvatske i proslava 20-godišnjice Velebitskog planinarskog puta

Oko tisuću planinara, iz većine planinarskih društava u Hrvatskoj okupilo se u subotu 2. rujna na »Danu planinara Hrvatske«, koji je organiziran u povodu 20. obljetnice VPP-a. Svečanost je započela ispred Rossijevo skloništa na sjevernom Velebitu u 13 sati intoniranjem himni, nakon čega je predsjednik PSH Vlado Mihaljević u svom pozdravnom govoru rekao:

Drugarice i drugovi, drage planinarke i planinari! Dragi gosti!

Dozvolite mi da u ime PSH otvorim »Dan planinara Hrvatske« posvećen 20. obljetnici VPP-a, toga predivnog planinarskog puta — transverzale, koja je postala ponos svih naših planina i planinara.

Srdačno pozdravljam sve prisutne planinarke i planinare, a posebno rado pozdravljam u našoj sredini predstavnika RK SSRNH Marinka Panića, člana Predsjedništva i predstavnika PSJ Faruka Hasanbegovića koji ujedno vodi delegaciju PS BiH, delegaciju PZ Slovenije na čelu s Marjanom Oblakom, člana Savjeta federacije i predsjednika Savjeta za zaštitu prirode SRH dr. Slavka Komara, člana Savjeta SRH Čedu Grbića, člana Savjeta SRH i predsjednika Odbora za izgradnju planinarskog doma na Baškim Oštarijama Milana Rukavinu-Šaina i predstavnika Lutrije Hrvatske Zdravka Dujmovića.

Dvadeseta obljetnica VPP-a pada u dane kad obilježavamo i 115. obljetnicu postojanja

organiziranog planinarstva u Hrvatskoj i Jugoslaviji, odnosno osnivanja HPD-a, što predstavlja značajan jubilej. Ubrzo, za mjesec dana, proslavit ćemo 100-tu obljetnicu planinarske piramide na Medvednici koja se sada nalazi na Japetiću. Dobili smo i pozdrav iz dalekog Katmandua u Nepalju od Zagrebačke alpinističke ekspedicije, koja će pokušati s kineske strane osvojiti Mount Everest. Zato, držimo im palčeve!

Na redovnoj godišnjoj skupštini PSH 8. travnja donesena je vrlo značajna odluka o »Desetljeću Velebita«. Naime, kroz narednih će deset godina PSH, sva planinarska društva i svi planinari Hrvatske posebnu pažnju posvetiti izgradnji, obnovi i rekonstrukciji 33 planinarska objekta (domovi, kuće, skloništa, staze, bunari) koji će još više približiti naš Velebit planinarima, turistima i drugim posjetiocima. Ta značajna odluka PSH počela se uspješno realizirati. U prilici smo, da vam već na ovoj svečanosti dademo kratki raport o tome kako se odvija akcija našeg plana velebitskog desetljeća:

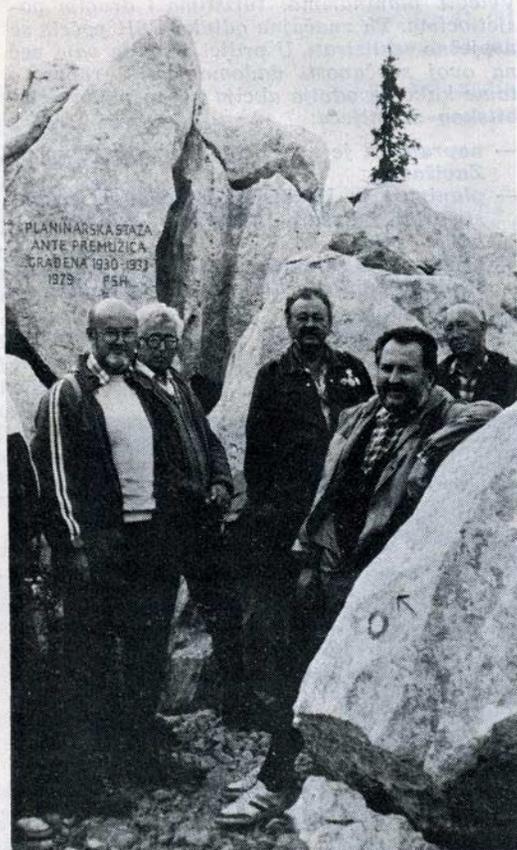
- *napravljen je novi krov i uređen dom na Zavižanu,*
- *planinari iz Hrvatskog zagorja su rekonstruirali i uredili Rossijevo sklonište — hvala im!*
- *otvoreno je sklonište Radlovac s prilaznim stazama umjesto dosadašnjeg skloništa na Pejakuši,*
- *uređuje se sklonište u domu na Štirovcu,*

U službenom dijelu programa predsjednik je pozdravio prisutne i otkrio spomen-ploču, a tajnik PSH podsjetio je sve prisutne kratkim osvrtom na ideju i ostvarenje VPP-a

- sisački planinari uređuju novo sklonište na Oltarima,
- otvoreno je novo (privremeno) sklonište na Baškim Oštarijama,
- ovih dana će slavonski planinari završiti i otvoriti sklonište u Šugarskoj dolubi,
- gospićki planinari će u toku jeseni obnoviti sklonište uz dom na Visočici,
- uređena je i markirana staza VPP-a i prilazne staze,
- spojen je VPP s Kapelskim planinarskim putem, a ovaj s Goranskom i Riječkom transverzalom, koja je otprilike spojena sa slovenskim planinarskim putevima. Na taj način možemo već razmišljati o planinarskom putu Alpe—Jadran i o nastavku Evropskog pješačkog puta E—6.

Dakle, akcije plana »Desetljeće Velebita« uspješno su krenule, što treba da bude velik poticaj svim planinarima Hrvatske za još veće napore i zalaganja. Ovo je i prilika da u ime

Tone Strojín, potpredsjednik PZ Slovenije; Marjan Oblak, predsjednik PZS; Vlado Mihaljević, predsjednik PSH; Dane Pavićević, tajnik PS BiH, i Božo Škerl, počasni član PSH, zaustavili su se na putu za Rossijevo sklonište ispred uklesane posvete ing. Anti Premužiću i njegovoj stazi (postavljennoj prigodom proslave desete obljetnice VPP-a)

O lipoto Velebita,
o lipoto srca moga,
kad bi ima sto života;
nagledat se nebi moga.
Puna glava, puno srce,
pune oči te lipote,
da te mogu duže gledat,
o živote, o živote...

Izdaju me moje noge,
nemam snage da te gazim,
da se divim toj lipoti,
i da Tvoje ruho pazim.
Ima mladih što Te vole,
darivam Ti oba sina,
nek te gaze, nek te paze,
njihova si domovina.

Dio pjesme koju je u povodu »Dana planinara Hrvatske« spjevao Stipe Grcić, član PD »Promina« iz Drniša.

PSH kažem veliku hvala i da čestitam svim planinarima koji su ove godine sudjelovali u ovim našim značajnim velebitskim akcijama.

Pred nama i dalje stoje teški zadaci: izgradnja više novih planinarskih domova, kuća i skloništa kao i obnova te rekonstrukcija postojećih. Posebno će težak zadatak biti produženje Premužićeve staze dalje na južni Velebit. Uvjeren sam da ćemo mi planinari Hrvatske uz pomoć društvene zajednice, Lutrije Hrvatske, turističko-ugostiteljskih i šumarskih organizacija izvršiti naše obaveze prema Velebitu. Na to nas obavezuje Velebit, ta najljepša naša planina i park prirode. Na to nas obavezuju mnogi znani i neznani planinari i planinarke koji su raznovrсноšću svojih napora i akcija mnogo učinili da se Velebit otvori i upozna.

Mi ćemo danas ovdje na Rossijevom skloništu otkriti spomen-ploču najzaslužnijim planinarima, našim prethodnicima, koji su učinili najviše za otkrivanje Velebita planinarima. Neka im bude vječna slava i hvala i neka ostanu navijeke dika planinarstva Hrvatske i Jugoslavije!

Planinarke i planinari, ostvarenjem našega plana »Desetljeće Velebita« ova će divna planina otvoriti svoja njeđra još šire svim planinarima, turistima i posjetiocima. To pred nas planinare naročito stavlja velik zadatak čuvanja i zaštite prirode Velebita. Svjedoci smo mnogih vandalskih ponašanja prema tom parku prirode i planinarskim objektima. Naše akcije čuvanja i zaštite prirode moraju biti svakodnevne, svestrane i djelotvorne. Neka i ovaj »Dan planinara Hrvatske«, posvećen 20. obljetnici VPP-a, ovdje pred Rossijevim skloništem, prođe tako da nakon našeg odlaska ne ostane ni jedan opušak cigarete, ni jedan papirić, plastična vrećica, staklenka, lihenka.

Neka nam bude čist i zaštićen naš Velebit.
Neka nam budu čiste i zaštićene sve naše
planine.

Neka nam bude čista zaštićena, u bratstvu
i radu sretna lijepa naša domovina Hrvatska
i Jugoslavija, tamo kuda je ravna i tamo
kuda je planina.

Nakon predsjednikovog pozdravnog govo-
ra održao je tajnik PSH, Nikola Aleksić,
ovaj referat o 20-godišnjici Velebitskog pla-
ninarskog puta:

Danas smo se okupili na ovom prelijepom
mjestu da obilježimo 20. obljetnicu »Velebit-
skog planinarskog puta« i da se podsjetimo
zašto je i kako otvoren taj prekrasni put.
Prvo, Velebit je svojom dužinom od 150 km
kao od prirode stvoren za trasiranje uzdužnog
puta. Drugo, uzduž planine pruža se takvo
obilje razolikih prirodnih kontrasta i atrak-
tivnih doživljaja, kakvo se rijetko gdje može
naći. I treće, prije gotovo 60 godina, zahva-
ljujući vizionarskom pothvatu planinara i šu-
mara ing. Ante Premužića, sagrađena je kroz
sjeverni i srednji Velebit uzdužna turistička
staza za koju slobodno možemo reći da je po
svojoj zamisli prvi transverzalni put u Jugo-
slaviji a možda i u Evropi.

Na nama planinarima bilo je samo da nje-
govu ideju proširimo i na južni Velebit. Ali
kada smo se prihvatili tog posla, shvatili smo
da nas čeka ne samo produženje markacije,
nego da se zapravo radi o kompletnom otva-
ranju Velebita planinarima. Osim produženja
staze, trebalo je markirati prilazne puteve,
osigurati nova planinarska skloništa, tiskati
vodič, dnevnik, geografske karte, izraditi
značke i postaviti solidne kontrolne točke. Taj
posao, prije otvorenja, trajao je dobre dvije
godine. Za razliku od Premužića, mi nismo
mogli graditi turističku stazu, nego smo se
koristili pučkim stazama koje smo povezali
markacijama. Zapravo je najteži zadatak bio
na tom putu dugom tjeđan dana (oko 100 km)
osigurati planinarska skloništa kako posjetioci
ne bi trebali nositi opremu za kampiranje.
Uredili smo za tu priliku Rossijevo sklonište,
sklonište u lugarnici na Velikom Alanu, u
zaseoku Skorpcovcu, kuću na Oštarijama, sklo-

ROSSIJEVO SKLONIŠTE

DAN PLANINARA HRVATSKE

Na prigodnoj filatelističkoj omotnici izdanoj u po-
vodu proslave nalazi se ovaj crtež Rossijevog
skloništa. Na omotnici je otisnut i prigodni pošt-
anski žig kojim su žigovane sve poštanske pošilj-
ke upućene tog dana iz pošte Jurjevo.

nište u Jelovoj Ruji, na Ivinim Vodicama i
danas već zaboravljeno sklonište u lugarnici
Mali Halan blizu Tulovih greda te dogradili
dom na Zavižanu.

Paralelno s radovima na objektima marki-
rana je i očišćena trasa puta od Zavižana do
Paklenice, te postavljeno 17 kontrolnih toča-
ka. Tiskani su dnevnik VPP-a, vodič »Vele-
bit« autora Željka Poljaka i suradnika, karta,

Izrađene su i jubilarne značke VPP-a i Rossijevog skloništa, te suvenir-tanjur i jubilarni žigovi

PLANINARI PRIRODOSLOVCI I ZNANSTVENICI

IVAN GOJTAN - AKADEMIK BRANIMIR GUŠIĆ
DRAGUTIN HIRC - PROF. MIROSLAV HIRTZ
PROF. DR. IVO HORVAT - DR. IVAN KRAJAC
PROF. VJEKOSLAV NOVOTNI - PROF. JOSIP PASARIĆ
DR. JOSIP POLJAK - ING. ANTE PREMUIŽIĆ
LJUDEVIT ROSSI - DR. RADIVOJ SIMONOVIĆ

OTKRILI SU NAM LJEPOTE VELEBITA

POVODOM 20 GODINA VELEBITSKOG
PLANINARSKOG PUTA POSTAVLJA

2. RUJNA 1969. PLANINARSKI SAVEZ HRVATSKE

Dugogodišnji bivši predsjednik PSH i PSJ Božo Škeri u toku svečanosti otkrio je spomen-ploču na Rossijevom skloništu postavljenu istaknutim planinarima, prirodoslovcima i znanstvenicima — istraživačima Velebita

TKO JE TKO NA SPOMEN-PLOČI

IVAN GOJTAN (1869—1939). Odvjetnik u Gospiću. Dvadesetpet godina na čelu podružnice »Visočica«. Zaslužen za izgradnju objekata na južnom Velebitu (po njemu je nazvan dom na Visočici). Začasni član HPD-a.

AKADEMIK BRANIMIR GUŠIĆ (1901—1975). Sveučilišni profesor i liječnik. Osnivač HTK »Sijeme« i njegov predsjednik, plodni planinarski pisac. Prvi predsjednik PSH i PD »Zagreb«. Istaknuti borac za zaštitu prirode.

DRAGUTIN HIRC (1833—1921). Učitelj u Bakru. Botaničar, geograf, putopisac, prvi urednik »Hrvatskog planinara«. Njegovim imenom nazvana je predratna planinarska kuća na Bijelom stijenama.

MIROSLAV HIRTZ (1878—1944). Istaknuti prirodoslovac i istraživač Velebita. Svoju vilu u Ja-

blancu oporučno je ostavio PSH, danas planinarski dom.

PROF. DR. IVO HORVAT (1897—1963). Botaničar svjetskog glasa, istraživač dinarske flore, član uprave i tajnik HPD-a, inicijator borbe za zaštitu prirode i osnivanja NP »Risnjak«.

DR. IVAN KRAJAC (1877—1946). Odvjetnik, političar, ministar trgovine i industrije 1925. g. Pisac niza putopisa i članaka, posebno o Velebitu, inicijator gradnje doma na Zavižanu. Njegovo ime nose Krajačevi kukovi u sjever. Velebitu. Bio je predsjednik HPD-a i začasni član HPD-a.

PROF. VJEKOSLAV NOVOTNI (1843—1928). Gimnazijski profesor u Zagrebu, tajnik Hrvatskog planinarskog društva, urednik »Hrvatskog planinara«, društveni mecena, pisac prvog planinarskog vodiča »Na goru Zagrebačku« 1906. Začasni član HPD-a.

PROF. JOSIP PASARIĆ (1860—1937). Gimnazijski profesor u Zagrebu, publicist, političar, urednik »Hrvatskog planinara«, potpredsjednik i predsjednik HPD-a. Po njemu je nazvan planinarski dom na Ivančici. Začasni član HPD-a.

DR. JOSIP POLJAK (1892—1962). Geolog, speleolog, publicist. Urednik Hrvatskog planinara. Napisa prvi vodič po Velebitu 1929. godine. Potpredsjednik HPD-a i začasni član.

ING. ANTE PREMUIŽIĆ (1889—1979). Sumarski inženjer, istraživač Velebita, inicijator i graditelj visinske uzdužne turističke staze kroz sjeverni i srednji Velebit koja danas nosi njegovo ime. Začasni član HPD-a.

LJUDEVIT ROSSI (1850—1932). Major, istaknuti botaničar čiji se herbarij čuva u Botaničkom zavodu u Zagrebu. Sklonište u Rožanskim kukovima nazvano je njegovim imenom. Začasni član HPD-a.

DR. RADIVOJE SIMONOVIĆ (1858—1950). Liječnik u Somboru. Istraživač i pisac putopisa i do danas menadmašiv fotograf velebitskih motiva. Njegovim imenom nazvana je Simonovića Stapina u južnom Velebitu. Začasni član HPD-a.

razglednice, a izdane su i spomen-značke. U toku priprema trebalo je uložiti mnogo truda i entuzijazma ne samo u manuelnom radu, već i u organizacijskom, posebno na osiguranju potrebnih finansijskih sredstava. U tome su sudjelovali brojni planinari, a glavninu posla obavila je ekipa: Željko Poljak, Nikola Aleksić, Stanko Hudoletnjak, Alfred Hlebec i Velimir Vinterštajger.

Čast otvaranja Velebitskog planinarskog puta pripala je pokojnom inženjeru Anti Premuižiću ispred doma na Zavižanu 4. srpnja 1969. g. uz prisustvo oko 500 gostiju i planinara, od kojih su mnogi odmah nastavili obilazak puta.

U toku proteklih dvadeset godina spomen-znak VPP-a osvojilo je 1876 planinara, što nije tako velik broj, ali s obzirom na činjenicu da je prođano 7500 dnevnika i da mnogi planinari obilaze Velebit po etapama, očito je da će se taj broj iz godine u godinu povećavati.

I na kraju treba reći, da ni staza ni objekti na VPP-u nisu uvijek u onakvom stanju, kakvo bismo željeli. Često nestaju žigovi na kon-

trolnim točkama, nesavjesni posjetioci oštećuju objekte i inventar u njima, staza zaraštava brže nego što je stignemo krčiti, no, srećom, uvijek se nalaze među planinarima novi entuzijasti, koji na svoja leđa preuzimaju teret održavanja VPP-a.

Svima koji su na bilo koji način pridonijeli održavanju ovoga našeg prelijepog puta mnogo hvala, a svim budućim obilaznicima mnogo lijepih i ugodnih trenutaka.

Prije i poslije svečanosti većina prisutnih planinara iskoristila je svoj boravak za obilazak pojedinih vrhova i kontrolnih točaka VPP-a i transverzale »Po planinama SRH«.

U okviru ove akcije u subotu navečer u planinarskom domu »Miroslav Hirtz« u Jablancu održan je i tradicionalni sastanak delegacija Planinarskih saveza Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Slovenije.

Pripremio: Nikola Aleksić

Snimci: Vilim Strašek i Jože Dobnik

Na velikom platou iznad T...

Jesen u Nepal, godine 1988.

BOŽICA PAPEŠ-MOKOS
ZAGREB

KATHMANDU I PRISTUP (1. 10—7. 10)

U Kathmanduu nas dočekuje egzotika Azije. Vrućina, zadah mesa prekrivenog muhama, rikše, specifično snažni mirisi i intenzivne boje. Mijenjam dolare na crno u tami dvorišta, ispred kuće pijanog tibetanskog trgovca. Mali crni vragovi šapatom nam nude hašiš u mračnim ulicama. Da bi se uživalo treba zaboraviti na sve predrasude zapadnjačkog načina života (osobito one u vezi s hijjenom).

Noću je pala kiša i u tamnim ulicama su bijesno režali psi; danju pospane i gotovo umiljate životinje.

Narednog prohladnog jutra smo se, sa svježim trekking dozvolama u džepu, našli u prepunom autobusu. Smeđi dječaci i djevojčice pjevaju i smiju se, a u polumraku im sjaje samo oči i zavidno bijeli zubi.

U sparno podne sišli smo s krova našeg autobusa u mjesto Dumre. Nakon kratkog, ali žestokog cjenkanja ustanovili smo da bi nas previše koštala vožnja džipom do Besisahara (zadnje selo do kojeg se još može doći vozilom), pa se naša ekipa u sastavu Ranko Znidarić, Dušan Buinac (Djuk), Ram-

bahadur Gurung (Rambo), tri nosača (Khar-ga, Ramprosat i Bahadur) i ja odvažila na pješčenje golom i prašnjavom cestom.

I u hladu ogromnih svetih stabala pipala je vruće. Sćućurile se slamnate kolibe pod razgranatim krošnjama. Odmaramo oči na nježnom zelenilu rižinih polja, kroz koja hitro promiču vitke žene u šarenoj odjeći, golih leđa i bosih nogu. Okrugla djeca, musavih obraza i šmrkavih noseva smiju se i sklapaju ruke u pozdrav. U sumrak se zajedno kupamo u toplim rječicama.

Prolaze dani, sve se više penjemo i već smo duboko u kanjonu divlje rijeke Marsyandi. Tamo nas dočekuje nepojmljivo bogatstvo flore i faune. Zaglušuje nas buka vodoпада i prodorno zrikanje među toplim kamenjem.

Postupno se krajolik smiruje i postaje svježije. Kanjon je sve širi. Ulazimo u svijetle šume bora, juniperusa i breze.

PISANG PEAK (8. 10—11. 10)

Sjedim u plitkoj rupi na strmoj padini, u snijegu, na oko 500 m nadmorske visine. Između dva naleta vjetra u hladnoj hima-

lajskoj noći, čudim se broju i veličini zvijezda na mračnom nebu. Što se zapravo desilo? Još jučer smo krenuli iz lijepog planinskog sela Brathang (2985 m), došli u Pisang Donji (3353 m) i istoga dana odlučili postaviti »bazu« na oko 4600 m. Pomogla su nam naša dva nosača, Kharga i Ramprosat. Penjali smo se, tog vjetrovitog poslijepodneva, jako strmom travnatom livadom, a onda su se stali gomilati sivi oblaci. Uskoro je počelo sniježiti. Vjetar je pojačavao osjećaj hladnoće. Slabo odjevene nosače poslali smo na trag u mirnijoj dolini, a njihov teret smo međusobno raspodijelili. Ranko je stavio jedan ruksak na leđa, drugi naprijed i to je bio teret od četrdesetak kilograma. Iscrpilo ga je tih zadnjih 100 m do mjesta za postavljanje šatora, više no svih danas prevladanih 1500 m visinske razlike. Zatim se nesmotreno pothladilo dok je zajedno s Djukom postavljao šator na travnatom zaravnjenju. Donijela sam vođu s malog vodotoka koji je tekao strmim kršljivim žlijebom, pa smo se oporavljali od hladnoće toplim ruskim čajem. Dobar dio noći vjetar je tresao i napuhavao naš šator, a onda se pred zorom sve smirilo.

Kondenzirana vlaga je već počela kapati s unutrašnje stijenke šatora kada sam iskočila iz toploga skloništa u sunčano i hladno jutro. Na pozadini tamnomodrog neba oštro se isticao strmi snježni stožac Pisang Peaka (6090 m). Gledala sam gore i sve mi se činilo jako blizu. Obuzela me samouvjerenost i jaka želja za usponom. Otišla sam po vođu. Ranko i Djuk su još uvijek ležali u toplim vrećama. Djuk je odlučio tu i ostati. Ranko se nakon jučerašnjih napora osjećao malo umorno. »Nikada mi još prije uspona nije bilo tako teško navući cipele« — rekao je zbunjeno prije polaska.

Da bismo bili što brži uzeli smo samo najnužniju opremu: uže, cepin, dereze, vođu i malo hrane. Bivak nismo planirali. Vrijeme je bilo lijepo.

Krenula sam prema stjenovitom grebenu. Smeđu, sasušenu jesensku travu uskoro je zamijenio strmi, zbijeni sipar. Teško sam hodala tim kršljivim siparom. Jedva sam čekala da se dočepam grebena. Na strmom, izloženom grebenu još gore! Na mjestima su se sitni oprimci ljuštili kao lisnato tijesto, a stopinke su bile dovoljne samo za vrhove nezgrapnih plastičnih cipela. Duboko ispod nas tamnila se dolina. Tamo dolje je kao velika zmijurina svjetlucala i izvijala se rijeka Marsyandi. Sjeverna stijena Annapurne mi se činila na dohvat ruke.

Penjala sam i otpenjivala satima na suncu i vjetru, okružena planinama, tražeći pravi put prema vrhu, koji se nije približavao prema očekivanju. Zatim sam sjela u zavjetrinu smeđe, razlomljene stijene s koje sam se upravo spustila i dugo čekala Ranka. Pojavio se zadihan na rijetkom zraku i malo se požalio na težinu ruksaka. Uzela sam nešto opreme iz njegovog ruksaka, pa smo se zajedno prebacili preko stjenovitog

grebena na snijeg. Stavili smo dereze. Oprezno smo hodali strmom padinom, s lijeve strane su zjapili duboki skokovi, no ubrzo smo stigli na položeniji teren i birali najlakše i najsigurnije puteve prema snježnom grebenu. Još smo se satima penjali prije no što smo došli u podnožje grebena koji vodi prema vrhu. Pogled na sat nas je upozorio: danas ništa od vrha! Ranko je razumno rekao: »Moralni bismo se vratiti«.

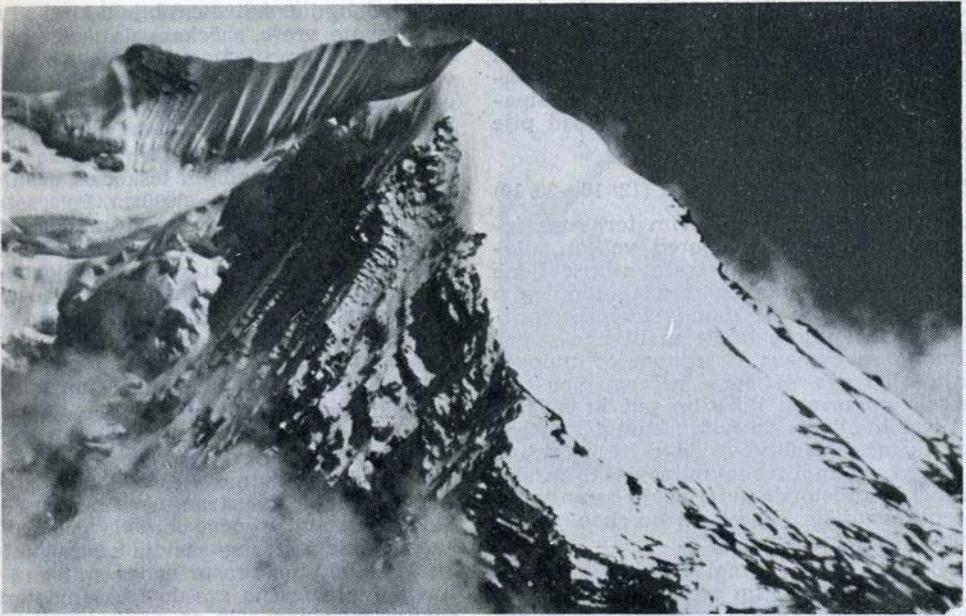
Ali planine su bile isuviše lijepe. Nikada još nisam doživjela takvu ljepotu. Svijet ispod nas je nestao u magli. Bili smo na suncu, visoko iznad oblaka, u čudesno lijepom svijetu. Nisam se željela vratiti u mračnu dolinu. Vrijeme je dođuše hladno ali vrlo stabilno, a vrh je blizu. Uvjeravala sam i Ranka i sebe da su ljudi prenočili bez opreme i na mnogo većim visinama bez posljedica. Ranko se nije želio svadati pa smo, teško dišući na 5700 m nadmorske visine, počeli kopati rupu u snijegu. Padina je bila strma, na njoj se nije istaložilo dovoljno snijega i ubrzo smo cepinima udarali po tvrdoj stijeni. Boljeg mjesta tu nema. Bit će to plitka rupa! Snijeg je pršić i ne da se oblikovati.

Umorni smo. Jedva čekamo da se zavali-mo na uže rasprostrto umjesto karimata. Smještamo se u neki poluležeci položaj. Noge smo strpali u ruksak. Čini se da je Ranko odmah zaspao. Meni uskoro postaje strašno hladno. Navlačim gamašne preko koljena. Strše izvan skloništa i na udaru su vjetru koji bez prekida brije preko strmog pobočja. Prsti na nogama su mi sve drveniji. Stalno ih mičem u cipelama. Žedna sam. Pod glavu sam podmetnula praznu čuturicu. Noć sporo prolazi.

Izvukli smo se polusmrznuti iz skloništa u blijedno jutro i još jedan prekrasan dan. Navukli smo dereze, navezali se oko pasa i duboko zabijajući dršku cepina u dobar snijeg, lagano smo hvatali visinu. Malo teže smo hvatali zrak. No, kako nisam osjećala nikakve smetnje, osim nedostatka kisika, uhvatila sam ritam i uporno brojala korake. Petnaest koraka, pa disanje... Deset koraka pa disanje... Osam koraka pa disanje... To je dobro išlo. Ne povraćam, ne boli me glava i svjesna sam svih svojih postupaka.

Nakon tko zna koliko vremena izbili smo na vršni greben. Vidim vrh — ne izgleda daleko. Mora da smo iznad 6000 m. Hodala sam naprijed i osjetila kako se uže zateže. Stanem i čekam Ranka. Predugo ga čekam! Vraćam se do njega. Ranko je naslonio glavu na cepin i zaspao. Dehidriranost, glad, iscrpljenost, visina — sve se to vidi na opaljenom licu. Već dva dana skoro ništa nismo jeli. Zabrinuta sam. Zaokupljena samom sobom nisam bila ni svjesna što se događa s mojim partnerom. I sama sam jako umorna. Očito je da se moramo što prije spustiti.

Sada osiguravam partnera, koji se drži na nogama zahvaljujući samo naporu volje. Nakon jedne dužine užeta brzo se spuštam do njega, duboko zabijam cepin u tvrdi snijeg i ponovo ga osiguravam. Na silazu ne osje-

Pisang Peak (6090 m)

ćam ni umor, ni utjecaj visine, niti strah od dubine.

Ranko ponovo drijema. Izgubili smo pojam o vremenu. Sve ide isuviše sporo. Uхватit će nas mrak prije no što stignemo do šatora. Sunce već silazi za greben Annapurne. Odlučna sam. Moramo se spustiti što niže, u kakvu zavjetrinu.

Po mraku smo dosegli prve crne sipare. Ostavljam Ranka i tražim pogodno mjesto za bivak. Snijeg je tu dobar i dubok. Gotovo sam radosna zbog te činjenice. Kopam cepinom rupu i povremeno zovem Ranka koji je ostao gore višlje u snijegu. Odaziva se odozgo, iz mraka, ali ne silazi. Opet spava!

Kada je Ranko konačno sišao do mene, mrak me primjećuje bivak. Nagovaram ga da uđe. Ne dopire mu do svijesti. Sada sam već jako umorna. Zavučem se u rupu i istog časa zaspim, iako sam planirala samo da se malo odmorim.

Probudilo me ljutito psovanje. Ranko je zaspao ispred bivaka, oskliznuo se i završio 10 metara niže. Ništa opasno, naprotiv, to ga je razbudilo. Iskobeljam se iz svoga skloništa s baterijskom lampom i nakon nekog vremena Ranko je ipak u bivaku. Sad se vidi da je rupa tijesna za dvoje, ali topla je i sasvim zaštićena od vjetra. Pokušavam iznutra na malu ulaznu rupu postaviti »vrata«, veliku kocku snijega, onda još malo jedem snijeg i slušam kako, tko zna gdje u stijeni teče voda, pa zaspim.

Budi me osjećaj da ću se ugušiti. To su mi se »vrata« prevrnula na glavu. Izbacujem ih napolje, ponovo zaspim i ne budim se do

jutra kada je sunce već probilo tanku stijenku vanjskoga zida.

Osvanuo je novi dan. Dan u kojem ćemo se vratiti u toplinu šatora. Tamo će nas Djuk dočekati s vrućim čajem. Ponovo će nam biti toplo i ponovo ćemo jesti i piti. Osjećam se oporavljenom nakon prospavane noći.

Tražimo put kroz razlomljeno stijenje i opet smo na svojim još svježim tragovima od prekjučer. To je najlakši i najlogičniji izlaz prema grebenu. S grebena se spušta dugačak, strm sipar ravno prema šatoru. Duboko dolje nazire se naš šator, kao mala srebrna točka na smeđoj travi. Neko vrijeme hodamo zajedno, a onda odlazim naprijed. Malo poslije zabijam pete u tamni i tvrdi sipar. Odozgo vidim da se nitko ne mota oko šatora. »Možda Djuk još spava. Rano je« — mislim. Da je tako, nadala sam se sve dok nisam otvorila patentni zatvarač šatora. Djuk se morao zbog neprilika sa zdravljem spustiti u dolinu.

Sjednem ispred šatora, otvorim konzervu slanih, polusmrznutih sardina i pojedem pola kutije. Sve čaturice su prazne. Odem po vodu u nekoj nerazumnoj bojazni da je izvor presahnuo. Dugo pijem mrzlu vodu. Konačno napunim čaturice i vratim se u šator. Kuham čaj i gledam gore visoko na greben ne bih li ugledala sitnu Rankovu figuru, a onda zaspim. Budim se nekoliko puta i tražim pogledom Ranka, ali umor mi ponovo sklapa oči. Probude me glasovi. Došli su Rambo, Kharga i Ramprosat. U čudu gledaju moje opaljeno lice i spržene usne. Ranku još ni traga. Nasipam »maratonik« u čaturicu s

vodom i zamolim ih da odu pred njega. Nakon pola sata razveselim se. Evo ga! Omamilo ga je sunce, pa je zaspao na toplom siparu. Gledam kako se približavaju i konačno susreću tri sitne prilike na crnom siparu i neobično me raduje što Ranko sad pije vodu. Kuham mu čaj.

MANANG I THORUNG PEAK (12. 10—20. 10)

Lutam osamljeno prašnjavim terasama iznad Mananga. Prolazim pored velikih, dlakavih crnih jakova koji traže zaboravljene krumpire po poljima. Iznad sela utonulog u prvi sumrak izvija se dim iz kućnih ognjišta. Na vjetru vijore bijele molitvene zastave. Ranko se odmara u jednom od mnogobrojnih »lodgeva« i čeka večeru. Spuštam se u selo po mraku i tražim put kroz labirint tijesnih uličica do našeg boravišta. Zaočidom dugačak molitveni zid s lijeve strane i zavrtim sve molitvene mlinove. U mraku zadimljenih prostorija svjetlucaju samo vatre otvorenih ognjišta. Pored mene, kao sablasti, promiču tamne prilike.

Večeramo. Jedem samo krumpir kuhan u ljusci. Uz nas, za istim stolom, dvojica domorodaca umaču svoje gomolje krumpira u umak od žestoke čili papričice i usput se glasno ušmrkuju. Obilato im curi iz nosa — sve do brade. Čupavom, crnom i musavom kuharu sjaje okrugle oči iz mraka kao dvije žeravice.

Dva dana poslije. Ne žurim. Prija mi ovaj suhi planinski zrak, upijam ljepotu prirode, tople jesenske boje, vjetar, sunce i osjećam se slobodno u ovoj divnoj zemlji gdje ti se ljudi široko osmjehuju. Gledam ledenjake, stijene, dugačke sipare i tražim pogledom moguće pristupe na visoke, zasnežene vrhove. Ranko je ostao u Manangu zajedno s Ranibom i nosačima. Želio se još jedan dan odmoriti i do kraja pojesti jarca kojeg smo neki dan kupili. Predveče stižem u »hotel« Pediti, zadnje prenoćište prije Thorung La (5416 m), sedla preko kojeg se prelazi u dolinu Kali Gandaki. U zadimljenju prostoriji gužva. Guraju se dobro uhranjeni »trekkeri« oko živahnog ognjišta. S otvorene vatre garava gorštakinja skida rižu, krumpir, jaja, čaj, chapati... Cijene su »paprenak«. Plavokosa, previše glasna Engleskinja, želi mi uvaliti nekakve kartice za mjesto u spavaonici.

Sunce je nekud nestalo i postaje vrlo hladno. Ne želim spavati u »hotelu«. Silazim na livadu pored rijeke Jargeng Khola.

Ljepše je provesti noć pod zvijezdama nego se gurati u pretrpanoj, prljavoj spavaonici s gomilom koja hrče, hračka i ušmrkuje se. Odabirem mjesto pored velikog kamena, ispružim karimat i na njega svoju toplu vreću. Kuham čaj i jedem čokoladu. Još nije sasvim mračno. Navlače se sivi oblaci. Bešumno padne nekoliko osamljenih pahuljica snijega. Iz udaljenih šatora čuje se prigušen smijeh. Organizirani trekking! Sitne, smeđe spodobе hitro posluju oko šatora, donose drva, raspiruju vatru, poslužuju čaj i spremne su udovoljiti svakoj želji bogatih turista.

Narednog jutra stresem bijelu koru od mraza sa svoje vreće, sačekam da sunce postane toplije i odlazim prema sedlu. Moramo pronaći vrh na koji ćemo se Ranko i ja moći brzo popeti. Krajolik je pust, samo kamen, snijeg i led, tu i tamo po koji osušeni busenčić trave.

Naš vrh se diže odmah iznad sedla, strmiš je padina, bez tehničkih teškoća i dostiže visinu jedva nešto preko 6000 m. Pola sata nakon toga izvirim na drugu stranu sedla, prema dolini Kali Gandaki, i ugledam Daulagiri (8167 m). Na povratku s tog osamljenog izviđanja opazim malu crvenu mrlju među razbacanim kamenjem. Pridem bliže i razveselim se Ranku. Trčkaru oko i pokušava, u prvom sumraku, teleobjektivom snimiti ptice koje se jedva razlikuju od okolnog kamenja.

Slijedećeg dana, u tri sata popodne, sjedimo iza velikog kamenog bloka i kuhamo mlije s mlijekom. Planiramo danas dosegnuti široki plato na oko 5800 m i sutra na vrh. Najednom nas trgne snažna grmljavina. Sa susjednoga se vrha obrušila golema ledena gromada i sada se razvija zastrašujuće velik lavinski oblak raspršenoga snijega i leda. Lavina se ispružila sve do trekking staze. Mi smo na sigurnom.

Uspon smo započeli oko tri sata popodne, kada je sunce bilo već jednom nogom iza grebena. Penjemo se sjevnom padinom. Snijeg je loše kvalitete. Pršić, na podlozi strmog, trulog i nesigurnog leda. No, malo »frke« je dalo draž usponu. Da nas zebu prsti na nogama primijetili smo tek kada smo došli na položajni teren. Nismo se time dali uznemiriti. Koliko znamo, u Himaliji svakoga zebu prsti.

Sunce je zašlo, a na još svijetlom nebu pojavio se pun mjesec. Uskoro je svom snagom obasjavao planinu. Da nije puhao hladan vjetar, koji se kroz debele slojeve odječe probijao sve do gole kože, mislila bih da sve to i nije stvarnost.

Iscrpljeni hladnoćom, ubrzano smo postavljali šator nasred široke, snježne ravni. Dodaivala sam Ranku stvari u mali zgužvani šatorčić, jedino mjesto koje je obećavalo malo topline u ovoj veličanstvenoj ledenoj pustoši. Zatim je trebalo pobijediti nevjerovatnu želju za spavanjem, otopiti snijeg, vratiti tekućinu u stanice iscijeđene znojenjem, suhim visinskim zrakom i vjetrovima koji su nas čitav dan šibali. Danas smo prešli visinsku razliku od oko 1400 metara.

Držim kuhalo jednom rukom, a drugom pridržavam posudu u kojoj otapamo snijeg. Ranko grabi prhki snijeg s ulaza u šator i istresa ga u posudu. Dok čekamo da se snijeg otopi Ranko spava, a ja drijemam. Gotovo se sve prevrnulo. U toplu vodu konačno sipamo »maratonik«, pa iako smo oboje jako žedni, velikodušno nudimo jedno drugom gutljaj više.

Sve vrijednosti ovoga svijeta sazele su se sada, unutar tog malog šatora, u vrećama za spavanje čija toplina otapa smrzotine, u po-

sudi tople, solima bogate tekućine i u jednoj običnoj mesnoj konzervi.

Ranka sad muči kašalj. Brinem. Stalno mu nudim bombone.

Narednog me je jutro spopala vječna ljubav prema tim planinama, kada sam se bunovna izvukla iz šatora. Zabezeknula me ljepota prizora. Oko mene na stotine suncem obasjanih šest i sedmtisućnjaka. Opčinjeno sam zurila na sve strane.

Vrh je bio blizu. Hodala sam i penjala se lagano, koristeći se na ledu i bajlom i cepinom. Berala sam smjer uspona tako da, ako se kojim slučajem okliznem, promašim jedinu ledenjačku pukotinu koja je zijevala na prelazu platoa u strminu. Krenula sam malo prije Ranka i kada sam izašla na položeniji teren nisam ga više vidjela. Sada sam već dobro aklimatizirana, pa brojim i do 30 koraka u dubokom snijegu. Greben po kojem hodam širok je i blag. Kada sam dosegla najvišu točku, iako radosna, malo sam i razočarana. Nije li to bilo isuviše lagano? Nisam se dovoljno umorila da bih doživjela pravu radost osvajača vrha. Osim toga, vrh je širok i prostran, s jedva izraženom najvišom točkom, a odmah pored njega se diže 400 m viši Khatung Kang. Dijeli ih uzak, na mjestima prekinut snježni greben i neprijazno, s te strane teško pristupačno snježno pobočje.

Na sjeverozapadu se crnio tajanstveni svijet Tibeta s bijelim mrljama kupolastih vrhova. Tamo preko je stijena s koje se jučer obrušila lavina. Možda na stotine, nikada ispenjanih i nigdje obilježenih bezimernih vrhova pruža se prema istoku. Zatim nezaobilazni lanac Annapurne, pa oštri stjenoviti grebeni, ledenjaci, ledenjačke pukotine, morene, dugački sjajni sipari... Dolina rijeke Marsyandi samo se naslućuje. Khatung Kang mi zaklanja pogled prema jugozapadu...

Stiže Ranko. Pružamo si ruke. Slikamo sebe i sve oko sebe. Oprezno silazimo. Ubrzo smo na platou pored šatora. Jedemo zadnje ribice, rušimo šator i pomalo nevoljko napuštamo ovo mjesto. Ovaj čas je početak povratka u civilizaciju. Povratka koji će trajati sedam dana, kroz Kalj Gandaki, jednu od najdubljih dolina na svijetu, koju omeđuju Daulagiri s jedne i Annapurna s druge strane.

Silazimo na sedlo, a onda u Muktinath (3749 m), sveto mjesto u slikovitom tibetanskom krajoliku. Tamo nas čeka Rambo i nosači. Iznenađeni su našim neočekivano brzim povratkom. Slavimo uspon velikom količinom crnog čaja s mlijekom, rakšijem, koji mi se manje dopao, i čangom koji mi se dopao.

POVRATAK (21. 10—26. 10)

Upravo sam poletno prešla preko sumnjivog, improviziranog mosta iznad pjeneće bujice. S visine sam pogledala turiste koji su drhturili od straha i baš sam pomislila kako sam hrabra, snažna i pametna, kad me, kao grom iz vedra neba, zviznuo kamen u glavu. Uхватила sam se za zubeću glavu, gomila ljudi me zaprepášteno gleda, krv počinje cu-

Mani, kameni zid što ga često nalazimo na planinskim stazama u Nepal, ima vjersko značenje i valja ga uvijek proći s lijeve strane

Foto: Dr. Z. Poljak

riti kroz prste. Dotrči Rambo i stavi svoju prljavu šaku na ranu. Sjednem na kamen da mi zaviju glavu. Ranko je ostao hladnokrvan. »Mala rana, a puno krvi« — rekao je ravnodušno moj prijatelj. Tako je zapravo i bilo. »Budhin duh te kaznio zbog umišljenosti« — pomislila sam malo poslije pokunjeno i odlučila postati skromnija. No, te sam večeri u mjestu Tatopani toliko jela da me zabolio želudac.

Nakon pet dana hodanja došli smo u Pokharu, gradić nastao na obali velikog, lijepog jezera. U novosagrađenom muzeju dobili smo letak s informacijama o projektu za zaštitu prirode čitavog područja Annapurne. Zaštita se želi provesti prvenstveno zbog šteta koje nastaju u prirodi i načinu života domaćega stanovništva. Sve se to dešava uslijed velike i stihijske navale trekking turista.

Na kraju letka je pisalo: NEPAL IS HERE TO CHANGE YOU, NOT FOR YOU TO CHANGE NEPAL.

Proljetni dan u Martuljku

PETAR LUČIĆ-ROKI

ZAGREB

Bila je već skoro ponoć i mjesec se popeo visoko, kako bi što bolje osvijetlio visoke stjenovite planine Martuljkove skupine, koje su se naglo uzdizale odmah tu iz doline gotovo sve gore do neba.

Stajao sam uz prozor sobe malog hotela toliko zaokupljen promatranjem toga gotovo nestvarnog ugođaja, da mi san nikako nije dolazio na oči.

Meteorološka prognoza s najavom lijepog vremena ponukala me da čim prije krenem do gorskih krajeva, jer je trebalo iskoristiti sunčano vrijeme za snimanje prizora u planinama Martuljka, od izlaska do zalaza sunca. Bila je vedra i topla svibanjska noć, a od vremena na vrijeme čula se iz daljine tutnjava lavina, što su se rušile gore u planinama kako je nadolazio topliji zrak.

Nakon svega nekoliko sati drijemanja, rana zora zatekla me opet kod prozora okrenutog visovima Julijskih Alpa. Dolina Save i niži bregovi bili su još u polumraku, dok su prve zrake sunca zarumenile samo najviše vrhunce. Oni blijedi planinski gorostasi, što ih je noćas blago osvijetljavao mjesec, odjednom su oživjeli u oštrom rumenilu rane zore. Masivna planina, nazvana Široka Peć, zatim razgranate Martuljkove Ponce i golema oštra Špikova piramida, isticale su se svojom snagom i ljepotom. Nazbuljeni grebeni i tornjevi najrazličitijih oblika obrublivali su prostrane snježnike, što su se u ružičastoj jutarnjoj rasvjeti ljeskali u tisućama kristala.

Ranim je jutrom odjekivao velik koncert mnoštva raspjevanih ptica, a cijeli je taj ugođaj obećavao prekrasan i uzbudljiv dan, pa sam se požurio da ga što bolje iskoristim.

Odlučio sam najprije pčepeti se uz padine Karavanka, kako bih sa suprotne sjeverne strane Save mogao snimiti Julijske Alpe u punoj rasvjeti sunca. Dva rana prolaznika u selu Gozdu zaželjeli su mi uz »dobro jutro« i »sretan lov« na motive.

Brzim sam koracima išao stazom koja je sjekla sočne travnjake prema zaseoku Srednjem Vrh, a krepki je jutarnji zrak učinio da nisam ni osjetio kako sam preskočio za jutrak. Ipak me malo poslije miris sela i staja podsjetio da bi mi dobro došla šalica topla mlijeka. Kad sam se približio naselju, čulo se već i mukanje krava, pa sam se ponadao skorij okrepiti.

Između mene i povećeg gospodarstva ispriječila se prilično visoka drvena ograda, ali nigdje nisam mogao ugledati ni čuti živa čovjeka da ga zamolim za malo mlijeka. Nedaleko od staja, na kraju velikog ograđenog travnjaka, paslo je nekoliko krava,

pa sam preskočio ogradu i uputio se prema ovećoj kući na rubu strmine. Tek što sam učinio nekoliko koraka unutar ograde, iz jedne zgrade začuje se oštro mukanje i za čas opazih kako se dva mlada bika trkom usmjeriše ravno prema meni. Shvativši da to neće biti igra s jogunastim životinjama, reagirao sam munjevito. Pojurio sam sa svojim kamerama, obješenima oko vrata i preko ruke, te u paničnom strahu uspio preskočiti ogradu. Kad sam se okrenuo, vidjeh da su bičici zastali kod ograde još uvijek bijesno pušujući, ali meni je ipak koristilo iskustvo iz mlađih dana, kada sam se bavio lakom atletikom i preskakivanjem zapreka u vis i u dalj. Uz to sam iskoristio i uspio bez opasnosti snimiti svoje napadače.

Bio sam toliko zaokupljen »borbom s bikovima«, da sam tek poslije primjetio kakav je s ovog mjesta vidik na idilične alpske pašnjake, pa sam učinio nekoliko snimki u jedinstvenom okviru toplog ugođaja gorskog sela ispred mene. Iznad duboke uvale krajnjeg kuta Save Dolinke, tamo negdje odakle rijeka izvire i teče još kao skroman potok uzdizala se više od dvije tisuće metara visoka barijera zasnježenih Rateških Ponca. Sa izazovnim strminama vrhova Jalovca i Mojstrovke na lijevom rubu toga prirodnog okvira.

Sa tih mi je planina ostao duboko u sjećanju jedan prijašnji doživljaj, kada smo za jednog zimskog uspona bili primorani povući se pred ledenom silinom planine.

Danas se, međutim, priroda kupala u suncu i toplini proljeća. Bogati cvat voćaka pružao mi je priliku koju sam godinama iščekivao, da snimim rascvjetane voćke jabuka, s pozadinom visokih zasnježenih vrhova Julijskih Alpa, i to baš ove Martuljkove skupine, poznate po iznimnoj ljepoti i slikovitosti. Ovdje su ljudi, na kosim njiinama Srednjeg Vrh, već zaorali prve brazde i pripremali zemlju za sjetvu. Zasnježeni Špik, viši od dvije tisuće i četrsto metara, oštro se isticao u pozadini (vidi sliku na naslovnoj stranici).

Poprečna me staza dovela do ruba nekoga drugog gorskog naselja, gdje je na ulazu u malo planinsko imanje stajala stara, dobro očuvana gospodarska zgrada. U donjem dijelu zidina i bijela, a gornji je kat bio izrađen od smrekovih dasaka boje rđe. Malo dalje, iznad ruba strmine, dizala se osamljena starinska seoska kuća kockasta oblika, s ovalnim romaničkim lukom na ulaznim vratima. Sivi je krov bio od daščica čije su se trokutaste stranice sastajale pri šiljastom vrhu. To je imanje bilo nastanjeno, a kon-

zervatori su se pobrinuli da ga zaštite i sačuvaju u sklopu zaštićenog područja planinske skupine Martuljek.

Sat poslije bio sam ponovno u dolini, na putu prema strminama Julijskih Alpa, kroz blagu sjenu tek prolistalih ariša. I ovdje me stalno pratila izazovna Špikova piramida, koja se povremeno nazirala kroz granje, a onda se nadmoćno uzdigla nad bučnim slapom potoka Martuljka uz koji se tamnom gudurom probijao uski puteljak.

Iznad slapa susreo sam nekog starijeg čovjeka, koji se zaputio u obilazak pastirskih stanova ispod planine Široke Peći, kako bi provjerio jesu li ih oštetile posljednje lavine. Na raskrižju su nam se putevi razdvajali, a ja sam nastavio desnom stranom prema Špiku.

Na uskom putu, koji je postajao sve uži i kamenitiji, vladala je tišina prekidana jedino povremenim glasanjem ptica. Odjednom začujem zvuk, kao da negdje uz pištanje izlazi zrak iz probušene zračnice. Zastadoh malo i ugledah pred sobom šarenu zmiju kako se sunča na jednom ovećem kamenu. Preplašena mojim koracima, uzdigla je glavu i siktala prema meni, a ja, također iznenaden i preplašen ugrabih granu koja mi se našla pri ruci i otjeram zmiju prema šumi.

Idući dalje putem, razmišljao sam hoće li danas biti još kakav sličan naugodni susret. Uskoro sam se našao na čistini koju je opustošila neka davna lavina, pa se sada nastavlja kao goli i surovi krajolik. Vrto-glavo iznad mene uzdigla se sjeverna stije-

na Špika, na kojoj je sunce isticalo najrazličitije oblike njenoga bogatog reljefa.

Ovoj visokogorskoj kotlini, s koje sam sada promatrao Špik, dali su alpinisti naziv »Pod srcem«. To je šala s malom primjesom zlobe, jer odavde Špik ima oblik naopako okrenutog ženskog srca, a pomalo i muškog jala, jer su u toj izvanredno teškoj stijeni najviše penjačkih uspona izvele upravo žene alpinistkinje. Prije više godine izvele su dvije Ljubljancanke niz prvenstvenih uspona, a u novije doba i jedna zagrebačka alpinistkinja uspješno je svladala teški uspon kroz veliku Špikovu stijenu.

Sunce se već pomalo spuštalo prema zapadu, a strme su se stijene diskretno povlačile u sjenu. Samo su posljednje sunčeve zrake obasjavale u kamenom labirintu Martuljkovih Ponca bezbrojne prolaze i zapreke.

Vraćao sam se istom onom strmom i uskom stazom koja je sada bila već u dubokoj sjeni. Vjerovao sam da više neću sresti nikoga živog, kada odjednom osjetih zamah zraka i spazih da su se iznad moje glave nadvila tamna krila neke velike ptice. To se ponovilo nekoliko puta uzastopce, pa se činilo kao da se ona premješta uzduž staze od jednog stabla smreke do drugog. Nisam prepoznao pticu, ali su mi poslije domaći ljudi rekli da bi to mogao biti tetrijeb.

U predvečerje sam se konačno ponovno našao uz obalu smaragdno bistre Save Dolinke. Tako je za mene bio završen još jedan nezaboravan dan u planinama Martuljka.

O baki, krtu i škrinjici s blagom

DUNJA HORVATIN
STUBIČKE TOPLICE

Nebo je obećavalo topli kolovozni dan. Svježina i mir ispunjavali su rano nedjeljno jutro. Uznuli autokamp i jutarnji koncert kosa u lječilišnom parku. Grabim prema Kapelščaku i znanom mjestu završetka legendarne Seljačke bune i našeg Matije. Tu mi je sve znano, »pogodit bi mogel i speč«, zato više pazim kud hodam, izbjegavajući rosu i neravnine na putu. U travi se nešto crveni, nešto malo crveno, neka čudna zvjerka. Prignem se, zagledam — puž, golač, neobične crvene boje. Jedan, pa drugi, nedaleko treći, desetine. Skinem ruksak i gledam, ne brojim, previše ih je. Nešto se dogodilo, neka tiha katastrofa, tu pokraj nas, nemarnih i gluhih za takav S.O.S. Odmatam film — prirodni neprijatelj puževa: jež, žaba, krt... Svi dobrano desetkovani, ostali bez svoje prirodne prehrane i staništa, zatrovani, proganjani. Ova najezda golača je bumerang.

Promičem pokraj snenih seoskih dvorišta, pozdravljam budne znance Benija i Reksa, a oni mi otpozdravljaju repomahanjem. Iza masivne betonske ograde dopre do mene glas:

— Vrag te črni zel! Kaj si mi to napravil! — i pred mene na prašnjavu cestu doleti izbačen krt.

Životinjica je cvileći uzalud pokušavala pronaći ulaz u svoje podzemlje, dok je žena s druge strane ograde nevoljko gundala.

— Vidiš, najljepše gladiole mi je potkopal. Baš te kaj su si deca z Njemačke donesli!

Ostalo mi je negdje između jezika i zubi da je vrednija ova proganjana životinjica nego skupe njemačke gladiole koje, uostalom, niti ne pristaju u zagorska dvorišta. Baš kao ni unuke Brunhilde i Gertrude. Respektirajući njene godine, ne htjedoh je ražalostiti, makar je moje raspoloženje bilo nagrizeno.

— A kud ti tako rano?

— U goru, — pokazah rukom na Sljeme i brzo produžim.

Ostala je naslonjena na motiku, vrteći glavom. Poznam to vrtenje; znam što stoji iza tih pogleda:

— Luda vudrena, nema drugog posla!

I te kako imam posla, bako, posla koji me je, nažalost, spriječio da još jučer krenem s mojim »orolistima«, malim planinarima iz Oroslavja, put naše nove kućice. Konačno smo, u dogovoru s upravom Šumarije, dobili krov nad glavom — kućicu zvanu Kulmerica, na visini od 702 metra, koju za vrijeme sječe koriste drvosječe i šumari. Podstanarski status, ali i to je više od ništa. Htjela bih sa svima podijeliti tu radost udomljenja, ali ova baka me ne bi razumjela. Vrtjela bi glavom:

— Nemaš drugog posla?

Imala sam i ja nekad baku. Znala je reći:

— Bog je šest dana stvarao svijet, a sedmi se odmarao!

Vjerujem da to nije rekla zbog lijenosti, jer je uvijek radila. U to doba dana mala je drvena kućica odisala čistoćom i kruhom, tek izvađenim iz krušne peći. Baka bi dolazila iz staje, a za njom miris toplog mlijeka i mačak što se redovito vraćao sa svojih noćnih skitnji. Kroz rijetke letve drvene ograde provirivale su raznobojne katarinčice i nagibale se na usku prašnjavu cestu koja je i mene odvela, nepovratno i tiho, iz bakinog carstva bajki.

Iza mene su ostali zadnji kućerci. Šuma se probudila. Samo je još crno-žuti daždevnjak spokojno počivao na rosnoj mahovini. Negdje visoko u krošnjama klikkala je vjetruša. Na taj pjev iznad našeg dvorišta, baka bi izljetala iz svoje tiješne kuhinje, obično s kuhačom u ruci i »rifljačom« pod miškom (tom pretečom veš-mašine). Jedinstvenom svirkom pokušavala je zaplašiti pernatog lopova. Jednog je jutro, ipak, uz čopor dječurlije, psa i budnog pijetla u dvorištu, uspjela u brisanom letu odnijeti djedovog ljubimca, bijelog goluba gaćana. Dok je djed grmio i prijetio grabljivici, baka je mirno rekla:

— I ona je živo biće, i ona mora živjeti!

Čudna je bila ta naša baka, drukčija od svih baka koliko sam ih ikada srela. Za svakog je kod nje bilo lijepe riječi — za pernatu kradljivicu, lopužu krta, za skitnicu mačka i klinčadiju umrlljanu pečenim kukuruzima. Čak i za naše odlaske na Sljeme, Ivančicu, poslije u Alpe, na Velebit, logorovanje uz Krku, Bohinj, Tjentište... Nikad nije sumnjičavo vrtjela glavom.

Kod prve krčevine je otprilike pola puta. S gornje čistine pruža se prekrasan pogled na Gupčev kraj: Stubicu, Stubičke toplice, Oroslavje, Kraljev Vrh, a dalje se dolina proširuje prema Zaboku i račva dolinom Krapinice prema Krapini i Zaprešiću i još dalje do Sutle na jednoj i Save na drugoj strani. Bezbroj pitomih brežuljaka zaognutih mekim zelenim baršunom, naslanjaju se jedan na drugog, nalik golemim krtičnjacima, tek po-

negdje povezani finom bijelom vrpcom zavojite ceste. Neki orijaški krt marljivo je obavio svoj posao! Usput, znate li priču o nastanku krta? Ne, jer to je iz škrinjice naše bake. Počinje kao i sve lijepe priče ovoga svijeta:

Živio nekad davno otac i imao dva sina: starijeg, svadljivog i gramzljivog, i mlađeg, poštenog i skromnog. Kako to već biva, dođe vrijeme da otac umre, te se sinovi trebaše nagoditi oko diobe zemlje. Stariji je htio uzeti svu zemlju i otjerati mlađeg. Nikako se nisu mogli podijeliti, pa su među njima izbijale svade, češće i sve žešće. Stariji nije mirovao. Neprestano je tužio i žalio se, tako da je to već i sucima postalo smiješno.

Konačno su predložili da pitaju zemlju: što zemlja progovori, to će odrediti vlasnika. Imao je stariji brat jedno dijete i sjetio se lukavstvu — naučio je sina što treba reći i zakopao ga u zemlju. Kad su suci došli i pitali zemlju čija je, dijete je odgovorilo da je njegovog oca. Tako je zemlja pripala starijem bratu.

Kad su se svi razišli krenuo je stariji brat da otkopa dijete. Kopao je i zvao — »gdje si« — »tu sam« — odgovaralo bi dijete, a on bi kopao dalje i dalje, ali djeteta nije bilo. Postalo je krt. Ostalo je samo na šapicama pet prstića.

U kojoj se to dalekoj zemlji zbilo da se braća svadaju oko diobe zemlje i mejaša, traže pravdu kod učenog suda ili je presuduju sami — zaboravila sam.

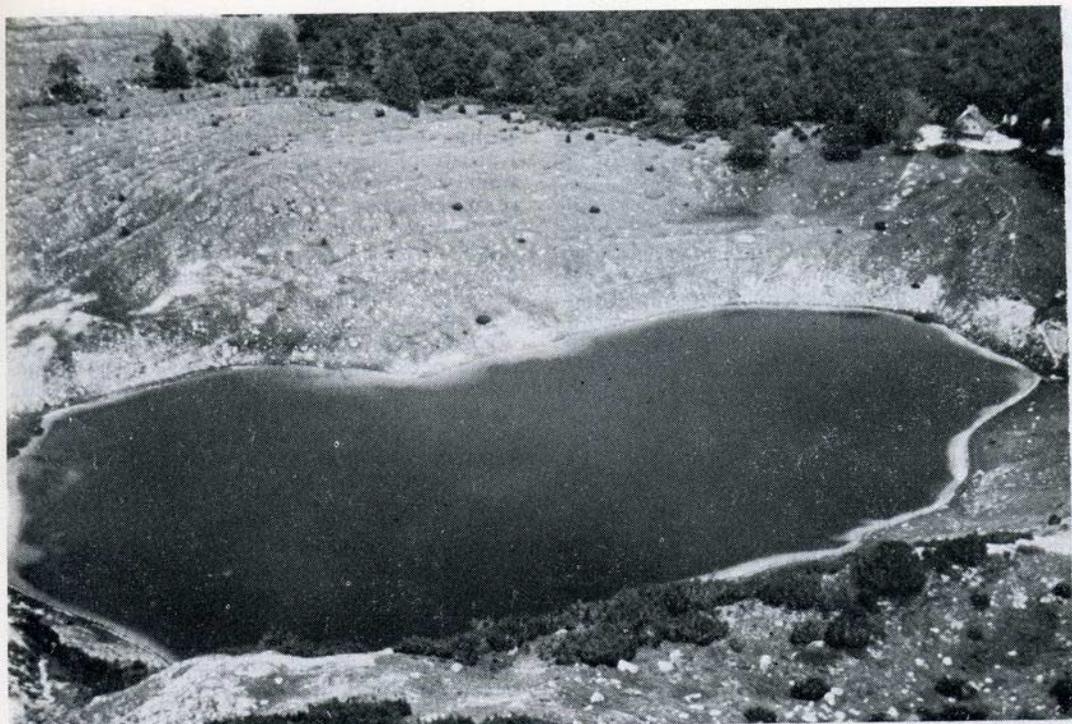
Tek ponekad se sjetim, pa onda opet brzo zaboravim... Sjećam se tek da krt nije bio proganjan, a nije bilo ni proždrljivih crvenih puževa golača.

Miris dima me vratio na put. Kućica na proplanku činila mi se kao iz bajke: sad je vidiš, sad je ne vidiš. Povjetarac se oko nje igrao gustim dimnim zavjesama. Na trenutak se na krovu vijorila »PD Runolist-zastava« (zovemo je tako zbog stisnutih slova), izmjenjujući se s krpama žutog dima. Neki čudni signali. U okviru vratiju stajao je dežurni, opasan pregačom, brišući suze čadavom krpom:

— Htio bih pripremiti čaj prije nego se klinci probude, opravdavao se za ovo zagadivanje atmosfere.

Baka bi znala reći da se dimi samo »podremanoj snešici«, vatru u peći trebalo je naložiti prije nego je sunce zavirilo u dimnjak, znači, trebalo je i ustati prije svitanja. Ovaj tragikomični čin skratili smo skupljanjem suharaka i loženjem manje »lomače« na proplanku. Voda je zavrela, čaj je skuhan, mala kuća i naše šumsko dvorište začas su oživjeli. S Pavlove livade vjetrić je donio tiho cinkanje zvonca, mreškajući zeleno more krošnji.

Još jedan zlatni dan kasnog ljeta nad Zagorjem. Još jedna mrvica zlata za škrinjicu sjećanja. Za sva vremena. I još dugo poslije...

Šatorsko jezero s planinskim motelom (u desnom gornjem kutu)

Šator i Šatorsko jezero

Mr. PREDRAG ČOSIĆ
ZAGREB

Godinama već, koristeći višednevna praznovanja, otkrivamo i upoznajemo udaljenija i, za naše uvjete, rjeđe posjećivana brda. Tako se i desi da za ovogodišnji Dan borca izbor padne na posjet Šatoru, kako netko reče, najljepšoj planini zapadne Bosne. Sa dva auta nas osmoro prodosmo Veliku Kladašu, Cazinsku krajinu, Bihać, dolinu Une te prošavši Bosansko Grahovo, skrenusmo u selu Gornje Peulje na cesti Bosansko Grahovo — Livno lijevo šumskim putem put Šatorskog jezera. Izrazito loš početni dio ceste pretvori se poslije u razmjerno ugodnu vožnju šumovitim predjelom, prekidanu povremenim stajankama radi uklanjanja drvenih trupaca sa ceste kao posljedici nerazumne sječe. Konačno dođosmo do velike kuće sagrađene u alpskom stilu blizu jezera. Oblačno vrijeme i naglo zahlađenje ponuka nas da razmislimo o planiranom kampiranju pod šatorima. Dvije naše planinarke uvukoše se u kuću kroz odškrinut prozor, otvoriše nam vrata i mi svi zajedno ostasmo zatečeni viđenim: prostrana blagovaonica obložena brodskim podom, tapisonom obonica popločana pločicama, kamin, šank, zi-

loženo stepenište i podovi, četiri sobe na prvom katu sa sanitarnim čvorom, dvije sobe na drugom katu i prostor u potkrovlju, centralno grijanje, vodovod, agregat — sve je ukazivalo na komociju više primjerenu hotelu nego planinarskom domu. A sve još novo, čisto, neupotrebljavano. Nismo puno dvoumili: odlučili smo da se smjestimo u sobe, počistimo blagovaonicu, spremismo hranu u naprtnjače radi brojnih mamaca za miševе te tako dočekasmo vlasnike doma iz Bosanskog Grahova.

Već prije ulaska u dom, tražeći pogodne terene za kampiranje, spustili smo se na pedesetak metara udaljeno Šatorsko jezero koje nam, pri oblačnu vremenu, ostavi odbojan dojam. Jezero je, po nekim podacima, dugo 300, široko 120, a duboko 5 metara. Na jugozapadnom dijelu jezera nalaze se dva izvora vode, a poznato Bulino vrelo nalazi se sjeverozapadno od planinarskog doma, na proplanku. Vrelo je ograđeno i koristi se za opskrbu doma vodom. Po negdašnjim predanjima, voda vrela slijepima vid vraća. Večer provedosmo uz logorsku vatru, roštiljanje i

obilatu porciju pečurki, ubranih na livadama jugozapadno od jezera.

Sutradan, markiranom stazom preko sedla, podno Babine grede (1862 m), izbismo na mjesto gdje nam se ukaza Šatorsko jezero u svoj svojoj ljepoti. Valovita zapadna obala jezera, zaostali morenski nanosi, ukazuje na glacijalno porijeklo jezera. Šatorsko jezero svojim oblikom i zagasito plavom bojom, smješteno ispod Babine grede i moćnih sipara sa sjevera, podsjeti me na Trnovačko jezero podno Maglića. No, Šatorsko jezero svojim tamnim dubinama, smješajem i igrom svjetla i sjene, budi u čovjeku nestvarne, voljom zapretane slutnje i strahove, privlačeći i odbijajući istovremeno. Nije, stoga, čudno što se i u narodnim kazivanjima jezeru pridjeljuju zloslutna i tajnovita obilježja.

Uz mnoštvo zlatnih ljiljana i ostalog živopisnog cvijeća kao znakovima zakašnjelog proljeća, nabasasmo i na nekoliko primjeraka runolista među stjenovitim padinama Šatora, točno iznad jezera. Pctom, obilazeći istaknuti vrh s jugozapadne strane, istovremeno birajući vlastite prilaze kroz neugodno zapletenu i gustu nisku klekovinu, prišli smo najvišem vrhu Šatora, Velikom Šatoru (1872 m), sa zapadne strane kroz sasušenu i djelomično spaljenu klekovinu. Ljetno vrijeme obavi izmaglicom moćni hrbat Dinare na zapadu, Preodačku visoravan na sjeveru, Staretinu planinu i prostrano Livanjsko polje na jugu. Spustismo se s vrha sa sjeverozapadne strane, što su neki iskoristili berući majčinu dušicu, rasprostranjenu na povelikim površinama. Naidosmo na tamnozelenu udolinu, bogato prošaranu krivudavim potčićem, s juga omeđenu krševitom, klekovinom obraslom padinom Šatora, što me namah podsjeti

na krajolike Masnih bara na Zelengori, Samo, tamo brojna stada ovaca, goveda, »državni vol« (koji nas podsjeti na Kočića ali i utjера strah), brojne skupine katuna, čobani, a ovdje, nažalost izuzev nas, пусто, mukla tišina. Brojna točila, izgledom slična bob stazama, i prostrani sipari obrasli u podnožju klekovinom, koji se prostiru s južne strane jezera, samo pojačase prvotni dojam. Ugođaj samo na trenutak razbi stado ovaca koje se pojavi na visoravni zapadno od jezera. Kad pridobismo bliže jezeru, naišli smo na skupinu mjesnih momaka na konjima koji su se, očito, vraćali s pojila na jezeru.

Naših dvoje planinara, koji ostadoše u domu u očekivanju domara, ispratili su mnoštvo motoriziranih turista koji samo otiđoše na jezero, ostaviše po koji »dokaz« civilizacije na obalama, smatrajući našu prisutnost u domu posljedicom dogovora. Upoznali su i lugara Đuku, koji nam uputi komplimente zbog urednosti doma.

Po povratku, neki iskoristiše priliku da se ponovno okupaju, više radi produciranja, manje radi užitka.

Posljednji dan, kao što to često biva u planinama, osvanu, za razliku od prijašnjih dana, sunčan i topao. Brojni motorizirani posjetilci, potpomognuti janjcima na ražnju, ukazivali su na ugođaj, sasvim oprečan doživljenom. Bi nam žao zbog povratka, a naš doživljaj osta, nažalost, prikraćen za druženja s domaćim planinarima, ali godine su pred nama...

NAZNAKE:

Gornje Peulje — Šatorsko jezero 16 km
Šatorsko jezero — Vrh Šatora (1872 m) 1,30 sati

Snježnik

IVO RUDENJAK

RIJEKA

Rijeku grli divno gorsko područje. More, s juga prodrlo je do obala, na kojima je podignut ovaj grad, tek kroz troja odrškrinuta vrata.* I ne tako davno (kvartar). Neupućeni promatrač mogao bi Riječki zaljev zamijeniti za jezero i pogrešno shvatiti da Rijeka ne leži na moru.

Vozeći se iz Rijeke dvadesetak kilometara prema sjeveroistoku, dolazimo na Mali Platak, visinski pojas iznad 1000 metara. Ispod nas je niska šuma prošarana livadama i nižim stjenovitim visovima. Pred nama je visoka miješana šuma s ponekim proplan-

kom. Gore iznad nas tamne šume iz kojih strše vrhovi do 1500 metara visoko. Nastavljam kroz šumu rubom zaravanka još nekih tri kilometra i zaustavljamo se na livadi Veliki Prebeniš.

Već smo obuzeti čarom šume kroz koju smo prošli. Livada obrasla gustom travom, bogato prošarana poljskim cvijećem. Naokolo visoka šuma bukve i jele. Jednog jutra u svitanje ovdje sam zatekao pet srna. Pásle su travu još mokru od rose.

Teško je reći je li ovdje ljepše zimi na snijegu, kad su okolne jelke pod raskošnim zimskim nakitom, ili ljeti kad zelenilo biljnog pokrova i šareni sag poljskog cvijeća opijaju svježinom. Ili je možda najljepše kad jesen obuče ovaj kraj u čarobno ruho zlatnih, smeđih, žutih i tko zna kojih sve priljepih boja.

* U Riječki zaljev može se ući jedino kroz: Vela vrata (Istra-Cres), Srednja vrata (Cres-Krk) i Mala vrata (Krk-kopno).

Lokalitet na kojem je podignuta Rijeka bio je u pleistocenu udaljeniji od mora nego je sada Zagreb. Naime, u pleistocenu je najbliža morska obala bila tamo gdje su danas Kornati.

Nedaleko odavle, na rubu livade Mali Prebeniš, sagradili su riječki planinari 1952. godine veliki zidani dom. Oko tristo metara dalje, na livadi Platak, sušački planinari (HPD) sagradili su 1937. g. prvi planinarski dom, tzv. Ružičev dom. Veće drveno zdanje, izgorjelo je već 1938.

S Prebeniša se penjemo dalje ka sjevero-istoku padinama Snježnika, zavodljivog velikana ovih prostranstava. Do vrha treba savladati još 400 metara visinske razlike.

Teži, ali privlačniji put je pravo gore kroz šumu.

Veremo se bespućem preko kamenih gromada. Oko nas visoka bukova stabla. Pitamo se zadivljeni hoće li nam Snježnik oprostiti drskost približavanja.

Gubimo se u šumi. Kuda?

Uspinjem se na veću bukvu sve do najviših grana koje me jedva nose. Propinjem se i jedva uspijevam iznad krošanja ugledati vrh Snježnika.

Uskoro izbijamo na rub šume. Tu su bor i bukva poklekli pred veličanstvenim tronom Snježnika. Pred nama je strm sag njegova prijestolja.

Svake sezone vile mijenjaju ovdje sagove. Zimi je tu bijelo runo posuto dijamantima. Koncem proljeća steru srebrne prostirke.

Ljeti su ovdje tepisi sa cvjetnim uzorcima. Na jesen postavljaju sagove od zlatnih niti. Samo prijestolje iskovano je od platine, ljeti optočeno draguljima svih boja, a zimi biserima.

Ne vjerujete? Podite.

Pod vršnom stijenom sagradili su riječki planinari 1951. godine dom. Jedan od najviših (1490 m) i najljepših u našoj zemlji.*

Područje Snježnika je bogato stanište gorskog cvijeća. Encijan, sunovrat, zlatica, runolist, sunčev cvijet, rododendron, divlja ruža i mnoštvo drugih ukrašavaju božanski Snježnik. Malo niže vesele se visibabe, durdice, jaglaci, potočnice, ciklame... Zaista bi bilo teško nabrajati sve ukrase ove gore ljepotice.

U okolnim šumama sreo sam srne, zeca, vepra, jastreba, jazavca, djetlića, poskoka, lisicu, fazana, leptire, vuka, lastavice, pu-

* Kao tajnik planinarskog društva »Platak«, koje upravlja domom na Snježniku, založio sam se 1973. godine da se dom obnovi. Bio je teško stradao zbog surovih klimatskih prilika koje tu vladaju.

Do ljeta 1974. kad je na Platku održana središnja proslava stogodišnjice organiziranog planinarstva u Hrvatskoj, a time i u Jugoslaviji, dom na Snježniku je bio posve obnovljen. Na obnovi doma radili su pored riječkih planinara i planinari iz drugih krajeva. Troje ljudi dolazilo je na Snježnik iz Zagreba. Božidar Škeri, zaljubljenik ovog gorja, tada predsjednik PSH, sanjario je zavaljen u gustu travu na padinama Snježnika o obnovi doma iznad nas. Na proslavi stogodišnjice opet sam ga sreo ozarenog. Vjerujem i radi obnove doma.

Na proslavi 1974. godine sudjelovali su planinari iz raznih krajeva Jugoslavije. Družili su se na Platku i okolnim planinama tri dana. S oduševljenjem su spominjali Učku, Planik, Obruč, Pakleno, Jelenc, Snježnik, Lazac, Risniak, Bitoraj... Nisam govorio. Slušajući njihovo oduševljenje, osluškivao sam drage priče koje mi je došaptavalo svako od ovih imena.

Alpinistička vježba na stijeni kod planinarskog doma na Snježniku

hove, medvjeda, jelenka, jelena i mnoštvo užurbane svjetine.

To su dostojanstveni čuvari i ostali narod Snježnika.

Uvijek su me dočekivali veselo, dostojanstveno, razdragano. Znali su da su mi dragi, da ih poštujem i da ih volim.

Snježnik je ponekad i goropadan. Ovdje sam već zatekao:

maglu kroz koju se nije vidjelo više od dva metra;

vjetar koji je otparao lim s krova doma i odnio ga tristo metara daleko;

gromove koji su rovali vršne stijene planine;

kišu što se poput slapa slijevala iz tamnih oblaka;

oblake koji su debelim trbusima strugali po klisurama;

snijeg što zna zalepršati negdje visoko odozgo i usred ljeta;

strmu leduenu koru na kojoj snažni udari vjetra odbijaju svakog tko bi se usudio približiti Snježniku dok je obuzet bijesom.

I tada sam ga volio

Znao je biti i pažljiv, pun razumijevanja za moja stremljenja.

Dopuštati mi snove o vječnosti.

Ispunjati moje želje.

Ugostojati me svojim druženjem.

Pokoriti se na trenutke mojim hirovima.

Znali smo skupa promatrati daleke planinske vrhove, prostrane šume pod nama, more...

I zvijezde.

Pobjednik

Foto: Tea Anić-Miletić

U strahu su velike oči

Ing. ARSEN MILETIĆ
RIJEKA

Sinoptičari su već danima ponavljali isto: vruće i opet vruće. Ustajali zrak zaudara na rafinerijski dim i Mrtvi kanal, a kiselkasti zadah po ljudskom znoju na odvratna način pokazuje da je ljeto na svom vrhuncu. Mora da su se i poskoci posakrivali u rupe gdje obično spavaju zimski san. Toliko je vruće.

Večer je. Pobjegli smo na Snježnik. Mir. Tišina je legla na zaobljene vrhunce. Skidamo zvijezde s neba, zatvaramo oči i mislimo na nešto lijepo. Ulazimo na vrata raja i prepuštamo se blaženim osjećanjima. A u domu već odavno svi spavaju.

Sutradan se budimo obavijeni oblacima. Do Risnjaka smo već mokri do kože. Dok brišemo neugodno hladne kapi, promatram Teino zabrinuto lice. Kiša nesmiljeno pada, a tamno nebo ne obećava ništa dobro. Kako šokantan prelazak u jesen!

— Ovo je još dobro. A kako bi se osjećala da ti se na glavu sruči pravi prolom,

a u potrazi za zaklonom nabasaš na — kuću užasa?

— Ne zvuči baš primamljivo. A je li vas plašio odbjegli zli duh iz engleskog zamka ili zalutali svemirac, koji umjesto ruku ima klijesta, iz usta mu kaplje zelenkasta masa nalik na želatinu, a radioaktivne oči promatraju i najsitnije alveole u reznjevima pluća? — upita Tea vedrije!

— Baš si ti nepovjerljiva! A doista, nije bilo baš zabavno. Slušaj!

*

Dan je već debelo prešao u svoju drugu polovicu, kada se polako počelo mračiti. Isprva stidljivo, poput djevojke koja se libi prvog poljubca. Kako se prvi poljubac s vremenom razbukta u strasnu ljubav, tako su i nebeski bogovi zakuhali gadnu kašu. Ulilo se kao iz kabla. Puteljak se začas pretvorio u bijesnu bujicu, noseći lišće, granje i brojne tragove ljudske prisutnosti. Za-

be krastače zadovoljno skaču oko zardalih konzervi i vrećica davno prožvakanih bonbona. Munje sijevaju posvuda oko nas, a srušeno drveće sablasno upozorava da nije imalo sreće. Priroda je bila jača. Brrr...

S grozomornim mislima na anđele gotovo tresnem u vrata. Pritisnem kvaku i uz jezivu škripu vrata se otvoriše. Udem, sretan da sam utekao iz mokrog elementa, koji me tako naglo pretvorio u spužvu punu vode. Jest da je mračno kao u rogu, ali ne mari! Ipak sam u velikoj prednosti pred nesretnicima, koji su našli samo mali prevjes ili osamljeno drvo!

A onda je počelo... Muk najprije naruši udaljeno šuškanje, a zatim se čudna kretanja praćena zlokobnim mrmljanjem začuju svuda oko mene. U očekivanju ugriza drakule ili (barem) napada šišmiša, srce se prebaci u pete i brzinom vjetra nađem se opet u vodenom zagrljaju. Osjećam ga doslovno po cijelom tijelu. Nikica me začudeno pogleda. Mora da moje razrogačene oči i brašnoasto lice sve govore.

— Unutra n...n...nešto i...i... ima, promucam uplašeno. Nešto strašno... sve se miče... miriše na smrt!

— Uvijek sam ti govorio da se previše baviš fantastikom, uzvratit Nikica. — Idemo zajedno da smrvimo te nemani!

Nikica me žestoko uhvati i protiv moje volje uvuče tamo, kamo se inače nikada ne bih sam vratio.

Opet mrak. Opet užasan mrak. Da ga nožem možeš sjeći. I kretnje. I zvukovi. Sve se okomilo na nas. Nikica ubrzano diše. I ja. Skamenio sam se od straha. Kao da je to Hitchcock režirao, pojavile se svijetleće kuglice svuda oko nas. Kao da vise u zraku. Prigušeno, podmuklo. Idu prema nama.

Planinari na Motajici

ĐURO FILIPS

ZAGREB

Početkom srpnja ove godine organizirali su članovi PD Zagreb Matica i PD Dilj (Slavonski Brod) zajednički izlet na Motajicu (652 m). Ova markantna planina, koja se pruža u dužini od 15 km desnom obalom Save, privlači pažnju svih koji putuju Autoputom ili željeznicom u pravcu Beograda ili obratno. Po svojim obrisima unekoliko slični Medvednici kod ulaska u Zagreb, iako se od nje u mnogočemu razlikuje.

Motajica se pruža smjerom sjeverozapad-jugoistok uz rijeku Savu, sve do lakta rijeke Ukline, gdje u pravcu Bosanskog Broda prelazi u nisko Ivanjsko polje. Planina je sastavljena od magmatskih stijena i škriljaca, što se vidi po kamenju tamne ili crne boje. Nema jedinstven greben, već je sastavljena od

Pojaviše se obrisi nečeg jako velikog. Zabljesnuše šiljci. Vrisak propara zrak. Tko nas to hoće ubiti? Mi smo još mladi...!

Mislim da smo progovorili tek u Domu pod Storžičem. Sušimo odjeću, pijuckamo presladak čaj i planiramo sutrašnji uspon.

— Valjda su utjerali krave na vrijeme, procijedi domar, nekako više za sebe.

— Vidi se da niste rođeni na selu, pa ne razlikujete kravu od Frankensteina, vidno veselije javi se Tea.

Do Gornjeg Jelenja bilo je još mnogo šale na moj račun o »svijetlećim kuglicama«, »ubitačnim šiljcima« i ostalom. Barem smo manje osjetili mraz, koji se polako uvlače kroz mokru odjeću.

Smračilo se. Valovi bijesno udaraju o hridi. Farovi automobila lome mrak. Zamagljeno vjetrobrano staklo izobličava vanjski svijet. Drago mi je što ne vidim mrzovoljna lica i ne čujem sočne psovke na račun nesavjesnih vozača, koji zalijevaju rijetke prolaznike mješavinom vode i gradskog otpada.

A kiša je strahovito uporna. Ispire davno nataloženu bol. Briše bore s lica. Briše protekle godine, gorke godine mladosti.

Srca su opet puna leptira i cvjetnih pupoljaka. Opet ćemo gacati po lokvama vode ispod Medvjedih vrata. Ići ćemo i na Storžič. Samo nećemo svraćati u kuću užasa. Tamo je mračno i tjeskobno. Suviše bi nas podsjećala na dane kada je smijeh zamirao na usnama.

nekoliko istaknutih vrhova, koji se u visini bitno ne razlikuju. Sjeverna strana obrasla je šumom do samog vrha, kroz koju se između stabala nazire Posavska ravnica. Na vrhu podignuta je piramida (»kula«), ali ne služi kao vidikovac. Floristički je bogata, pogotovo na pribrežnim travnjacima, čis'inama i na grebenu.

Za planinare iz Slavonije ili iz Zagreba prilaz na Motajicu lako je dostupan od Bosanskog Kobaša koji leži na obali Save nasuprot Slavanskom Kobašu, a ovaj je opet dobro povezan autobusnom linijom sa Oriovcem (želj. stanica) i Slavonskim Brodom. Od Oriovca do Slavanskog Kobaša na Savi ima 8 km. Vrlo ugodan dojam pruža ovo mjesto s lijepim kućama, asfaltiranim ulicama, ke-

jom uz Savu, a ono što mu daje naročitu draž jesu brojna gnijezda s rodama na dimnjacima starih kuća, na električnim i telefonskim stupovima. Već radi samog Kobaša, jednog i drugog, isplati se doći u ovaj kraj! Treba reći da smo u Slavenskom Kobašu pri povratku bili izvrsno počašćeni u kući naših prijatelja. Prijelaz preko Save obavlja se brzo čamacima s motorom ili skelom (kompom).

Bosanski Kobaš udaljen je oko 300 metara od Save, mnogo je manji, s naglašenom poljoprivredom. Kroz njega prolazi nova asfaltna cesta Srbac — Derventa. Ima ugostiteljsku radnju i trgovinu, kao i neke druge objekte. Odmah upada u oči lijepa džamija u bosanskom stilu (18. stoljeće), koja daje obilježje ovom kraju.

Za uspon na Motajicu postoji nekoliko putova, a sigurno je jedan od najlakših i najjednostavniji onaj po kojem smo mi išli. Put vodi iza mjesne džamije Motajičkom ulicom, kratko vrijeme kroz naselje, zatim kroz polja i izbija na malu visoravan s koje se pruža lijep pogled. Dalje produžavamo uz potok koji nekoliko puta prelazimo i koji nas prati sve do ispod grebena. Grebenom za 45 minuta lagana hoda stižemo do samog vrha. Put nije markiran, ali je vrlo lijepo izveden. Cijav uspon traje, uz odmore, oko dva i po sata. Budući da su veze dobre, moguće je istoga dana vratiti se kući. Ipak, za planinare koji dolaze iz Zagreba ili dalje, preporučuje se noćenje u planinarskom domu »Đuro Pilar« na Brodskom vinogorju (PD Dilj), koji je poznat po dobrom smještaju i opskrbi, te kao ishodište za lijepe šetnje po Dilju.

Vraćajući se s Motajice razmišljao sam o tome zašto planinari ovu lijepu, pitomu i

romantičnu planinu tako rijetko posjećuju. gotovo je zaboravljena, premda se nalazi na dohvat najbržim komunikacijama. Po svojoj visini ne zaostaje za većinom naših slavenskih planina. Pristup je lagan, stanovništvo susretljivo, a ipak rijetko se ovamo dolazi. Je li razlog u tome što nema markiranih puteva niti planinarskih objekata, što nema otvorenih vidika? Vjerojatno i to, ali ipak smatram da je udaljenost od većih mjesta SR BiH u kojima djeluju planinarska društva glavni razlog zapostavljanja ove za njih »niske« planine. Međutim, Motajica može biti vrlo zanimljiva za planinare i izletnike, kako bosanske, tako i za one iz slavenske Posavine, kao i drugih gradova Slavonije i zagrebačke regije. Otvaranje Motajice za planinare uveliko bi pripomoglo razvoju turizma u ovim relativno siromašnim krajevima. Dosada na tom planu nije ništa učinjeno. Osim rijetkih planinara iz Slavenskog Broda, Pakraca ili drugih, ovamo uglavnom nitko ne dolazi.

Ovaj lijepi kraj Posavine, koji je Sava podijelila kao vjekovna granica, gdje je pisana povijest naših naroda, od stare Vojne granice, pa sve do drugog svjetskog rata, mora biti zanimljiv svima, ne samo planinarima.

Što treba učiniti jasno je. A tko treba učiniti nije toliko važno. Najvažnije je privući planinare na Motajicu. Za početak treba markirati put do vrha, zatim učiniti kružni put ili transverzalu, možda podići kakvo sklonište, objaviti neki članak o Motajici i akcijama koje se poduzimaju ili namjeravaju poduzeti. Sve ostalo doći će postepeno samo po sebi.

Lović Prekriški

GORAN MAJETIĆ
KARLOVAC

Okolo devet sati zazvonio je telefon. Još sam ležao i dok sam se zimogrožljivo dovukao do njega, zvrncanje je nestalo.

— To je ona. Siguran sam, — pomislim za sebe i odem izvaditi budilicu iz ruksaka gdje sam je zatrpao sa stvarima što sam ih namjeravao ponesti na izlet. Uzrujavalo me nježno tiktanje, pa sam je noćas, prekrivši je robom utišao do podnošljivog glasanja.

Poziv se ponovi.

— Haj! Čuj, isplati li se ići na izlet, vani je maglušina, — čuo se Jacin glas s druge strane.

— Ma, bit će danas još sunca. Hajde, vidimo se na stanici — odgovorim brzo, ali u sebi ipak pomalo nesiguran. Za svaki slučaj ponesem rukavice, šal i kapu. Stari me gleda sumnjičavo. Njemu je već mirisalo na snijeg.

Dogovor je bio da autobusom idemo do Ozlja, od kuda bismo pješke trasom Dubovačkog planinarskog puta išli samo do Stativa, da prije mraka uhvatimo autobus za Karlovac. Približavajući se stanici razmišljao sam promrzlim mozgom kako su ovi jesenji dani kratki, a vrijeme obilaska planinarskog puta dugo.

Predložiti ću Jaci da odemo samo na Sveti Križ kod Stativa i Josipovo planinarsko odmoriste. I to će biti dovoljno za ovaj studeni dan — mislim si drhtureći.

Na stanici Jasna se stisla u sušakavcu. Ne znamo kuda bismo krenuli. Ona bi natrag u krevet. Autobus za Stative upravo je otišao. Otpada šetnja na nedaleki Sveti Križ. Upadamo (ipak!) u bus za Ozalj. Unutra stojimo kao usred cvjećarnice. Žene su pokupovale bukete krizantema za Dan mrtvih. U Malom Erjavcu ostajemo jedini putnici. Unutra je

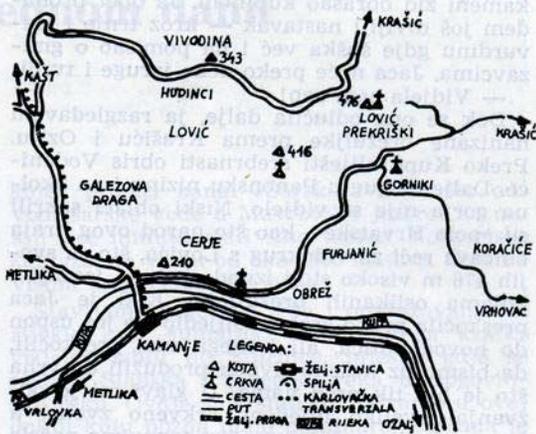
KAKO DOĆI NA LOVIĆ

Prilaz Loviću Prekriškom najlakši je od Kamanja. U Kamanju se prijede most na Kupi, pa se desno cestom kroz sela Obrež, Furjaniće i Gornik jednosatnom šetnjom dođe na vrh. Iz Kamanja se također može ići cestom prema Metlici stići do špilje Vrlovke. Nakon 600 m od željezničke stanice u Kamanju cesta se križa s prugom. Odatle još 400 m cestom, pa desno uz imanje Lončara stazom preko livade i pruge. Ulaz špilje nalazi se između pruge i obale Kupe. O špilji Vrlovci i mogućnosti njenog posjeta pobliže informacije mogu se naći u knjižici V. Božića: Vodič kroz uređene špilje Hrvatske, PSH 1983, str. 12.

Vlakovi za Kamanje iz Karlovca polaze u 9.25, 11.18, 12.45 (vozi samo radnim danom — RD), 14.39 a povratak u Karlovac moguć je vlakovima što kreću iz Kamanja u 12.49, 14.29 RD, 15.59, 17.33 (vozi samo nedjeljom i praznikom — NP), 17.56 RD, 20.00.

Autobusi iz Karlovca za Kamanje kreću u 5.40, 9.50, 12.30, 15.30, 18.00, 20.30. Iz Kamanja za Karlovac polase su u 14.50, 17.20, 19.50.

Goran Majetić

vrūce i meni je slabo. Srećom, vožnja je kratka.

U Ozlju stojimo kao ukopani i ne znamo kuda dalje. Jaca provali da je izlet uspio i da se možemo vratiti. Ali onda mi sine da u blizini postoji jedno brdo gdje još nismo bili — Lović Prekriški.

Još sam kao mali čitao o Loviću iz ilustriranog zavičajnog priručnika »Karlovac i okolni krajevi« (2. izdanje, 1975), gdje Nevenka Dvoržak i Radovan Radovinović pišu o Vivodini: »Vivodinski kraj sa zaselcima Prekrižja prigrorje su Žumberka, Stanovnici se bave vinogradarstvom, jer dobro uspijeva vinova loza. Lijepo obrađeni vinogradi s kletima i rad vinogradara među trsjem ostaju prolazniku u ugodnom sjećanju. A s Lovića Prekriškog pruža se i divan pogled. Poznati pedagog Davorin Trstenjak pisao je da onaj tko nije bio na Loviću ne može govoriti o ljepotama Hrvatske.« Lijep članak o Loviću napisao je i karlovački planinar Zvonimir Keler u siječanjskom broju karlovačkog »Svjetla« od 1969. g. Iz toga se zapisa crpi pregršt zanimljivih informacija o kraju u koji upravo zalazimo.

No, kako doći do Lovića još ni sada nisam pouzdano znao. Tek sam mu odredio približan položaj upamćen iz jednog davnog razgledavanja karte Žumberačkog gorja. Nadam se da će to biti dovoljno da ga pronađemo.

Prelazimo most na Kupu kod hidrocentrale i idemo po mom mišljenju u dobrom pravcu. Jaca me čudno gleda, ali šuti i hoda, pa se još i raspriča. Mene boli lijevo koljeno. A još se i ta kiša urotila protiv nas. Grize i mene crv sumnje. No ovo su ipak nastanjeni krajevi! Cesta lijevo, cesta desno. Što sad? Sreća da nema i srednje. Daleko iza nas naziru se neki ljudi, ali nama je prehladno čekati da pridu, pa bez obavještenja krećemo onom trasom koja kreće uzbrdo. Valjda je to onaj planinarski instinkt. Ali ubrzo slijedi spust i neke kuće. Nailazi dječarac.

— Znaš li, ide li se ovuda za Lović Prekriški?

— Ne znam — ljubazno se osmjehne i pokrije kaputom preko glave, pa nastavi nekim svojim stazama s dačkom torbom na leđima.

Malo dalje čovjek s vilama potvrdi da smo na pravom putu. Zatim se još uvijek po asfaltu dugo penjemo uz kuće razbacane po obroncima brda, usred vinograda i voćnjaka. Djeca što nam dolaze u susret obraćaju nam se sa: — Hvaljen Isus i Marija!

Pomalo smo zatečeni. Odgovaramo samo kratko: Zdravo!

Crkvice u Vrhovcu otvorena je pa je razgledavamo. Nastavljamo i ubrzo smo opet na raskrižju. Ponovo se savjetujemo sa susretljivim mještanima, koji ne štede riječi da nam objasne bar pet varijanti prilaza vrhu što se prostirao pravo pred nama, nejasno se nazirući kroz sumaglicu. Vidjeli smo crkvicu Svetog duha na jednom južnom vršku Lovića koja nam je, po riječima sugovornika, trebala poslužiti kao orijentir. Na kraju smo od silnih objašnjenja upamtili samo da neka idemo i doći ćemo već. Naši sugovornici ostali su kopati u vinogradu, a mi smo prešli na kaldrmu i ubrzo se našli u šumi. Sunčevo zračenje počelo je rezati maglenu prostirku i kroz žučkaste krošnje ukazalo se nebesko modrilo. Nabili smo tempo i pričali do iznemoglosti. U klancu kamo smo se spustili seljaci su košnjama izvlačili drva. Na oranicama tik uz šumarak drugi su iskopavali korabu. Sipali smo štoševu i ubrzo se našli ispod samog Lovića. Dugo smo uzdisali za vedrinom, a sada smo se uspinjući oznojili i uspuhali pod kristalno plavim svodom i zlatnim sunčevim okom. Ali konac uspona odnio je i posljednju snagu. Kuda bi nego najkraćim putem i pravo uza sam obronak. Je li tko lud da ide okolnom cestom što je bar kilometar duže? Pored osamljene kućice uhvatimo tempo po travnatoj stazi. Onda ugledamo šumarak i crkvicu na vrhu desno pred sobom, pa skrenemo uz čokote loze. Ocjena uspona: isplažen jezik i srce što lupa na tjemenu. A zubato sunce i te kako može peipeći u i prvim novembarskim danima. Ubrzo nađemo na stari urušeni

kameni zid obrasao kupinom. Ja opet pronadem još divljiji nastavak — kroz trnje i travurdinu gdje šuška već i na pomisao o gmi-zavcima. Jaca neće preko neke jaruge i tvrdi: — Vidjela sam rep!

Dok se ona odlučila dalje, ja razgledavam nanizane brežuljke prema Krašiću i Ozlju. Preko Kupe bliješti srebrnasti obris Vodenice. Dalje na jug u Panonsku nizinu i na okolna gorja nije se vidjelo. Niski oblaci sakrili su »pola Hrvatske«, kao što narod ovog kraja običava reći za vidokrug s Lovića, što sa svojih 476 m visoko stoji iznad okolnih, jesenjim bojama oslikanih brežuljaka. Kad je Jaca preskočila preko grabe, uslijedio je još uspon do novog putića, ali i njega smo preskočili, da bismo uz košenu livadu produžili do vrha što je bio tik pred nama. U glavi mi je odzvanjalo veliko mjedeno crkveno zvono, a čitava okolica u žuto-smeđim tonovima počela se vrtjeti oko mene. Zajedno smo dahali:

— Ja ne mogu više!

Ona još:

— Najkraći put je najlakši, osim kad to nije planinarski put!

Morao sam i ja ispričati još par doskočica, da je potaknem na još tih zadnjih 30 metara do groblja. Upravo kraj njega umalo se srušila mrtva umorna. Troje je ljudi uređivalo spomenike, a mi smo samo naizmjenično zijevali klecavih nogu i ispuštene duše negdje na šikari Lovičeve padine.

Stabla oko crkve sprečavala su vidik prema Zumberku, pa smo sišli niže i upirali oči i prste u šumoviti Oštrc (569 m), u poznate i nepoznate zaseoke, brežuljke, puteve i doline. Sad smo bili na vrhu i nismo znali što dalje. Zapravo i nismo bili još uvjereni da je ovo brdo — golih padina, tek u svojim nižim dijelovima zasađeno vinovom lozom, a pri vrhu s onim gajem — baš Lović Prekriški. Pitamo čovjeka što je upravo prema selu u tačkama vozio lopatu i motiku nalazimo li se zaista na Loviću. On kimne glavom, a zatim ga pitamo za put prema Kamanju, gdje je željeznička stanica, po našoj procjeni bliža našem trenutnom položaju nego Ozalj.

— Pođite vi samo za mnom. Ču vas ja otpeľjat. Ja mam tu hižu, — zvonar crkve Sv. Križ na Loviću pruži nam žuljevitu ruku.

I gura on tačke koje se tandrče, a mi za njim. Pozove nas svojoj kući na gemišt, ali se zahvalimo riječima da bismo htjeli stići na vlak. Povede nas prema cesti gazeći nekim skrivenim stazama svojim gumenim čizmama. Za njim naše tenisice. Kad smo došli do osamljene vikendice, pozdravimo se i zahvalimo tom nesvakidašnjem dobričini na pomoći. On nas isprati sa smiješkom što se širio iskreno ispod malih brkova. Postalo nam je jasno da nam je taj vedri i žilavi gorštak, što poznaje svaki lovički grm, drvo i grudu zemlje, prištedio još jedno mučno probijanje kroz padinu obraslu šipražjem. A lijepo se vidjelo da je tu nekad sva zemlja bila zasađena najslađim sortama vinove lože. Vrijedne su je ruke okopavale, gnojile, obrezivale, a u jesen brale zrele bobičaste plodove, pa ispijale mošt nazdravljajući blagodatima života. Ipak

se polako ljudi ovamo vraćaju, grade nove kuće od cigle, a ne kao nekad drvenjare sa šlamnatim krovovima zarašlim u mahovine (može ih se još uvijek vidjeti!). Dolaze autima, a ne konjima, oru traktorima i motornim kopačicama, a ne plugom. Djeca pohađaju školu i ostaju u svom zavičaju pitomih bregova i raspjevanih šuma iznad zelene rijeke Kupe.

Gledamo okolinu i grickamo jabuke. Sjedamo na drvenu klupicu i odmaramo se. Na prvi popodnevni vlak nećemo stići. Nije važno. Zlatno sunce je još visoko. Krenemo cestom kud nas je uputio stari, kad nam zatrubi fiček iza leđa.

— Hajde sa mnom, — zove nas nepoznati mladić.

Jaca i ja se pogledamo. Da mu se zahvalimo i uputimo dalje našim planinarskim nogama? Ne! Upadamo. Osjećali smo isto — uvrijedili bismo jedno spontano druženje. Ionako sam već u planu imao novo hodanje.

Začas smo u Kamanju. Pruga, cesta i Kupa usporedno traže sebi put kroz dolinu iz koje se otvara vidik na Vivodinu i njezino pobrežje. Lović se sakrio otraga, nadzrući valovit kraj. Vlak će stići za sat vremena i mi krećemo cestom tražiti Vrlovku. U kući uz križanje ceste i pruge dežurni se željezničar razmahao da nam objasni kako smo blizu.

— Još samo dalje prugom do table, pa dolje u Kupu.

Nastavimo po impregniranim hrastovim željezničkim pragovima. Tu je i mostić koji preskače potok. Dolje je usjek na čijem dnu žubori voda. Jaca gleda ravno pred sebe i fučka.

Stigli smo do natpisa Zavoda za zaštitu prirode koji nas upućuje špilji. Znamo da je ona zatvorena i da se posjeti trebaju najaviti, no mi smo zadovoljni i time što smo otkrili njen ulaz. Na ulazu rešetke, a iza njih crni tunel. Vide se uređena staza i postavljen reflektor. Sliježemo ramenima, pa stepenicama hitamo do druge, manje pećine. Malo guramo u nju radoznali nos. Još gledamo kupske bračke, pa se okrećemo i odlazimo. Ne vraćamo se prugom, jer Jaca želi gledati samo čvrsto tlo pod nogama. Putićem kroz livadu dolazimo do dvoje sredovječnih ljudi koji rade u svom omanjem povrtnjaku. Mi se ispričavamo što prelazimo preko njihove zemlje. No oni kažu da su već navikli na posjetioce. Zovu nas na kavicu, ali vlak tek što nije sticao. Propalo nam je i ovo gošćenje. Mašu nam, a mi nogu pred nogu i natrag do stаницe. Lice što prodaje karte pojavljuje se po dobrom starom običaju tek prije samog dolaska vlaka. Sjedamo u jednu od tri povezane konzerve i odlazeći dolinom Kupe ostavljamo iz sebe Lović, Vivodinu, Kamanje i Ozali.

Jaca priča kako joj je ovo prvi put da upoće nije znala kamo ni kuda ide planinirati, ali da joj nije nimalo krivo. Ja ništa ne govorim. Priljubio sam obraz uz staklo i smijem se, pa odmahujem rukom. Ona pokazuje dugi nos. A plava mašala ponovo se spustila nad nizinu i zatvorila dan.

Na tri šarska jezera u jednom danu

BOŠKO JOVANOSKI
TETOVO

Nekad, i ne tako davno, da bi se stiglo do nekog vrha ili bilo kojeg jezera ili bačije, trebalo je mnogo vremena, pogotovo onima koji su dolazili izvana, ali i domaćim planinarima. No vrijeme brzo leti, civilizacija još brže i, eto, došla je i na Šar-planinu.

Danas se skoro na sve vrhove Šare može stići u jednom danu iz Tetova — od Ljubote-na (2499 m) na sjeveru, pa sve do Koraba (2753 m). U toku jednog dana uspneš se i vratiš kući uveče, a pritom si vidio sve što je lijepo i zanimljivo za oči svakog planinara, alpinista, ljubitelja prirode.

Šar-planina nije samo visoka, ima mnogo vrhova visokih preko 2500 metara, nego je bogata i jezerima, vodopadima, listopadnim i zimzelenim šumama, još tu ima vukova, medvjeda, risova, lisica, divokoza, divljih svinja, svakojakih malih ptica, velikih orlova, a ljeti i bezbroj ovaca što pasu na prostranim šarskim pašnjacima.

Jednom smo tako obišli tri šarska jezera u jednom danu. Bio je to jedan julski lijep dan, dnevnog svjetla dosta, a cilj nam je bio Crno, Belo i Bogovinsko jezero.

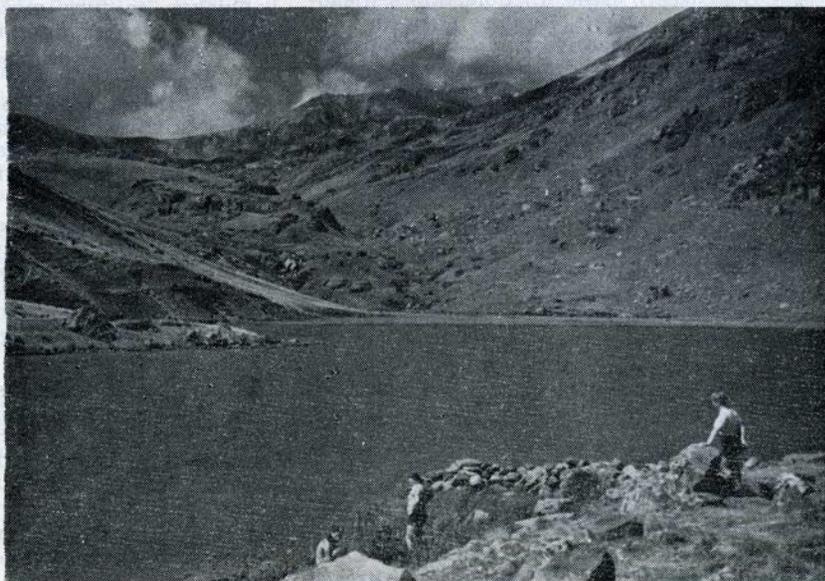
Polazna točka je Tetovo. Idemo autom iz Tetova prema selima Gostivarske općine i tamo gdje završava selo Siničane a počinje selo Bogovinje, skrećemo desno i penjemo se makadamskim putem prema planinskim selima Urviču i Novom selu II, još jedanput skrećemo udesno i izlazimo na put, i pod

kojeg prolazi kanal »Šarskih voda« što odvodi šarske vode u Mavrovsko jezero. Za nekih pet minuta stali smo ispred Novoselske kaptaze, na visini od oko 1300 metara. Solidna visina za početak penjanja!

Stavljamo rance na leđa i produžavamo uz rijeku, kroz šumarak, da bismo za kratko vrijeme izbili do Šturnice, mjesta, gdje se sastaju Slapska i Jezerska reka u Bogovinsku reku. Ovdje smo stali da uživamo u ovoj dolini koju pozna malo planinara. Za sada je »gaze« samo ribolovci zbog pastreve.

Prelazimo improvizirani most, idemo prema zapadu, prema »Vojvodino«, na Novoselske bačije, čas konjskom stazom, čas kroz livade što čekaju kosce da cvu veliku travu pokose i spreme za zimu. Nije bilo samo trave, već i raznog cvijeća, što daje poseban miris i posebnu ljepotu.

Ispred bačija čekaju nas, zna se, psi šarplancinci, koji ne daju da se približimo. Zaobilazimo bačije, šuma je ostala iza nas i, evo, već smo u podnožju Brustovca gdje gazimo po pravom travnatom tepihu. Cvijeće svugdje oko nas, ali i snijeg na sjevernoj strani Brustovca u Kazanima. Na sve to ne možeš ostati ravnodušan. Ne penjemo se na Brustovec (2675 m), odakle je najljepši i najcjelovitiji vidik na Šar-planinu, već to ostavljamo za neki drugi put, za zimsko doba, jer tada je još ljepše.

Bijelo jezero
Foto: Dr. Z. Poljak

Produžavamo izohipsom i stajemo kod Brustovečkih izvora da bismo popili hladnu i čistu izvorsku vodu. Izvori se nalaze na 1900 metara visine i oko njih uvijek ima ovaca. Tako je bilo i sada. Pozdravljamo se s pastikom, pitamo ga za junačko zdravlje i produžavamo. Sada se penjemo do malog sedla, dakle se spuštamo prema prvom od tri jezera, Crnom jezeru.

Samo što smo prošli to sedlo i tek što smo se počeli spuštati, pred nama je veličanstvena slika, jezero u velikom kotlu. Iznad njegove svih strana, nadvisuju ga veiki kameni blokovi. Oko jezera pasu stada ovaca, krave i konja s obližnjih bačija. U njedrima tih velikih kamenih blokova snijega u izobilju kao da je mjesec mart a ne juli.

Sjedimo kod jezera na 2200 metara nadmorske visine, da malo prezalagajimo i da uživamo u ovom daru prirode, koji zbog daljine nije dovoljno posjećen. Gledamo kako se u jezeru odslikavaju stijene i snijeg. Sve je to tako lijepo. Voda je svježija i hladna. S istočne strane mnogo je izvora koji se ulijevaju u jezero. Iz njega istječe velik potok Matene, koji se ispod sela Lomnice ulijeva u rijeku Mazdraču.

Krećemo prema sjeverozapadu na greben, do kote 2562 metra, da bismo odatle sišli na Čelepino. Na grebenu zastajemo, da s ovog vidikovca vidimo predio kamo treba da idemo. Vidimo Belo jezero, čudesnu ljepotu, mnoštvo lokvi, padine išarane snijegom, žute od tada cvjetajućeg petoprsta, slika koja ostaje za cio život. Tko zna, možda je Šar-planina zbog tog šarenila i dobila ime.

Silazimo i idemo prema Čelepinu (greben koji sa zapada zatvara predio Belog jezera). Često zastajemo kod jezeraca da ih bolje vidimo i osjetimo, da se divimo bogatstvu cvijeća, što prosto mami svojom ljepotom. Naokolo tišina. Ovce su daleko dolje, ništa ne remeti mir koji ovdje vlada.

Na Belo jezero (2200 m) dolazimo s njegove jugozapadne strane. I ono se nalazi u velikom kotlu. Sa zapadne strane velika je kamena gromada, dok je s istočne strane jezera pašnjak. Okolo sve puno izvora. Podloga jezera je bijela i odatle mu naziv. U stijenama oko jezera bilo je toliko raznobojnog cvijeća, kakvog na drugim mjestima Šar-planine nisam sretao. Sa sjeverne strane u jezero se ulijevaju brojni izvori. Uostalom, cio taj kraj pun je vode. S južne strane iz jezera otječe oveći potok, koji se ulijeva u jedan veći. Taj se ulijeva u Bogovinsko jezero a iz jezera istječe Jezerska reka. Dolje kod Šturnice sastaje se sa Slapskom rekom i teče dalje pod nazivom Bogovinska reka. Ona se kod sela Bogovinje razdvaja u više rukavaca, da bi u ljetne sušne dane natopila žedne njive Pologa.

Kad smo završili posjetu Belom jezeru, pošli smo niz potok koji izlazi iz jezera. Ovdje smo na više mjesta primijetili cvijet salepa od čijeg se korijena dobiva odličan napitak. Potok skakuće s kamena na kamen, negdje pravi oveći slap, negdje veći vir i tako zajedno s njim stigismo do njegova utoka. Odatle za dvadesetak minuta stižemo i do trećeg

našeg današnjeg cilja, do najvećeg jezera na Šari — Bogovinskog jezera. Nalazi se na 1936 metara nadmorske visine. Okruženo je vrhovima Mala Smreka, Brustovec i Čelepino a sa četvrte strane istječe spomenutom Jezerskom rekom. Okolina sva je pod pašom. Pored ovaca ovdje pasu i krave i konji, jer su u blizini dvije velike bačije.

Pored rijeke koja se ulijeva, sa svih strana ima mnogo izvora. Neki odmah poniru. Sve je to lijepo, onako kako je to priroda stvorila, jer ljudska ruka ovdje još nije pružila svoje duge prste.

Sunce pomalo zalazi iza Čelepina i njegovi zadnji zraci se po malo gube. Spremamo se da napustimo naše treće današnje jezero. Jezerska reka, koja otječe iz jezera, odmah počinje da buči, pada s kamena na kamen, a poslije pravi i nekoliko većih slapova. Oni uveličavaju svojom ljepotom prekrasan krajolik Jezerske reke. Pošto smo već mnogo puta prošli tom stazom, odlučimo da krenemo desnom stranom, po rukavcu koji se odvaja od Jezerske reke. On ide da natopi gradinu u selu Rakovcu, zadnjem planinskom selu u ataru općine Tetovo.

I ovaj predio ima svojih ljepota, ubavina, kako bismo rekli mi Makedonci. Prolazimo kroz stjenovita mjesta odakle se pruža izvanredan vidik na cio tok Jezerske reke, na Malu Smreku i tako dalje.

Putem smo sreli ovce, vlasništvo PIK »Tetovo«, koje su dosad pasle na pašnjacima Suve gore, no pošto tamo nema više trave, preseljavaju se na terene oko Belog jezera. Tu će ostati dok ne padne snijeg.

Stižemo do bačije »Vojvodino«, kroz koje smo jutros prošli, i dvadesetak minuta poslije bili smo kod našeg auta.

Tako je to danas, da u jednom danu možeš posjetiti tri jezera te da uveče opet budeš kod kuće, zadovoljan s onim što si vidio i doživio.

Ovakva se tura može poduzeti i u neki drugi dio Šar-planine, na primjer:

1. Sa Crnog jezera na Krželino, Dumkovo, s usponom na Golema Vraca (2582 m) ili s druge strane, da se obide Šutman, Gorno i Dolno Lukovo polje, Božino, pa na Torbeški most i onda autom natrag u Tetovo (potrebno je da vas netko s autom sačeka kod Torbeškog mosta).

2. S Belog jezera uspon na Trpeznicu (2610 m), pa onda dolinom tetovske reke Penne do Dolne Lešnice i onda ili rekom do Tetova ili na Popovu Šapku, ili druga varijanta: Uspon na Mali Turčin (2702 m), Titov vrh (2747 m) i Bakrdan (2704 m), pa zaobilazno na Popovu Šapku.

Eto, to su ture, koje se može izvesti u jednom ili dva dana. Možda će netko tko je obišao ova mjesta reći da je to prevelik put, no nije ako se upotrijebi vozilo, a mi smo to do sada više puta učinili i nije bilo teško.

Ali, eto, umalo da zaboravim, tura na tri jezera u jednom danu trajala je deset sati hoda.

Planinarstvo u Ravnoj Gori

U povodu otvorenja »Ravnogorskog planinarskog puta«*

ANĐELKO IVANČIĆ

RAVNA GORA

Ravnogorski planinarski put čini neprekinutu nit kojom su Ravnogorci kao Gorani vezani za ovaj brdski krajolik kroz sve vrijeme borbe za življenje na geografskom području poznatom po specifičnoj oštini klimatskih uvjeta. Baš ta tvrdokorna činjenica daje nam po prirodi trofej prvih i izdržljivih planinara ovdje i na širem području. Steta je što nemamo i zapisa o tome kako su naši preci bili vješti penjači i vodiči u neprohodnim šumskim predjelima i planinama.

O razvoju planinarstva u Ravnoj Gori znamo tek od 30-ih godina dalje. Prema sakupljenim dokumentima sastavili smo kronologiju iz koje, evo, ukratko nekoliko podataka.

Prva podružnica Hrvatskog planinarskog društva »Bjelolasica« osnovana je 5. veljače 1933. godine s predsjednikom Ivanom Markovićem i tajnikom Ivanom Svetličićem. Izleti su organizirani još tokom prethodne 1932. godine, a već 1936. društvo ima 23 člana i ski-sekciju. O radu te Podružnice i izletima govore lijepe, uvećane fotografije koje smo poradali u album. Uslijed sve težih ekonomskih prilika i ratnih opasnosti Podružnica je 1940. godine pretvorena u Povjereništvo HPD-a Zagreb.

U to vrijeme na društvenopolitičke prilike u mjestu pozitivno su djelovali članovi Radničko-planinarskog turističkog društva »Priatelj prirode« u Zagrebu, drugovi Antun Mrak i Tomo Ećimović, šireći ideju o potrebi borbe radničke klase za svoja politička i socijalna prava. U počast poginulim u NOR-u na spomen-ploči Doma PD PP Glavica iznad Zagreba uklesano je među mnogobrojnim a ime pokojnog Antuna Mraka.

U poslijeratnom razdoblju obnovljeno je PD »Bjelolasica« 1950. god. Pored akcija manifestacijskog karaktera, kao što su povorke u proslavama i nošenje štafetnih palica preko šuma i planina, organizirani su i veći pohodi na Bjelolasicu i druge vrhove. Aktivnost društva prestaje 1955. godine.

Na osnovi želje većeg broja građana Ravne Gore, Inicijativni odbor na čelu s Viktorom Ivančićem, pokreće akciju za osnivanje Planinarskog društva u Ravnoj Gori pismenom predstavkom od 31. siječnja 1979. g. Osnivačka skupština održana je 21. lipnja 1980. Društvo je dobilo ime PD »Višnjevica«, poštujući legendu Ravne Gore iz NOB-e nastalu partizanskim logorom Lokanda u uvalici ispod samog vrha na Višnjevici, gdje su svoje

živote dala četvorica partizana mještana. Značajno je da su dvojica od njih bili članovi predratnog PD »Bjelolasica«: Antun Vidmar i Zeljko Grgurić. Taj logor je dostojno označen kao spomen-obilježje iz NOB-e. Isto tako bivša lugarska kuća ispod Višnjevice, sada planinarska kuća, nosi ime Lokanda.

Od 1981. do 1983. godine se na prijedlog tadašnjeg predsjednika Ivačića svake subote i nedjelje radi na dovršenju Planinarske kuće Lokanda. Tako smo uz punu pomoć Sumarije Ravna Gora i svih OOUR-a »Radina« Ravna Gora, kao i ostvarenih preko 3000 dobrovoljnih radnih sati članova ovog društva i mještana, uspjeli dovršiti kuću i otvoriti je 4. srpnja 1983. Te godine je 15 članova pohodilo Triglav, od kojih je osmero i osvojilo naš najviši vrh, a 1983. obišli su Kapelski planinarski put. Veći je društveni izlet, sa 40 članova, bio Kanin — Trenta — Vršič — Kranjska Gora.

Na izgradnji Planinarskog skloništa »Jakob Mihelčić« na Bjelolasici dali smo 1985. godine

Sklonište na Javorovoj kosi

* Govor predsjednika PD »Višnjevica« održan 2. srpnja u Ravnoj Gori na svečanosti otvorenja Ravnogorskog planinarskog puta i otvorenja planinarskog skloništa na Javorovoj kosi

166 sati dobrovoljnog rada na iskopu temelja, betoniranju, prijenosu materijala i vode iz podnožja na vrh, a 1986. još 180 sati rada. Pored toga osigurali smo deset kubika jelovih oblica, izolacijski materijal, namještaj, izradu i montažu vanjskih željeznih vrata. Nezaboravna je najveća radna akcija na tom objektu 8. 6. 1986. kada je bila prava »inva-zija« u prijenosu materijala na gradilište, s nekoliko većih grupa planinara iz »Vihora«, »R. Končara«, »Bijelih stijena«, našeg i drugih planinarskih društava. Tako je, pored ostalih, i naše društvo bilo nosilac izgradnje skloništa na Bjelolasci.

Nakon svih spomenutih radova došao je na red i Ravnogorski planinarski put. Ovaj planinarski put rezultat je opet trogodišnjih napora, u prvom redu naših planinara-entuzijasta, koji su ga uz podršku i pomoć ostalih, neumorno trasirali i postavljali markaciju. Ideja je prihvaćena na sastanku IO društva 18. 4. 1986. i već tada određeno 12 kontrolnih točaka u pravcu od Kosice do najvišeg vrha Gorskog kotara na Bjelolasci. Put prolazi kroz do sada manje poznate predjele u okolini Ravne Gore. Uključene su i Kicljeve jame kao najveći jamski sustav u Hrvatskoj, od vrhova nižih od 1000 metara Javorova kosa, Vijenac, Rudač i Turmin, te Višnjevica s 1367 m i Bjelolascica s 1533 m. Vidikovac visine 13,5 m na vrhu Javorove kose izgrađen je 1985. godine s preko 400 sati dobrovoljnog rada planinara, uz istovremeno početno tra-

siranje puta, a Planinarsko sklonište na Javorovoj kosi istodobno s radovima na putu 1987, 1988. i 1989. godine, s uloženi više od 1400 sati rada. Planinare će obradovati i manji vidikovac na Turminu, postavljen ove godine s 80 sati dobrovoljnog rada.

U svim radovima na vidikovcu, na planinarskom putu, kao i u izgradnji Planinarskog skloništa na Javorovoj kosi pomogli su nam materijalno »Radin« Ravna Gora sa svojim OOUR-ima Pilana, Radinpromet, Tvornica Ventilacionih i toplinskih uređaja, Tvornica pokušstva Donja Dobra i Ravna Gora, a stručnu, tehničku i literarnu stranu pomogla je Radna zajednica — Opći sektor, i Tehnička priprema, na čemu se svima zahvaljujemo. Isto tako hvala na materijalnoj pomoći za tisak vodiča RO »Drvenjača« Fužine, OZ »Croatia« Delnice, Šumariji Ravna Gora, »Radinpromet« Ravna Gora, »Export-drvu«, sektor tuzemne prodaje Zagreb, i drugima. Posebno moramo istaći zahvalnost na svestranoj pomoći našim suradnicima Želimiru Kanturi i Nevenku Acingeru, svima koji su sudjelovali u organizaciji otvorenja puta, a posebno RKUD-u »Josip Puž« Ravna Gora za nastup limene glazbe i mješovitog pjevačkog zbora, kao i Osnovnoj školi Ravna Gora za kulturno-umjetnički program učenika. Time su »Ravnogorski planinarski put« i Planinarsko sklonište na Javorovoj kosi predani planinarima, izletnicima, skijašima i svim ljubiteljima prirode na aktivnu upotrebu i rekreaciju.

Svečanost otvaranja Ravnogorskog planinarskog puta

Ravnogorski planinarski put

BOŽIDAR PETANJEK

ZAGREB

Ljepota šuma, udolina i polja, te čitavog područja Ravne Gore ponukala je vrijedne članove PD »Višnjevica« iz Ravne Gore, da prijateljima prirode i planinarima pokažu svu tu ljepotu trasirajući Ravnogorski planinarski put. Put je obuhvatio 12 kontrolnih točaka, s polaznom točkom iz Ravne Gore od restorana »Bjelolasica«. Za nepunih 10 min hoda stiže se do ponora Kosice podno Kose, a sa spustom od još pet min u sam ponor. Put, odnosno planinarska staza dobro je osigurana. Taj ponor ispitali su vrijedni špiljari PD »Zeljezničar« iz Zagreba (ekipa: Božičević, Posarić, Jalžić i Lukić), koji su ujedno dali nacrt ponora. On stoji na istaknutom mjestu iznad ulaza koji je zaštićen čeličnom sajlom. Dalje dobra markacija i putokazne ploče s oznakom »RGPP« vode na 3. KT. Kicljev vrh (920 m). S vrha divni su vidici na selo Bukov Vrh, Brod Moravice, Brod na Kupi i na Kočevski Rog, zatim prema jugu na Veliku Višnjevicu, Bjelolasicu i Javorovu kosu. Dalje se ide u Kicljeve jame (s Kicljevog vrha 45 min). Sastoje se od dviju jama, Bijele i Crne. Prvi puta je ispitivana 1963. da bi konačno bila istražena u 1985. godini.

Ukupna duljina svih kanala iznosi 1075, a dubina 285 metara. Spusti jamama također je dobro osiguran čeličnom sajlom, a postoji i nacrt jama, pričvršćen na staklenoj ploči.

Put se nastavlja na Rudač Polje te dalje na Vijenac (899 m), do kojeg ima sat i pol lagana hoda. Tu je ujedno kutija sa žigom kao 5. KT. S Vijenca su također divni vidici na Bukovsko Polje i duboko u zapadni dio Gorskog kotara, prema Sloveniji, na Skradski vrh i živopisna sela Hribac i Divjake. Posebno se lijepo vidi Javorova kosa, kao naredna točka ovog puta. Na putu prema njoj nalazi se Ledena jama, koja ima ulaz širine 20 m i visine 10 m. Ona je neobavezna točka, a nudi se za razgledavanje ljubiteljima prirode. Na Javorovoj kosi (1016 m) su vrijedni planinari PD »Višnjevica« uz pomoć »Radina« (Ravnogorska drvna industrija), izgradili novo planinarsko sklonište (dovršeno 1989. godine) pod vodstvom agilnog i neumornog člana Anđelka Ivančića, a uz pomoć marljivih članova Ivice Erjavca i Stanka Svetličića, te pripomoći ostalih članova. Sklonište je kapaciteta 10 ležaja, ima prostor dnevnog boravka u kojem se nalazi štednjak. Za sada sklonište

RAVNOGORSKI PLANINARSKI PUT

Unatoč ovogodišnjem dugom kišnom proljeću, svečano otvorenje RGPP 2. srpnja proteklo je po lijepom sunčanom vremenu. Već oko osam sati otpočeo je dolazak planinara i gostiju u Ravnu Goru. Domaćini iz PD »Višnjevica« pobrinuli su se za prihvat gostiju, parkiranje, okrepu te službu informiranja. Sve je to lijepo funkcioniralo. Mjesto uredno, prozori puni cvijeća, nigdje otpadaka! Krunu svemu davale su prekrasne ravnogorske šume koje doslovno okružuju mjesto. One su po svojoj ljepoti prve u SR Hrvatskoj, a druge u SFRJ! Zrak čist, nebo plavo, s lijepim kumulisima. Ugodaj kakav se samo poželjeti može.

Intoniranjem himni (limena glazba i mješoviti pjevački zbor RKUD »Josp Puže«) otpočela je planinarska svečanost otvaranja RGPP. Predsjednik društva Viktor Ivančić biranim je riječima pozdravilo prisutne te dao riječ Marjanu Erjavcu koji je u ime pokrovitelja, RO »Radina«, pozdravio skup, a autor vodiča i putopisa »Ravnogorski planinarski put« Zelimir Kantura strasnim se govorom založio za očuvanje ljepota Gorskog kotara i njegovih čarobnih šuma.

Na kraju se prisutnima obratio i predsjednik PSH Vlado Mihaljević. Finale tog dijela proslave pripalo je mješovitom pjevačkom zboru RKUD »Josp Puže« te učenicima OS »Dr Branimir Marković« koji su izveli niz recitacija. Od recitacija su najtoplije bile pozdravljene one na ravnogorskom dijalektu.

Predvođena limenom glazbom, kolona planinara krenula je na obilježni Suhu vrh do kosturnice palih boraca. Položeni su vijenci i intoniran posmrtni marš.

Tradicionalna goranska gostoljubivost nije zakazala. Za sve sudionike u restoranu RO »Radina« serviran je srneći gulaš s originalnom goranskom palentom!

Time je prvi dio svečanog otvaranja RGPP bio završen. Uslijedio je drugi dio — odlazak do planinarskog skloništa na Javorovoj kosi (1016 m). Vrijedni su ravnogorski planinari tu izgradili sklonište. Sklonište je kao iz priče. I funkcionalno i estetsko rješenje je odlično. Ima dnevni boravak i potkrovlje, ukupno ima šest kreveta. No, tu može spavati »po planinarski« i dvadeset planinara.

Zadivljuje tabla s putokazima, a posebno tabla s Molitvom šume. Ta Molitva jedinstvena je u SR Hrvatskoj, vjerojatno je jedinstvena i u SFRJ.

No i to nije sve. Na vrhu Javorove kose izgradili su čelični vidikovac s kojega se otvaraju vidici od Triglava do Bjelolasice te na gotovo cijeli Gorski kotar.

I na kraju malo kratkih informacija o novom RGPP.

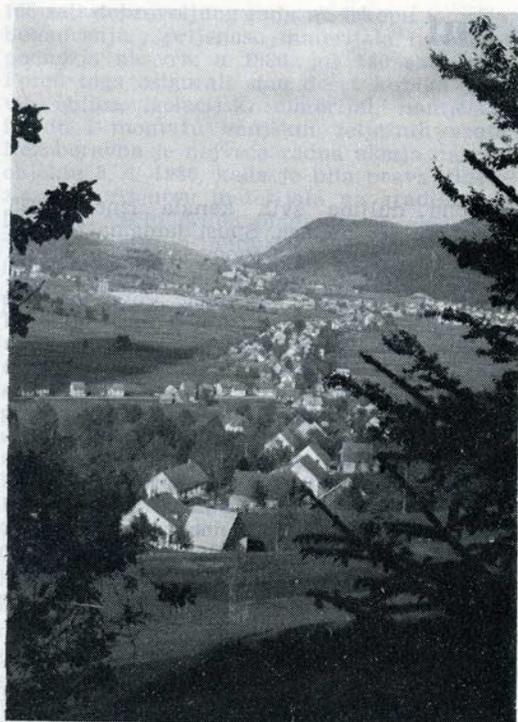
Društvo je izdalo vrlo lijepo oblikovani Dnevnik RGPP (30.000 din). Dnevnik je vrlo dobro uređen te predstavlja vodič u punom smislu riječi. Osim tih podataka tu su i povijesni podaci o Ravnoj Gori te potrebne upute o smještaju, prehrani a interesantni su podaci o zemljopisnim značajkama. Na poleđini korica je karta RGPP, a u Dnevniku je i notni zapis pjesme Gorskog kraj.

Pored skloništa na Javorovoj kosi, PD »Višnjevica« ima i planinarsku kuću Lokanda podno Velike Višnjevice (1367 m).

Za sve potrebne obavijesti, a posebno za korištenje skloništa i kuće Lokanda, potrebna je prethodna najava, jer su ključevi u Ravnoj Gori. Najava može biti pismena na PD »Višnjevica« 51314 Ravna Gora ili na telefon 051/810-440 — Anđelko Ivančić.

Dodite i prodite Ravnogorskim planinarskim putem, ostat će vam u trajnoj uspomeni i sigurno će vas još koji puta privući taj prekrasni kutak Gorskog kotara.

Miljenko Pavečić

Panorama Ravne Gore u Gorskom kotaru

nema vodu, već se donoša iz izvora Božji studenac (10 min). Potrebno je ponijeti vreću za spavanje. Ključ je kod Ivica Erjavca (kuća mu je nedaleko od skloništa, označena vidljivom tablom), a još ga imaju sadašnji predsjednik Anđelko Ivančić, (Ulica I. Gorana Kovačića 271), te tajnik Anto Breljak (Ulica 22. marta broj 2).

Od Javorove kose put se nastavlja 1 sat do KT 7 u dvorcu Stara Sušica. Prema nekim izvorima tu su Frankopani imali grad, koji Turci u provalama 1768. nisu zauzeli, iako su opustošili čitav kraj. U XIX stoljeću vlasništvo je grofa Lavala Nugenta, a 1890. god. kupili su ga riječki trgovci Feliks i Josip Neuberger. Žig se nalazi 5 min dalje u gostionici RO »Zeleni Vir« iz Skrada, gdje su domaćini Hreljevići-Julketovi.

Vraćamo se dvorcem Stara Sušica, kroz dvorište slijedi uspon serpentinama. Iznad ceste

je brdo Uglješ (1048 m), KT 8. Marljivi Ravnogorci izgradili su ovdje originalni vidikovac u krošnji stare bukve, koji pruža nezaboravne vidike.

Sada nas put vodi s vrha Turmina do planinarske kuće Lokanda (963 m), do KT 9 (3 sata hoda). OOUR Sumarija Ravna Gora je ova, inače zapuštenu šumarsku kuću, dala na upravljanje i korištenje PD »Višnjevica«. Kuću su uredili planinari i 1983. svečano otvorili. Materijalnu pomoć pružila im je RO »Radin« Ravna Gora. Kuća ima 10 ležajeva u potkrovlju, veći dnevni boravak i kuhinju u prizemlju. Uz vlastitu opremu može se smjestiti i više planinara. Ključ se nalazi kod Anđelka Ivančića.

Put se dalje nastavlja na Veliku Višnjevicu (1367 m), 1,30 sati hoda. To je ujedno 10. KT. Na Velikoj Višnjevici u vrijeme NOR-a bio je partizanski logor, o čemu svjedoči postavljeni spomenik.

S Velike Višnjevice put nas dalje vodi na 11. KT, na najviše planinu Gorskog kotara, Bjelolasicu, i jednu od najatraktivnijih planina. Svojim smještajem i ljepotom, vidicima i blizinom naseljenih mjesta planinarski je vrlo interesantna (Vojni Tuk, planinarski dom, 3 sata; Begovo Razdolje, hotel »Jastreb«, 3,30 sata; Vrelo, hotel SRC Bjelolasica, 2 sata; Jasenak 4 sata; Ravna Gora 5 sati). Za noćenje postoji sklonište »Jakob Mihelčić« koje je izgrađeno zajedničkim naporima članova PD »Vihor«, »Rađe Končar«, »Višnjevica«, »Sutjeska« i »Bijele stijene«. Kapacitet je 16 ležajeva, a u nuždi i više. Ima cisternu, peć i najnužniji pribor. Ležajevi su feder madraci. Potrebna je vreća za spavanje. Od Velike Višnjevice dovre je 3,30 sati hoda. Cijeli put traje 24 sata. Konačno dolazimo do 12. KT, ali neobavezno, to je Begovo Razdolje (1078 m), najviše selo u Hrvatskoj. Tu se nalazi hotel »Jastreb«. Do njege vodi dobro markiran put s vrha Bjelolasice (3,30 sati). Žig i upisna knjiga nalaze se u recepciji hotela.

Kada smo upili sve ljepote ovoga kraja, kada smo smjelo koračili divnim stazama Ravnogorskog puta, pa i opisanim planinama, dobit ćemo lijepu značku Puta, koja će nam nadopuniti riznicu i vitrinu transverzalnih značaka. Gledajući je ona će u nama pobuditi želju da ponovno budemo na njenim stazama te da povedemo sa sobom i druge planinare. Stvaraocima i pregaocima iz PD »Višnjevica« hvala što su nam otvorili ovaj kutak divne prirode našega zaista lijepog Gorskog kotara.

Geografska skica Ravnogorskog planinarskog puta otisnuta je na 3. stranici omota

Nova planinarska kuća na Čićariji

DARKO LUKŠIĆ

PULA

Dana 4. lipnja 1989. godine, na dan PD »Glas Istre« Pula, otvorena je novoizgrađena planinarska kuća na brgčkim Koritima na Čićariji. Kuća se nalazi na Istarskom planinarskom putu »Labinska Republika«, koji se proteže od Slavnika (1028 m) do Učke (1396 m).

Otvorenju kuće prisustvovalo je oko 400 planinara iz Pule, Umaga, Pazina, Rijeke, Opatije, Ilirske Bistrice, Kopra, Trsta, Ljubljane i Zagreba, kao i mještana Brgudca i susjednih sela Čićarije. Goste koji su stizali vlakom do Lupoglava, izletničkim autobusima, osobnim automobilima, dočekivali su na ulazu u selo Brgudac djevojke i mladići u istarskoj narodnoj nošnji, po starom narodnom običaju sa suhim smokvama i rakijom. Nakon razgledanja Brgudca, »crvenog sela«, koje je cijelo spomenik NOB-e, uzvanike je pozdravio ispred Spomen-doma, u ime mještana, Milan Klobas, general JNA u mirovini. Zatim se uz pratnju limene glazbe iz Roča, krenulo planinarskom stazom, 40 minuta hoda, do novoizgrađene planinarske kuće »Korita«, izvora podno Brajkova vrha (1092 m) i kontrolne točke IPP. Kuću je otvorio predsjednik PD »Glas Istre« iz Pule Vlado Radovan, zatim su slijedili pozdravni govori predstavnika prisutnih društava. Svečanost otvaranja nastavila se uz planinarsko veselje,

okrijepom sa vojničkim pasuljom, plesom i druženjem. U ranim popodnevnim satima prvi su planinari počeli napuštati Korita.

Brgudac (750 m), selo koje živi i živjelo je s Koritima, duboko je uvučeno u masiv Čićarije, na obroncima Planika (1273 m), najudaljenije je selo od općinskog središta Buzet. Nalazi se na tromedi općina Pazin, Opatija i Buzet. Prije drugog svjetskog rata imalo je više od 500 stanovnika, a danas broji svega 14 stalnih mještana. U toku prošlog rata više puta je spaljeno i bombardirano, masovno je sudjelovalo u NOB-u, u njemu je održano I partijsko savjetovanje za Istru i bilo je glavni punkt za prebacivanje dobrovoljaca Istre u partizanske jedinice u Gorski kotar. Prije rata stanovništvo je živjelo od stočarstva, prodaje drva i drvenog uglja. Danas nema više stoke i ugljara. Stare kuće adaptirane su u vikendice, tako da je praznicima i vikendom prilično živo u selu. O selu se veoma uspješno brine, od njegovanja revolucionarnih tradicija do njegova uređenja, Kulturno-humanitarna organizacija »Crveni Brgudac«.

Područje Korita, lokacija novootvorene planinarske kuće, dobilo je naziv po koritima u koje se ulijeva izvor. Stara su korita drvena, novija betonska, jedna pored drugih, jedna i druga oštećena, a u pripremi su nova

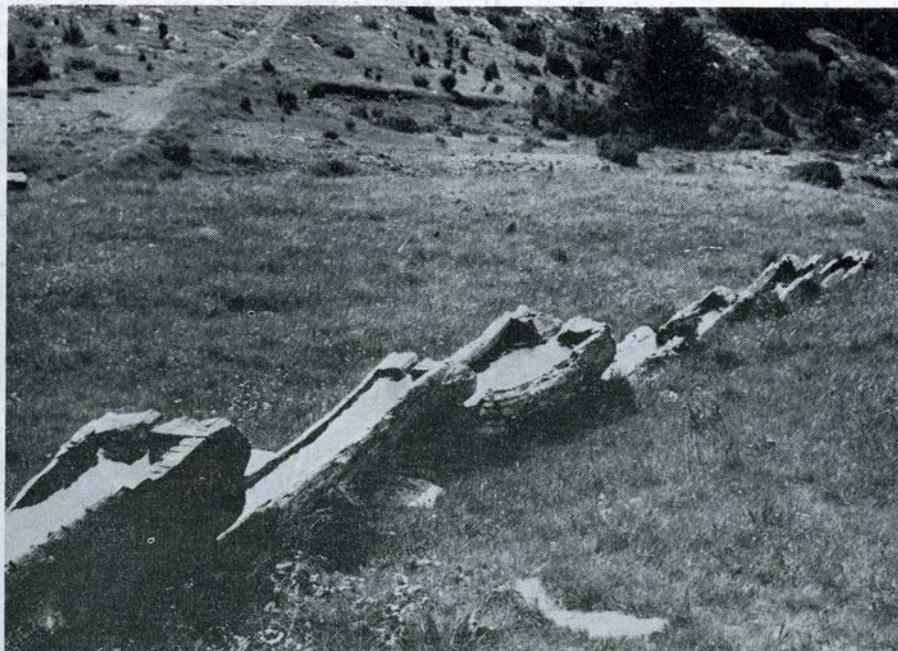

Planinarska kuća na Koritima pod Brajkovim vrhom

Svečano otvorenje kuće na Koritima

drvena. Ovamo su Brgučani nekoć tjerali stoku na napajanje, a za sušnih godina dolazili po vodu. Izvor koji izvire podno same stijene Brajkova vrha nepresušan je. Prelijevajući se iz korita u korito nestaje da bi se niže, na nekih pedeset metara, pojavio u malom jezeru (lokvi) i nestao još niže, par stotina

Nova kuća dobila je ime po drvenim koritima na izvoru pod Brajkovim vrhom

Foto: Dr. Z. Poljak

metara daleko u kraškoj livadi, u narodu zvanj Lanišćak. Jugoistočno od izvora na oko sto metara u šumi nalazi se planinarska kuća. Cijelo područje je nekadašnje seosko dobro, gdje se zajednički čuvala stoka. Korita su neka vrst prirodno zaštićenog područja, ponos Brgučana, njihov park prirode. Sa njih puca divan pogled na brdovitu srednju Istru, njene srednjevjekovne gradiće, sve tamo do mora na zapadnoj obali, jugoistočno na šumovit Planik, Učku u svoj njenoj veličini i ljepoti, Perun, Sisol, labinsko gorje i dalje sve do Pule.

Naziv kuće je »Planinarska kuća na Koritima«, nadmorska visina 1010 m. Kuća je aluminijska, obučena izvana i iznutra u drvo. Sastoji se od tri prostorije (50 m²), ulaznog predsoblja, trpezarije s kuhinjom i spavaće sobe. Kapacitet kuće je sjedećih mjesta 30, a za spavanje u skupnom ležištu 24. Sanitarni čvor je udaljen oko 30, a izvor 150 metara.

Kuću je izgradilo PD »Glas Istre« iz Pule dobrovoljnim radom članova društva, uz pomoć u radu i materijalu PD »Pazinka« Pazin, PD »Planik« Umag, PD »Tomos«, »Obalna« Kopar, PD »Snežnik« Ilirska Bistrica. Pomagali su u izgradnji Brgučani, RO »Istarski boksiti« Rovinj, Tunnel Učka, Lutrija Hrvatske, Šumarija Buzet, SIZ fizičke kulture Općine Pula, u materijalu i financijski. Veliku podršku i financijsku pomoć dobili smo od planinara Hrvatske i planinarskih društava kupnjom »Zahvalnica«, kao pomoć u izgradnji kuće. Izgradnja kuće je započela

1987. godine, radilo se 4000 dobrovoljnih sati.

Lokacija Korita izabrana je za kuću zbog blizine izvora vode, nalazi se na IPP-u, blizu Riječke transverzale i nalazi se negdje na pola puta od planinarskog objekta u Račjoj Vasi i Poklona.

Mogući izleti iz kuće su na Orljak (1106 m) 2 sata, Županja vrh (1141 m) 40 minuta, Planik (1273 m) 2 sata, Učku (1396 m) preko Planika i Poklona 5,30 sati.

Do kuće se može doći iz Lupoglava (2,30 sati), koji je dobro povezan vlakom iz Pule i Divače, odnosno Ljubljane. Staza polazi sa željezničke stanice, prelazi prugu i seoskim putem ide do zaseoka iza kojeg su stepenice što vode do ceste Lupoglav — Brgudac, prelazi cestu i putem kroz oranice uzbrdo vodi do sela Semići. Prošavši selo staza se penje do stijene iznad sela, zatim ravnim putem po velikoj ravni do Brgudca. Kod Spomen-doma put ide seoskim putem prema Planiku, da bi uskoro skrenuo lijevo na planinarsku stazu kroz borovu šumu do Korita (Brgudac — Korita 40 minuta).

Iz pravca Poklona je 4 sata hoda. Put se nedaleko od planinarskog doma na Poklonu

s asfaltirane ceste spušta u bukovu šumu da bi se zatim šumskim putem penjao prema Planiku, s Planika spušta se do Bončićeve kuće, zatim do raskršća za Korita i Lisinu (riječkom transverzalom do podnožja Županja vrha pa sve do Korita). Gotovo cijelim putem se ide kroz bukovu šumu.

Iz pravca Račje Vasi je 3 sata. Put od planinarskog skloništa u Račjoj Vasi ide veprinačkom cestom uzbrdo uz strme strane Orljaka, do raskršća za spomenik Podlomske žrtve. Cestom veprinačkom put se nastavlja do livada s lokvama, među planinarima poznatih po nazivu »Ladanjske livade«, gdje se skreće desno preko livada na jugoistok, pokraj lovačke osmatračnice, uzbrdo kroz grmove malina do Korita.

Autobusom i osobnim autom može se doći iz Lupoglava asfaltiranom cestom preko Semića do Brgudca, odakle je 40 minuta hoda do Korita.

Kuća je otvorena praznicima, subotom i nedjeljom, tokom cijele godine. Dežuraju članovi PD »Glas Istre« Pula. Informacije: PD »Glas Istre« Pula, Omladinska 19, Gordan Desnica, tel. 052/33-315.

Prilazi do nove kuće na Koritima pod Brajkovim vrhom

Sedamdeset godina PD »Ravna gora« u Varaždinu

MIRA ŠINCEK
VARAŽDIN

Sedamdeset godina postojanja vijek je dug, vrijeme na koje se može s ponosom osvrnuti, trajanje koje zahtijeva i dostojan nastavak.

Planinarsko društvo u Varaždinu osnovano je skupštinom 10. studenog 1919. godine, u prostorijama »Narodne čitaonice« grada. Osnivač i prvi predsjednik bio je profesor Krešimir Filić. Na samom početku društvo je brojalo 113 članova ali samo se dvadesetak aktivno bavilo planinarstvom. Odmah su prihvaćena društvena pravila koja je prema pravilima »Slovenskega Planinskega Društva« izradio prof. Filić. Na izvanrednoj skupštini održanoj 19. lipnja 1923. godine društvo donosi odluku o pristupanju HPD-u kao podružnica u Varaždinu, nakon toga javlja se u naslovu društva naziv »Ravna gora« po lijepoj planini na najsjevernijem predjelu Hrvatskog zagorja.

Društvo ima svoju zastavu i značku koja je ujedno i grb društva, autor značke je Stjepan Cajzek. Od objekata namijenjenih planinarstvu u početku rada, tj. od 1923. godine, društvo je dobilo na korištenje župsku kuću Pusti duh na Ravnoj gori, ali ubrzo započelo i pripreme za gradnju novog doma na drugoj lokaciji, na nadmorskoj visini od 660 metara. Novi je dom nazvan »Filićev dom« i otvoren 16. listopada 1932. godine. U njemu je u toku drugog svjetskog rata bila partizanska baza pa ga je okupator spalio 1944. godine i zvjerški ubio domarku Anku Ivić.

Nakon oslobođenja ponovo se radi na oživljavanju i pokretanju rada planinarske organizacije u Varaždinu. Od 1945. godine društvo nastavlja radom u sklopu fiskulturnog društva »Sloboda«, a naziv Ravna gora vraća se tek 1954. g. Tadašnji predsjednik, zaslužni planinar, organizator i realizator brojnih akcija i sada počasni predsjednik društva, Mirko Ivić Šiljo i Josip Đuras radili su predano na preuređenju stare kuće na Ravnoj gori i osposobili je za otvaranje 1950. godine. Godine 1961. započele su pripreme za izgradnju novog doma na lokaciji »Filićevog« i dom je nazvan po partizanki Anki Ivić. Izgrađen je požrtvovnim, dobrovoljnim radom planinara, akcijom brojnih radnih organizacija grada i svečano otvoren 19. rujna 1963. godine.

Od konstituiranja društva redovito se svake godine događa nešto novo, značajno i važno u radu društva. Povećava se broj članova, osnivaju nove sekcije (foto, skijaška, izletnička, građanska, alpska, zdravstvena, GSS i dr.). Organizira se niz zanimljivih izleta i planinarskih pohoda. Neki članovi društva osvajaju poznate vrletne vrhove planina svijeta. Svake se zime organizira škola skijanja za podmladak i odrasle na Ribniškom Pohorju. Posebno je poznata djelatnost nekih članova

društva na organiziranju masovnih pohoda omladine u planine nazvanih Karavane proljeća. Na inicijativu upravo ovog društva otvara se 1. svibnja 1958. godine Zagorski planinarski put. Malo se koje društvo može pohvaliti tako bogatom izdavačkom djelatnošću kao što to ima društvo »Ravna gora« Varaždin. Velik je broj kvalitetnih i popularnih edicija djelo naših planinara (T. Đurić, Z. Smerke). Možda je malo poznato, ali zato neizmjerljivo važno i to da je društvo izdalo i poseban broj »Naših planina«, posvećen Hrvatskom zagorju, zaslugom Tomislava Jagačića. Planinarski tjedan s predavanjima i projekcijama zanimljivih dijapozitiva, što ga organizira društvo već duži niz godina, postao je tradicionalan i nezamjenjiv sadržaj hladnih prosinačkih dana našeg grada.

Nekoliko posljednjih godina nosi dužnosti, obaveze, odgovornosti i teret predsjednika planinarskog društva Vladimira Horvat, planinarka i poznata aktivistica planinarskog društva.

Rad ovog društva se odvija u sekcijama — seniorskoj, pionirskoj, alpinističkoj, a od 1986. godine u RO »VIS« Varaždin također radi sekcija društva. Radom ovih sekcija koordinira Predsjedništvo na čelu s predsjednicom. Podmladak nam dolazi iz osnovnih škola grada ali u broju svakako prednjači OŠ »Božena Plazzeriano«. Suradnja s drugim društvima grada, regije, Republike i zemlje je brojna i djelotvorna. Četrnaest godina traje suradnja s bratskim planinarskim društvom »Radovljica« iz Radovljice u SR Sloveniji. Broj članova iz godine u godinu varira, pokazujući neznatan pad ili porast, no ono što daje nadu da će društvo i dalje postojati i slaviti još mnoge i mnoge jubileje, jest broj mladih u ukupnom broju članova. Njih je, srećom, vrlo mnogo, a raduje i to, da ljubav prema planinama, stečenu u društvu, čitav život nose i njeguju ma gdje ih putovi odnijeli.

Čitava ova godina posebno je u znaku jubileja, redovnim akcijama održavanja planinarskog doma »A. Ivić«, planinarskog puta po Ravnoj gori, a ostalim tekućim i redovnim poslovima dodani su novi oblici i sadržaji. Želja nam je da ih uspješno i kvalitetno privedemo kraju a završnom svečanom akademijom i prigodnim programom u studenom ove godine da zaključimo proslavu sedamdeset plodnih godina rada.

Svima, prošlim i sadašnjim, aktivnim članovima društva zahvaljujemo na radu i požrtvovnosti te pozivamo nove, buduće članove, da nam se pridruže, jer planinarsko društvo postoji i živi u svojim članovima, u planinarima.

Svjetski kup UIAA »Leeds 1989«

Dojmovi predsjednika UIAA žirija

Ing. IVICA PILJIĆ

SPLIT

Početak siječnja u Parizu bio je neobično topao. Upravo se završila večera za delegate CEC i CICE UIAA,* nakon još jednog uspješnog sastanka. Na ovom sastanku dogovorene su sve pojedinosti ovogodišnjeg prvog službenog svjetskog kupa u sportskom penjanju. Još važnije, po prvi put je CICE odredio predsjedavajuće međunarodnih žirija ovogodišnjih natjecanja, dakle, ljude koji će voditi ovogodišnji svjetski kup.

Hodao sam uz vesele i osvjetljene Champs Elysees sa čudnim osjećajem u sebi. Bio je to pomiješan osjećaj zadovoljstva i opreza. U ušima su mi odzvanjale riječi predsjednika CICE, gospodina Paula Brasseta. Riječi izrečene pred 25 delegata iz cijelog svijeta u povodu mog izbora za vođenje natjecanja u Leedsu i Lyonu: »Za najteže zadatke biram svoje najbolje ljude!«. Nisam se mogao oteti dojmu da me očekuje rizičan posao i velik trud ako želim uspješan završetak, a to mi je govorilo i prošlogodišnje iskustvo s Jalte. Naime, Leeds je ne samo prvo ovogodišnje natjecanje u svjetskom kupu, već i prvo natjecanje u Britaniji, koja se najžešće i čak vrlo nediplomatski protivila natjecanjima. Lyon je posljednje ovogodišnje natjecanje, finale koje će dati i prve službene pobjednike u kratkoj povijesti ovoga mladog sporta.

Iz razmišljanja me je trgao raspoloženi Jean Paul, kod kojeg sam odsjeo zahvaljujući preporuci Janka Humara i tako značajno smanjio JUSPEK-ove troškove. Veselo društvo mi je skrenulo pažnju na ljepotu pariške noći. Uistinu, atmosfera ovog grada brzo osvaja srce. Ljepota osvjetljenih fontana i nepreglednih vodoskoka, živost prometa, ritam ulice. Pariz noću. Potražili smo Eiffelov toranj i ugledao sam ga iznenada: izranjao je iz magle s orijaškim slovima 100 ANS na sebi (ove godine se slavi stotinu godina od izgradnje). Prenostio sam se Parizu, ali osjećaj težine ostao je u meni.

Pilot nas je srdačno pozdravio i saopćio da ćemo letjeti na 9 tisuća metara, te da će naš let do Londona trajati malo manje od dva sata. Nakon mnogo godina ispod mene se ponovo ukazao La Manche, a zatim obala poznatog otoka. Ovaj put je drugačije, ne dolazim kao turist. U avionu po stoti put ponavljam sve svoje dužnosti i plan svega što moram uraditi. Predsjednik žirija UIAA, za razliku

od drugih sportova, ima dvije dužnosti. On je visoki službenik UIAA koji je dužan na natjecanje doći najmanje tri dana prije početka. U toku tih dana dužan je provjeriti kompletnu organizaciju natjecanja, od tehničkog dijela pa sve do marketinga i informiranja. Ukoliko organizacija ispunja SVE postavljene uvjete, predsjednik žirija odobrava natjecanje u ime UIAA. Tek tada natjecanje može početi. Tada slijedi drugi dio posla, samo suđenje. Ako nakon njegovog odobrenja bilo što krene pogrešno, snosi izravnu odgovornost, odnosno preko njega UIAA. Ukratko, greška znači kraj sudačke karijere.

Na ulazu u Britaniju obavezno pitanje:

— Što ćete raditi u Britaniji i koliko dugo?

— Predsjednik sam međunarodnog žirija u Leedsu. Je li vam poznato to natjecanje u sportskom penjanju?

— O da, niste li mladi za takvu dužnost?

— Možda sam zato već ovako sijed — odgovaram, i uz obostran smiješak stupam na britansko tlo.

Zatim nastupaju karakteristični problemi. Štrajkaju radnici podzemne željeznice i autobusa. Do Kings Crossa mogu stići samo taksijem, što je preskupo. Srećom nailazim još na četvoro ljudi s istim problemom. Dogovaramo se brzo i dijelimo troškove. Sat vremena duga vožnja u velikom klasičnom londonskom taksiju završava se napokon na Kings Crossu. Uliječem u vlak za Leeds i napokon se mogu malo opustiti. Nesnosno je vruće za svibanj. Što više odmičem od Londona krajolik je sve pitomiji. Izmjenjuju se nepregledne livade i brežuljci i u zalasku sunca sve odiše nekim psebnim mirom.

U smiraju dana vlak ulazi u Leeds kroz turobnu industrijsku četvrt. Vrlo brzo nalazim Hilton hotel u kojem su smješteni svi službenici UIAA. Odmah nasuprot hotela je QUEENS HALL, dvorana u kojoj će se otvoriti nova stranica u povijesti britanskog penjanja. Na umjetnoj stijeni visokoj dvanaest metara i širokoj dvadesetak metara, održat će se prvo britansko natjecanje u penjanju, nakon mnogo godina prepiranja »za« i »protiv«.

Večer je, ne uspijevam dobiti nikoga u dvorani, pa mi ne preostaje ništa drugo nego da se dobro odmorim.

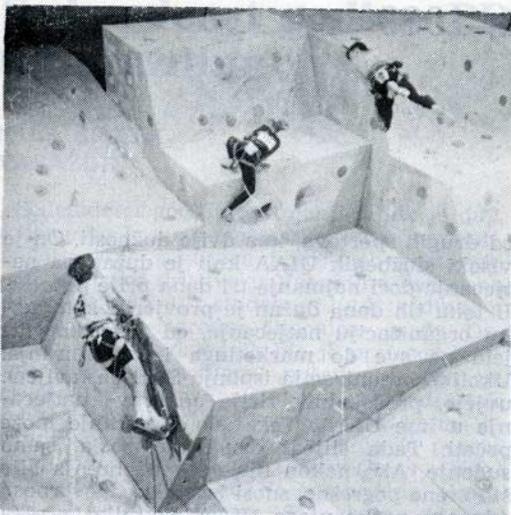
Utorak 16. svibnja, doručkujem na brzinu i u toku doručka upoznavam gospodina Richarda Cuthbertsona, vlasnika firme za proizvodnju planinarske i alpinističke opreme DMM, glavnog organizatora natjecanja. Odmah odlazimo u dvoranu jer je vremena malo, samo dva dana, a treba provjeriti sve do

* CEC: Sportsko-penjačka komisija UIAA

CICE: Izvršni komitet Sportsko-penjačke komisije

UIAA: Međunarodna unija planinarskih društava

JUSPEK: Jugoslavenska sportskopenjačka komisija u PSJ

Robin Erbesfeld u toku nezaboravnog prelaza stropa u finalu (suci s užeta pažljivo motre uspon)

Foto: I. Piljčić

sitnica. Richard se raduje mojim pitanjima, jer to je jedina garancija uspjeha. On o uspješju natjecanja govori kao o jedinjoj mogućnosti. Diskretno mi daje na znanje da je u mojim rukama 300.000 engleskih funti, najviše toliko je koštalo ovo natjecanje. Očekuje od mene da ću u toku dva dana ukloniti sve moguće pogreške, kao i one koje se mogu pojaviti. Sve će se odigravati pred četiri televizijske kompanije, od kojih je jedna BBC. Cuo je za moj posao u Jalti i od mene očekuje sve najbolje.

Kako se poslije pokazalo, to nije bilo nimalo jednostavno, a onaj osjećaj težine u Parizu prije četiri mjeseca ne samo da je bio opravdan, već je i otežao. Kamo sreće da su svi ljudi s kojima sam radio bili kao Richard. Na žalost nisu, pa je ovo bilo do sada moje najteže natjecanje i iscrpljujuće do kraja, a to su mišljenje dijelili i moji kategorijski suci UIAA, Peter Darmi iz SAD i Lothar Mauch iz Francuske. S Lotharom sam radio zajedno u Jalti, a on se stalno čudio naporu koji je ovdje bio znatno veći nego tamo. Prema očekivanju bilo je jako teško raditi s Britancima. Iako je velika većina odlično surađivala, nekoliko vrlo konzervativnih i krutih osoba učinilo je rad na ovom natjecanju vrlo teškim, a neophodne diplomatske odluke bile su gurane na rub ponora. Na ovom prostoru ne mogu opisati svu količinu nužnog posla. Trebalo je balansirati između neiskusva organizatora, njegovog truda i uloženog novca i pravila UIAA. Morao sam biti dovoljno elastičan i pomoći organizatoru, a opet ostati u okviru pravila UIAA. S Britancima je to bilo uistinu vrlo teško, ali to je bio i jedini put do uspjeha. Stalno mi je naglašavano da o ovom natjecanju ovisi budućnost sportskog penjanja u Britaniji.

British Mountaineering Council je formalno stajao iza natjecanja, a zapravo uopće nije pomagao Richardu, već naprotiv, odmagao svojim krutim stavovima. U takvim uvjetima trebalo je izdržati do kraja uz Richarda, kao jedinu pozitivnu pokretačku silu.

Prvi veliki problem bilo je natjecanje NA POGLED.* Organizator je zbog 168 prijavljenih penjača razdvojio UIAA polufinale u dva dana, petak i subotu. Time je uništen kriterij penjanja na pogled, jer oni koji bi penjali drugi dan imaju prednost zbog dotoka informacija. Dan prije odlaska u Leeds gospodin Paul Brasset me telefonski obavijestio o ovom samovoljnom potezu organizatora i rekao da zbog velikog broja penjača ni UIAA ne vidi rješenje. Zato sve prepušta meni. Ako ne nađem rješenje imat ćemo FLASH natjecanja (dakle, podijeljeno u dva dana s dotokom informacija). Znao sam još iz Jalte da penjači ne priznaju ovakav kriterij i da bi natjecanje unaprijed propalo zbog ovakve odluke. Jedini put k uspjehu je bio naći način za natjecanje na pogled (dakle bez pret hodnog poznavanja uspona).

Nakon dva dana kombiniranja, »srećom« uspio sam. Eliminirao sam natjecatelje s dodatnih lista, tako da je za UIAA polufinale ostala samo nacionalna reprezentacija, 4 muškarca i 2 žene. Svi ostali morali su na međunarodno OPEN natjecanje iz kojeg je deset najboljih imalo pravo nastupa na UIAA polufinalu, kao i četvero penjača s britanskog Opena. Tako smo u polufinalu svjetskog kupa imali 93 natjecatelja. Taj broj smo mogli izdržati u jednom danu. Naporno, ali moguće.

Svi su bili zadovoljni i tako je riješen ključan problem. U toku ova dva dana obavljen je niz ostalih nužnih poslova, kao što su: razgovor s glavnim postavljacem uspona Chrisom Goreom i utvrđivanje vremena trajanja uspona, izrada sheme uspona s jasno ucrtanim karakterističnim visinama, provjera sigurnosne dozvole za podizanje umjetne stijene, provjera statičkog proračuna, provjera opće sigurnosne dozvole gradske uprave, provjera sudačkog video tima i određivanje optimalnih kuteva kamera. U Leedsu sam do sada imao najbolju i najefikasniju video opremu i ekipu. Nekada se jedino pomoću videa nakon niza ponovljenih snimaka može razlučiti sporna situacija i donijeti ispravna odluka. Ovdje je na sudačkom stolu bio mali ekran na kojem sam stalno imao direktan prijenos uspona (tako nisam morao stalno gledati gore), a na znak ruke dobivao sam odmah ponovljeni snimak (replay). Kod proučavanja sitnijih detalja, na raspolaganju mi je bio veliki ekran sa strane stola na posebnom stalku. To su bili upravo idealni uvjeti. Videom je bio obuhvaćen svaki detalj. To i nije čudno jer je videooprema nabavljena u vrijednosti od 20.000 funti. Zatim je uslijedila provjera programa kompjutera koji je preko laserske zrake mjerio najvišu dosegnutu točku penjanja (ovdje je bila angažirana po-

* Na pogled znači da penjač prije natjecanja nije vidio smjer uspona

sebna firma VERTICAL PROCESS); provjera organizacijskog sekretarijata i njegove brzine rada, izolacijske, tranzitne i posebne zone u kojima penjači čekaju na svoj uspon, specijalne zone u koju se penjač smješta u slučaju tehničkog incidenta (jer se ne može više vratiti u prije navedene zone); planiranje doping testa za penjače, davanje preciznog rasporeda dužnosti za tehničke suradnike koji komuniciraju između navedenih zona i vode penjače do stijene (o njihovoj brzini rada ovisi dinamika natjecanja); provjera sigurnosti mjesta određenih za kamermane poznatih televizijskih mreža, tehničke ekipe u slučaju tehničkog incidenta na stijeni ili u njenoj okolini, zone sudačke ekipe i njene izoliranosti, koja je neophodna za normalan rad i provjera kompletne komunikacije (određivanje različitih frekvencija za voki-tokije). Trebalo je tehničke suradnike upoznati s pravilima UIAA, organizirati niz radnih sastanaka, dati sve informacije voditeljima reprezentacija na posebnom i zapravo najvažnijem radnom sastanku. Potrebno je bilo misliti na niz sitnih i krupnih stvari, od kojih nedostatak samo jedne može upropastiti cjelokupni uloženi trud i sredstva.

Moj radni dan počinjao je u devet sati ujutro, a završavao u jedan i trideset — također ujutro.

18. svibnja održan je britanski Open na kojem se sudačka ekipa UIAA zagrijavala, a natjecanje je bilo pod BMC. 19. svibnja održano je finale britanskog Opena, pa su dva najbolja muškarca i dvije žene mogli prosljediti na međunarodni OPEN. Jedan od njih, Simon Nadin, zasvijetlio je svojim sposobnostima poput kometa. Pojavio se iznenada, ali nije iznenada i nestao. U Leedsu je prošao čak četiri, nažalost, neizbježne faze natjecanja: Britanski Open, međunarodni Open, polufinale UIAA, finale UIAA i u superfinalu UIAA osvojio treće mjesto. Pokazao je nevjerojatnu izdržljivost i upornost i tako najavio svoj pohod u vrh svjetskog kupa.

Nakon međunarodnog Opena, već pomalo radno umorni, dočekali smo UIAA polufinale, koje je počelo 20. svibnja u 9 sati ujutro. Natjecanje je završilo u 23 sata, s prilično čistim ishodom. Nakon uzbudljivog natjecanja u kojem je većina muškaraca eliminirana na visini od 4.81 metar (zvali smo je Mt. Blanc), dobili smo 15 najboljih muškaraca i 12 najboljih žena za finale UIAA.

Svojim penjanjem oduševio je naš Tadej Slabe, koji je sa svojih 7.97 metara osvojio 12. mjesto i ušao u finale. Time je ponovo dokazao da Jugoslavija ima sportskog penjača koji spada u svjetski sportskopenjački vrh. Bolji od Tadeja bili su: Moffat, Raboutou, Glowatz, Steulet, Edlingere, Nadin, Mejer, dakle, Tadej je u društvu profesionalne elite svjetskog slobodnog penjanja. Marko Lukić podijelio je 25. mjesto odnosno visinu »Mt. Blanca« s još 26 penjača. Među njima su bili Pollit, Tribout, Atkinson, Karn, Kauk, Dune, pa je jasno da je ispred Marka Lukića sjajna budućnost. Ne zaboravimo da su naši penjači amateri koji se natječu u svijetu profesiona-

laca. Naša reprezentacija nastupila je u Leedsu u punom sastavu samo zahvaljujući upornosti Brane Zorža, predsjednika KA PZS, da uspije pronaći dvije stare milijarde, neophodne za ovaj put. Igor Jamnikar je osvojio 57. a Vili Guček 60. mjesto. Naše djevojke su među 30 natjecateljki osvojile: Mojca Oblak 28, a Metka Lukanić 29. mjesto. Treba uzeti u obzir da je ovo bio prvi međunarodni nastup našim djevojkama i mora se reći da su se držale dobro u društvu Destivel, Jovane, Patissier i ostalih elitnih svjetskih penjača. Međutim, pred njima je još nužno razdoblje pojačanog, ozbiljnog rada.

U nedjelju 21. svibnja UIAA finale je počelo u 13 sati, a u 10 je održan BMC šou, natjecanje veterana, sa svjetlosnim efektima, dimnim zavjesama i ostalim zabavnim efektima. Taj sam šou prespavao jer sam subotnji polufinalni izvještaj završio u 1,30 ujutro. Trebalo je obraditi sve žalbe i napisati iscrpan izvještaj o svemu što se dogodilo. Izvještaji svakog stupnja natjecanja na kraju se predaju delegatu CICE i čine osnovnu arhivu natjecanja svjetskog kupa UIAA.

Ne mogu reći da sam se naspavao, jer me iz kreveta u 9.30 izbacio snažni požarni alarm. Mamurno sam s prozora promatrao gomilu ljudi koji su već napustili hotel i koji su uporno gledali gore. Vatri nigdje ni traga. Zato sam se lijepo otišao istuširati, što možda i nije bilo pametno. Međutim, moja pretpostavka da su pedantni Britanci reagirali vrlo striktno na alarm koji je izazvao neki opušak u pepeljari bila je, na sreću, točna. Otišao sam se slikati za službenu karticu suca UIAA, koju je UIAA štampala neposredno pred Leeds. Kada su slike izašle iz automata nisam mogao povjerovati da sam to ja. Nateklo zeleno lice s modrim podoč-

Predsjednik CICE Paul Brasset (lijevo) i predsjednik UIAA žirija Ivica Piljić u toku radnog dogovora u finalu
Foto: P. Darmi

PODACI O NATJECANJU

Svjetski kup UIAA — natjecanje LEEDS '89 — 18—21. 05. 1989.

Organizator: CLIMBING EVENTS LTD. (Udružene britanske kompanije za proizvodnju penjačke, alpinističke i planinarske opreme)

Predsjednik organizacijskog komiteta: Richard Cuthbertson

Predsjednik žirija UIAA: Ivica Piljić

Kategorijski suci UIAA: Lothar Mauch i Peter Darmi

Uređivač uspona: Chris Gore i supervizor UIAA Herve Lailve

CICE delegat: Paul Brassat

Broj natjecatelja UIAA: 63 muškarca i 30 žena. Ukupan broj natjecatelja: 168

Umjetnu stijenu izradila firma ENTREPRISES

Sustav za mjerenje visine vođen kompjuterom izradila firma VERTICAL PROCESS

REZULTATI

Muškarci

1. Moffat (UK), 2. Raboutou (F), 3. Nadin (UK), 4. Carles (ESP), 5. Gersen (F), 6. Vincent (UK), 7. Edlinger (F), 8. Leach (UK), 9. Masterson (UK), 10. Glowacz (D), 11. Duboc (F), 12. Godoffe (F), 13. Steulet (CH), 14. Slabe (YU), 15. Meyers (UK).

Žene

1. Erbesfield (ALA), 2. Patissier (F), 3. Raybaud (F), 4. Dalmasso (F), 5. Labrune (F), 6. Destivelle (F), 7. Osious (USA), 8. Pons (I), 9. Cole (USA), 10. Jovane (I), 11. Richer (F), 12. Galland (F).

Jugoslavenska reprezentacija

Voditelj: Brane Zorž

Savezni selektor: Boris Čujić

Članovi: Tadej Slabe, Marko Lukić, Vili Guček, Igor Jamnikar, Mojca Oblak, Metka Lukančić.

njacima i otužnim pogledom nažalost je pripadalo meni. Slike sam neugodno iznenađen bacio, otišao u hotel po startne liste i krenuo u finale.

Muško finale je proteklo vrlo mirno i bilo zapravo uvod u spektakularno superfinale. Žensko finale je do sada bilo najdinamičnije žensko natjecanje, zahvaljujući Robin Erbesfield (Aljaska), koja je pobijedila u neviđenom stilu. Svaku uspješnu dosegnutu točku uspona pratila je snažnim naglašavanjem dodira, uz veliku radost. Cijela konstrukcija stijene bila je u nadvisu 4,5 metra, a dodatna prepreka bio je dvometarski strop. Kada ga je uspješno prepenjala, pobjednički je stisnuta šaku podigla visoko uvis, pridržavajući se u nadvisu nakon stropa jednim prstom desne ruke! To je izazvalo buru oduševljenja kod svih prisutnih. Kada više nije mogla, pred sam vrh uspona penjanje je završila spektakularnim padom, koji je počela odgurnuvši se, a već se u toku leta radovala svojoj pobjedi. Izvanredan uspon hrabre djevojke, velika srca.

Favoritkinja Catherine Destivelle osvojila je tek peto mjesto.

U muškom finalu naš Tadej Slabe bio je po običaju nedovoljno koncentriran, ali je ipak osvojio odlično 14. mjesto. Naglašavam da je legendarni Patrik Edlinger bio sedmi. I baš zbog toga je šteta, Tadej je mogao više, ali je očito da mu pažnja u finalu uvijek

oslabi. Kako bilo, cijeloga me ispunjavao ponos gledajući skromnog Tadeja u finalu. Bio je to jedini amater među profesionalcima, magistar, redovno zaposlen u udruženom radu. Pokazao je svijetu da se u Jugoslaviji i te kako dobro zna sportski penjati, što je ponovo pobudilo poštovanje u svjetskoj penjačkoj javnosti. Tako je časopis »Mountain« izvještaj iz Leedsa popratilo upravo velikom slikom Tadeja. I ma koliko sam navikao na natjecatelje i uspone, teško je bilo ostati miran i hladno promatrati Tadejev uspon. Srce mi je bilo u grlu.

Edlinger je razočarao, a tri fantastična momka su ovo natjecanje učinila do sada neviđenim spektaklom: Jerry Moffat, Didier Raboutou i Simon Nadin dosegli su u finalu istih 8.43 metra i time zakazali superfinale u usponu teškoće X. Tu težinu na pogled mogu savladati samo majstori stijene.

Prvi je nastupio Simon Nadin. Tišina i napetost u gledalištu. Simon penje po peti put u protekla četiri dana. Od pet uspona na pogled »najlakši« je bio težak —IX, a eto, ovaj posljednji je težak X. Umor je učinio svoje i Simon pada na 5.99 metara.

Dolazi Didier Raboutou, Pljesak u gledalištu. Nastupa momak za kojeg u šali kažu da u ruke ima ugrađene čelične tetive. Nitko na svijetu ne može blokadu izvesti kao Raboutou. Raboutou penje superiorno, prelazi Nadinovu visinu i upada u problem. Pogriješio je potez, vraća se, napreduje ponovo, ali suviše je teško. X na pogled, greška i let s visine od 7.36 metra zaustavlja uže u sigurnom njihaju.

Posljednji nastupa Jerry Moffat. Miljenik publike, trenutno vjerojatno najbolji slobodni penjač na svijetu. Simpatični i skromni Jerry dugo promatra uspon (za promatranje penjač ima na raspolaganju dvije minute). Dvije minute su istekle i počinje teći 12 minuta predviđenih za superfinalni uspon. Jerry ne starta (na to ima po pravilima pravo), nego još uvijek »studira« uspon. Naglo kreće i već nakon četvrtog metra upada u problem. Čini se da će pasti, snažni uzdasi iz gledališta, bori se, mišići dršću, ali ne pada, otpnjava, »odmara se« u teškoći X u stijenici koja je izvan vertikale u prevjesu 4,5 metra. Taj četvrti metar superfinalnog uspona u Leedsu je četvrti metar Jerryjevog života. Ono što je uslijedilo bacilo je na koljena čitav penjački svijet. Odjednom, penje dalje.

Sve se događa kao u snu. Još pet minuta do kraja uspona. Potez za potezom teče glatko. Neviđena elastičnost i izdržljivost. Već treći detalj u kontinuitetu svladava uspješno samo na jagodici jednog prsta. Već je prvi, prešao je Didiera, dolazi pod izrazitiji nadvis dva metra pod vrhom uspona, publika je u transu.

Nikada do sada nisam čuo takovo navijanje, takvu podršku. Svi, baš svi su uz njega, i publika i suci, naprijed, naprijed Jerry, naprijed na vrh. Jerry elegantnim grifom svladava nadvisnu prepreku. Do vršnog lanca sa sponkom dijeli ga metar. Publika bukvalno

urla u svojoj radosti i nevjerici u to što vidi. Odjednom totalni muk. Mišići se stežu. Reflektori televizije na vrhu stijene su u toku dana podigli temperaturu na +50 stupnjeva Celzijusa. Znoj u potocima leti niz Jerryjevo tijelo. Tijelo mu se pretvorilo u napetu strunu, vidi se svaki mišić, svaka žila. Volja da izdrži je golema. Dugi spori pokret iz blokade na milimetarskom oprimku desne ruke kreće prema vršnom lancu, stenje i zatim trzaj. Uhvatio je lanac, NA VRHU JE! Jerry Moffat je prepenjao na pogled superfinalni uspon težine X, nakon što se i u finalu natjecao u usponu desetog stupnja težine.

Publika je u deliriju oduševljenja, sve se sjaji, ljudi su sretni, grle se, moguće je, moguće je penjati X+ na pogled. Kakav spektakl!

U velikom luku Jerryja spušta sudac osiguravač iz nadvisne stijene pred sudački stol. Velik smješak na njegovu licu, mišići se još trzaju od napora, kamere i tisuću bliceva ovičkovjeću njegovu radost.

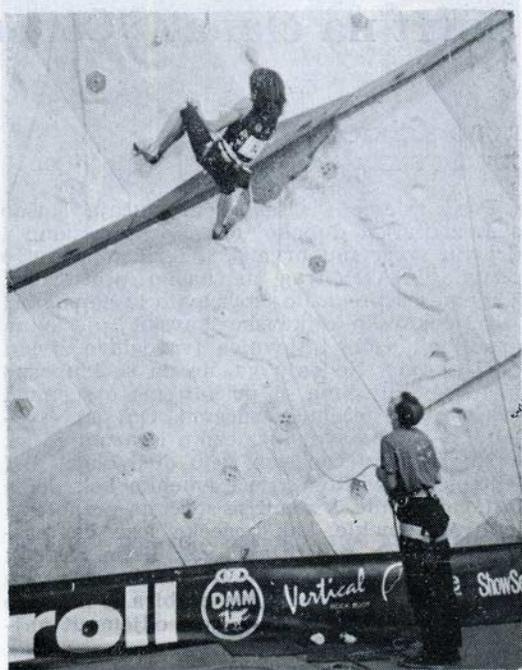
Priprema se službeno proglašenje, dodjele pokala i nagrada od po 3000 funti. Prilazi mi Mac, voditelj snimanja BBC, ozaren čestita mi na dobro obavljenom poslu. Kaže: mjesta za kamere, atmosfera, jasan i čist rad sudaca, dinamika, sve je jedan veliki spektakl. Proglašenje pobjednika, dodjela pokala i koverata sa čekom, velik pljesak za Jerry Moffata.

Zatim voditelj finala i zamjenik glavnog organizatora Paul Simpkins javno redom zahvaljuje svima koji su omogućili da se ovo natjecanje ovako uspješno odvijte. Za mene lijep trenutak kada traži da ustanem pred 1500 gledalaca i četiri TV mreže, zahvaljuje mi na mom radu »koji, vjerujte mi, nije bio lak« — kaže Paul Simpkins. Pljesak 1500 gledalaca. Trenutak opuštanja, najbolja nagrada za uloženi trud.

Zovu me Boris, Vili i Marko, Igor sve snima svojim neuništivim videom. Boris se šali i traži od mene kao šefa natjecanja da se popnem bar metar u stijenu superfinala. Veseli smo, radostan i lijep trenutak za našu reprezentaciju, koja je u Leedsu ocijenjena kao ekipa s najjače izraženom slogom i prijateljstvom. Uistinu, u Leedsu je naša reprezentacija bila ekipa složenih prijatelja u kojoj je svatko za svakoga uradio maksimum. Vjerojatno se već smiješe legendarni brkovi Brane Žorža, no ipak će ozbiljno reći: »Možemo i bolje«. I to je točno.

Završni govor drži čovjek koji se u svojim pedesetim godinama popeo na vrh Everesta, živa legenda britanskog alpinizma i himalajizma, Chris Bonington. Za cijelu britansku javnost u eter odlaze slijedeće riječi: »Vjerujte, svi oni u Britaniji koji su mislili da penjanje nije zanimljivo za gledanje, a pogotovo da ovakva natjecanja nemaju smisla, napravili su veliku grešku. Hvala od srca svima koji su omogućili da se u Britaniji održi ovako uspješan spektakl.«

Svi odlaze, umjetna stijena koju je izradila poznata firma Entreprises se rasprema, žurim s izvještajima jer sam skupa s predsjed-

C. Destivelle u finalnom usponu uspjela je dopenjati do petog mjesta Foto: I. Piljić

nikom CICE gospodinom Brassetom pozvan od generalnog sekretara BMC, Denisa Graya, na svečanu večeru u Hiltonu koju organizira BMC.

U toku večere ugodno je primiti čestitke od Denisa Graya, BBC i privatnih TV, penjača, gospodina Brasseta. Ipak, posebno izdvajam trenutak kada je našem stolu prišao Chris Bonington i, nakon razgovora s Paulom Brassetom, srdačno mi zahvalio na uspješnom radu.

To je za UIAA bio dvostruki uspjeh. Natjecanje je u potpunosti uspjelo, a i najljući protivnici natjecanja (to je prije bio i Chris Bonington) uvidjeli su ljepotu ovakve demonstracije trenutnih krajnjih granica čovjekovih penjačkih mogućnosti.

Na kraju moram reći da je veliko zadovoljstvo bilo raditi s Richardom Cuthbertsonom, čije je razumijevanje, brzo reagiranje i potpuna posvećenost natjecanju, olakšalo moj rad na mnogo načina.

Vraćam se u domovinu. Prelijećemo ponovo La Manche i obala Britanije ostaje iza mene. Preko Zagreba vraćam se ponovo u moj dragi Split, nakon godinu dana izbjivanja. Unaprijed se radujem Marjanu i njegovoj južnoj stijeni, u kojoj je za mene sve ovo počelo. I dok srce već šara po nenadomjestivom vapnencu dalmatinskih stijena, misli se vraćaju superfinalu i natjecanju u Leedsu. Tako nešto nitko nije očekivao: sportsko penjanje u Britaniji ima budućnost.

S olakšanjem mogu reći: »Uspjelo je!«

Osvrt na članak »Čez magle k soncu«

RUDO STARIĆ

KARLOVAC

Pred mjesec i više igrcm slučaja slušao sam zadivljen duboko u noć jednu čudnu i drvenu tvorevinu hrvatskog jezika, kojem se odavno izgubio trag na našim prostorima. Vrijeme ga pregazilo i prognalo iz domovine.

Ta čakavsko-kajkavska-ikavska mješavina »zabljenih riči« i slovnica tvrdoglavo živi u duši naroda. Ne daju ga, ne da se i uporno živi već stoljećima. A pričali smo o svemu i svačemu, o nečemu i ničemu. Oni na »svojem« a ja na »svojem« jeziku i razumjeli se. Priznajem, osjećao sam se u duši bogatiji. I lepršale su zrakom riječi »mehke kak dečje lasi, čas čkome, k zemli se stiščeju, pozablene, leplive i zmokle, kak bogečke soze, čas rasukuštrane kak severnjaki, kak listje rastepli po svetu, čez sencu šume na vrh brega vsaka taki dohaja, poznate steze prebira. I mam je v srcu veselo postalo i v srcu odjempat najlepša popevka zvoni«.

Ove divne, mekane, tople, sanjarske, raznovrsne i neizmerno slojevite, jednostavne riječi iščupao sam, ukrao nasumce iz jednog od najljepših članaka koji je otiskan u »Našim planinama« posljednjih godina. Da li u posljednjih godina?

Pojavila se pred nama sažeta, kratka i uzbudljiva priča kojoj ništa ne možete dodati i ništa oduzeti. Svako slovo, slog, riječ, rečenica, odlomak posjeduje savršenstvo sustavnosti, misaonosti, pokretnosti i nadahnute izražajnost dokazujući nam još jednom svu ljepotu, gipkost, prštavost i maštovitost našeg jezika, njegovih narječja i posebnosti,

Da, sjetih se te savršeno sročene, osjećajne, lirski slikovite, tako sadržajno jednostavne priče o »megli, zamusikarom soncu, ftiču, fletnim nogama, moru meglenom, dogi Ravnoj gori, Ivanščici, raspeiu pofarbanom v belo, velkom Triglavu i zacopranom divu kaj trdo spi«, kad pričah o svemu i svačemu, o nečemu i ničemu duboko u noć s Gradišćanskim Hrvatima u Železnom (Eisenstadt). Iz džepa kaputa izvadih ovaj članak nebrojeno puta pročitan. I slušali me bez riječi »čkome-či odnikud glasa«. Jesu li me razumjeli doslovce ili djelomično ne znam, ali kad završih, nakon duže šutnje i stanke, prekinute »ruženjem cokula« okašnjelog prolaznika ispred njihove kuće, zapitali me u jednoglasju: — A ki je to napisal?

I tako po mojem skromnom sudu, slučajne li slučajnosti, u našem časopisu pojavio se jedan od najljepših radova kajkavske književnosti. Zahvaljujem ti, Miro, što si napisala ovu predivnu, toliko dirljivu priču, izvukavši je iz ničega, snagom svog duha iz zagorskih brega. I onom tko je ne razumije nije potreban prijevod, jer riječi neprimjetno klize i sjedaju na svačiju dušu. Svatko bi shvatio čarobnu snagu, sazvučje, igru sklopova i skladnost riječi, koje iznenaduju istančanim stupnjevitim razlikama, jedva zamjetljivim a toliko protkanim sitnim i nježnim preljevima. Za ovako nešto iskreno ti zahvaljujemo — KAK SVETLO OD ZLATA...

Oprosti mi, i ove četiri »riči« iščupao sam iz tvoje priče, jer svojih nisam imao.

Džiperi dolaze

MILJENKO PAVEŠIĆ

RIJEKA

Na pomolu je nova vrsta rekreacije koja se snažno razvija u visokoindustrijaliziranim evropskim zemljama. Radi se o vožnji terenskim vozilima (motorkotačima i specijalnim automobilima) po šumskim i planinskim stranstvima udaljenim od civilizacije. Ti vozači, bez obzira na vrstu vozila, nazivaju se džiperi. Kovanica je izvedena od popularnog naziva za američko terensko vozilo iz drugog svjetskog rata »jeep«. Vrlo je vjerojatno da će se taj naziv udomačiti i na našim prostorima. U Zapadnoj Evropi ne postoje veće mogućnosti za tu vrstu rekreacije. Džiperi odlaze u Afriku i Aziju na vrlo skup provod. Džiperi su inače potrošači više klase i rado su viđeni

u ugostiteljskim objektima. To potvrđuju i prva iskustva Hotela »Zagreb« u Karlobagu. Tu su boravili prvi džiperi i otkrili svoj eldorado — Velebit.

Barem do sada, Velebit je imao malo vaje od Povelje izdane 10. 2. 1978. godine kojom je od organizacije UNESKO proglašen »djelom međunarodne mreže rezervata biosfere«, a niti od Zakona što ga je 29. 5. 1981. donio Sažor SRH kojim je proglašen parkom prirode na površini od 200.000 ha. U Velebit ulazi tko hoće i kako hoće, bere cvijeće, bilje, plodove i sve što mu se sviđi. Ne postoji nikakva imalo ozbiljnija kontrola, a o sankcijama da se i ne govori.

Eto, tu, na prostoru našeg Velebita pojavile se džiperi, naredne godine možemo već očekivati najezdu.

Kakva će to biti idila kada Premužičevom stazom protutnji kolona od desetak džiperala Milina za plakati!

Posebni bi užitek bio iz prikrajka promatrati zaprepaštena lica oznojenih i dobro navođenih planinara kako priljubljeni uz neku liticu Rožanskih kukova propuštaju džipersku kolonu!

Velebit ima sve pogodnosti za takav oblik rekreacije. Mreža šumskih putova za kretanje specijalnih vozila dobro je razvijena, a postoje i dovoljno dobre komunikacije kojima se brzo izlazi bilo na Jadransku magistralu bilo u Liku — odnosno ulazi u Velebit.

Nesumnjivo da je stanje vrlo ozbiljno. Bez obzira na subjektivne i objektivne okolnosti, Velebit moramo djelotvorno zaštititi i sačuvati. Mislim da bi jedna od prvih mjera morala biti odluka o osnivanju jedinstvenog šumskog gospodarstva na cijelom teritoriju Velebita, a druga, organiziranje jedinstvene nadzorne službe.

Kompleks Slovenskog Snežnika snažno je napadnut tijekom vikenda džiperima iz susjedne Italije. To je za njih vrlo pogodna planinska teritorija, s vrlo dobrim cestama, gustim šumskim pokrivačem, a nalazi se u neposrednoj blizini granice. Jasno, sve je besplatno i snažni motori urlaju najšumovitijim te u bilincem i životinjskom pogledu jedinstvenim teritorijem SR Slovenije.

Bila bi besmislica podignuti hajku i ići na zabranu tog oblika rekreacije, ali je potrebno odrediti gdje, kako i uz koje je uvjete džiperstvo dozvoljeno. Ono mora biti organizirano i pod kontrolom društva.

Pored džiperstva Velebit je idealan za organiziranje foto-safarija. Ima vrlo mnogo mjesta s kojih se mogu promatrati ptice, sisari, gmazovi i rijetke biljne vrste. Za ilustraciju vrijednosti foto-safarija i tzv. »robinzonskog« turizma navodim primjer Velike Britanije,

Napuštene šumske ceste u našim planinama su kao stvorene za džipere Foto: Dr. Z. Poljak

kao zemlje s najrazvijenijim pokretom foto-safarija (bird-watching) u Evropi. U toj zemlji samo je jednu promatračnicu, s koje se promatra gnijezdo orla cipolaša i to sa udaljenosti od 500 metara, posjetilo više od milijun ljudi! Samo organizacijom takvih sadržaja moglo bi se financirati nadzornu službu i još dobro zaraditi.

Na tom planu, otkrivajući velebitske adute, mnogo su uradili Zoran Klarić i Eduard Kušen iz Instituta za turizam Zagreba u studiji pod nazivom »Razvoj turizma na području Parka prirode Velebit«.

Završavam rečenicom: Premužičeva staza je najatraktivnija pješačka staza u Evropi. A koliko je vrednujemo i koristimo se njome?

Maleni krpelj – uzrok velikih tegoba

Donedavno smo bili uvjereni da je najgora što se čovjeku može dogoditi kad mu se u kožu zarije krpelj, da oboli od krpeljskog virusnog meningitisa. Prije nekoliko godina otkriveno je da krpelj prenosi i mnogo goru bolest, lajmsku boreliozu. Bolest je dobila ime po američkoj pokrajini Lyme u Connecticutu, gdje su prije desetak godina opazili vrlo mnogo slučajeva artritisa u djece i mladih ljudi. U četvrtine tih ljudi u početnom su stadiju primjećene crvene pjege, koje su postajale veće i dosezale su do 10 cm u pro-

mjeru, a ličile su na volovsko oko. Isto to opažali su i liječnici u Evropi, o tome su i pisali već na početku ovog stoljeća, no nisu znali uzrok tim promjenama na koži.

Krpelj ima dvogodišnji životni ciklus. Potrebno je znati njegov način prehrane kako bi se shvatilo širenje bolesti koju prenaša. Krpelj je kukac iz porodice paukova, leže se iz jajašca u ličinku te preobrazbom postaje odrasli krpelj. U svakom obliku siše krv najrazličitijim sisavcima i pticama. Dokazano

je da siše krv 49 vrsta ptica i 29 vrsta sisavača.

Početak proljeća iz jajašca izlegu se larve, koje su većinom još nezaražene bakterijom borelija burgdorfera, uzročnikom lajmske borelioze. Larve se u toj godini napiju krvi samo jednom i to sigurno na miševima ili na nekom drugom sitnom glodavcu, pri čemu od domaćina s krvlju usišu i borelije, ako je taj zaražen. Kako u toj godini sišu samo jednom, bolest još ne šire. Narednog proljeća larve se preobraze u nimfe i u tom stadiju su najopasnije za čovjeka jer prenose zarazu na nove domaćine. Aktivne su od svibnja do kolovoza. I nimfe piju krv samo jednom. Ujese se preobraze u odraslog krpelja. Krpelj najviše voli srne, međutim, nije izbirljiv, rado se hvata i drugih sisara, uključujući i čovjeka, te također i ptice. Boreliju sisanjem krvi prenašaju samo ženke.

Larve i nimfe, kada se nasišu krvi, otpadnu s domaćina, a odrasli krpelji ostaju na domaćinu i tu se i pare. Mužjaci ugibaju, a ženke se još nekoliko puta napiju krvi, jer moraju proizvesti jajašca. Jajašca izlegu slijedećeg proljeća, a zatim uginu. Ponovo počinje novi ciklus.

Najbrojniji su domaćini krpelja srne i miševi. Da bi se vrsta krpelja održala, J. Benach, mikrobiolog Ministarstva zdravlja u New Yorku, tvrdi da krpelj mora imati malenog i velikog domaćina. Ako se na jednom području jednovremeno zadržavaju srne, miševi i ljudi, stvoreni su uvjeti za izbijanje epidemije. Pored nabrojanih živih bića krpelj treba još drveće i grmlje, na čijim grančicama čeka da se uhvati za prolazeće životinje, ptice ili čovjeka, a pogodna je i viša trava. Većina poznavalaca lajmske borelioze misli da je najvažniji član u zemljopisnom širenju bolesti ptica jer kao domaćin prenaša krpelja iz jednog područja u drugo. Pošto se srne zadržavaju na jednom određenom području i napuštaju ga samo ako ih čovjek uznemirava, one ne pridonose mnogo širenju bolesti.

TRI STADIJA BOLESTI

Još prije nekoliko godina prepoznavanje znakova borelioze u početnoj fazi bilo je teško, jer liječnici nisu dovoljno znali o kakvoj se bolesti radi i često su ubod krpelja zamjenjivali s ubodom drugih kukaca. Sada i kod nas dobro znaju o čemu se radi ako na koži vide veliko »volovsko oko«

Za uspješno liječenje lajmske borelioze bitna je pravovremena dijagnoza jer tada još ne postoji opasnost teških posljedica koje bolest izaziva u kasnijoj fazi. U prvom stadiju pomažu antibiotici, no ne bilo koji; o lijeku neka odluči liječnik.

U drugom stadiju bolesti, kada pjega već nestane, često se javljaju teškoće sa snom i koncentracijom, bolesnika u pojedinim vremenskim fazama napušta pamćenje, obamre neki živac, najčešće na licu, pored toga javljaju se bolovi u vratu, križima, rukama i nogama. Neki se bolesnici tuže da nemaju zraka,

da ih snažno steže u pasu, drugi imaju i teškoća sa srcem.

Treći stadij bolesti javlja se vrlo kasno, nekoliko godina poslije uboda zaraženog krpelja. Bolesniku noću iznenada oteknu zglobovi, najčešće koljena. Oteklina iznenada prođe, no ubrzo se pojavi na nekom drugom zglobu. U toj fazi posljedice mogu biti vrlo teške i nekim bolesnicima prijeti teška invalidnost.

Krpelji se najradije zadržavaju na rubovima bjelogoričnih šuma i grmlja. U crnogoričnim šumama krpelj se rijetko nalazi, a također i iznad 1000 metara nadmorske visine. S lajmskom boreliozom zaražene su krpelje našli po cijeloj Sloveniji, u Prekomurju, po cijeloj Istri, u Hrvatskog zagorju, u okolici Zagreba i u Doljnoj Austriji.

A. Spielman, liječnik sa Harvardskog univerziteta u SAD, jednako kao i njegove kolege koji se bave proučavanjem te bolesti — smatra da je besmisleno uništavati srne i miševe ili druge prenosioc bolesti kako bi se uništilo krpelja. Također, nesmotreno bi bilo zaprašivanje insekticidima površina gdje se krpelji zadržavaju. Spielman misli da bi se širenje krpelja moglo obuzdati kada bi se naprašivali miševi koji su najveći prenosioci krpelja. Predlaže izradu kartonskih cijevi u kojima bi se nalazila vata naprašena insekticidom. Te bi se cijevi postavljale po šumi gdje obitavaju miševi. Oni bi ulazili u cijevi, uzimali vatu i od nje pravili gnijezda. Na taj način oni bi svoje krzno naprašili insekticidom koji za njih nije otrovan, no otrovali bi se krpelji u svom krznu.

MJERE OPREZA

Dok liječnici ne pronađu cjepivo protiv te bolesti, treba primjenjivati sve moguće preventivne mjere. Prije hodanja kroz grmlje i visoku travu hlače treba uvući u visoke cipele. Košulju s dugim rukavima valja zakopčati, a dobro je imati odijelo svjetlije boje kako bismo lakše vidjeli smedeg ili sivog krpelja. Odjeća treba biti od gustog tkanja kroz koje se krpelj teško provuče. Na glavi treba imati pokrivalo, a otkrivene dijelove tijela namazati nekim zaštitnim sredstvom, naprimjer Autanom. Do sada se mislilo da krpelja, koji se je pripio na kožu, ne smijemo naprosto otrgnuti, već da treba upotrijebiti ulje kako bi otpustio. Sada neki liječnici preporučuju potpuno drugi postupak: ako nadete krpelja na koži odmah ga bez odlaganja izvucite pincetom. Uхватite ga čim bliže glavi. Ne zanašajte se »isprobanim receptima« i ne izvlačite krpelja upaljenom cigaretom, rakijom, uljem, benzinom ili acetonom, a i ne čekajte da se napije krvi i sam otpusti. U tim slučajevima on vrlo lako ispljuje u vaš krvotok spirohete ili kakve druge klice. Krpelja ne gnječite rukom jer si pri tome možete kroz kožu unesti boreliju u tijelo. U slučaju da na tijelu primjetite pjegu koja podsjeća na volovsko oko, što prije potražite liječničku pomoć.

Iz »Planinskog vestnika« broj 7—8, 1989
preveo Miljenko Pavešić

Pustošenje planinskih šuma u Bosni i Hercegovini

Ekološki aspekt planinarskog turizma u BiH

SLOBODAN ŽALICA

SARAJEVO

Priroda, naročito uzvišena i eterična ljepota planinskog svijeta, jeste ona faktor **ujedinjavanja** ljudi, jer je priroda zajednička, istovjetna za sve ljude na Zemlji. Zato je značaj planinarstva kao kulturnog pokreta u ovome današnjem vremenu nemjerljiv, kao i zalaganje planinara za povratak prirodi, prirodnom načinu življenja i za očuvanje i zaštitu prirode.

Ekologija i planinski turizam

Dva su osnovna razloga zašto današnja moderna pravna društva (države) zaštićivaju šume kao najvažniji, integralni dio planinskog svijeta. Nazovimo ih neformalno: ekološko-klimatološki i turistički.

Dokazano je da degradacija šumskih površina izravno utječe na klimu planete (...) Nekada su šume bili ponajviše objekti za podmirenje potreba za drvetom, a danas sagledavamo i druge uloge planinskog svijeta i njegovih šuma.

Šumski svijet je glavni faktor razvoja **planinskog turizma**. Tvrdim da je planinski turizam primarna razvojna privredna šansa Jugoslavije, posebno njezinih izrazito planinskih dijelova u koje spada i Bosna i Hercegovina. Njegovim pravilnim razvojem, mnoštvo nezaposlenih, omladine, gorštaka, bili bi uhljebljeni, sa snažnom perspektivom budućnosti, a što je također važno — time bi se ubrzano premošćivao dubok kulturni jaz (uvjetovan spletom historijskih događanja na BiH i balkanskom tlu) koji postoji između razvijene, kulturne Evrope i Balkana kao njenog integralnog dijela, ali kao i osobitosti bielosvietskog involucijskog, dezintegracijskog životnjskog procesa.

Pustošenje šuma u SR BiH dostiglo je takve razmjere, da se može jedino okvalificirati najtežim riječima. Sama Republika nema jasnih i konkretnih planova razvoja planinske turističke privrede, a glavni neposredni izvršilac jedne »politike«, nakaradne, dogovorne ekonomije, je SOUR »Šipad« (80% djelatnosti šumarstva u BiH). »Šipadovo« rukovodstvo ima zaleđinu u birokratiziranim republičkim političkim strukturama, te skoro monopolistički odnos prema eksploataciji šuma u BiH, a u nedostatku ozbiljnijih turističkih razvojnih planova i projekata, koji bi naše planine istakli kao naš glavni privredni adut — mogu raditi šta hoće i kako hoće!

Na Igmanu i Bjelašnici nema više niti jedan planinarsko-turističkog puta koji nije unakažen divljačkom sječom šume! Primjeri:

Ajišnik — Hrasnički stan — Veliko polje itd. Na Bjelašnici na potezu Šavnici — Hober izvršen je pravi masakr šume, a na potezu Bor — Podgradina — Stanari na djelu su najveći građevinski buldožeri, praveći kaos od srušenih stabala, granja, uništenih mladica i gliba od zemlje i kamenja.

Pothvati »Šipada« na području Treskavice pravi su primjeri mraka. Centralni dio planine (Rajski do — Sustavac — Meždra — Kozja luka — Turov stan) toliko je nagrđen gusarskom sječom, da je pitanje hoće li se uopće šuma ikada vratiti u približno prvobitno stanje!

Padine Prenja iznad Jablanice i Boračkog jezera, nekoć predjeli nečuvene ljepote, gdje se susreću Mediteran i Alpe, a koji bi trebali da budu jedan od glavnih aduta hercegovačkog turizma, toliko su izmijenili izgled zbog pustošenja šume, da tamo i novije specijalne karte više ne vrijede!

Zbog sječom prorjeđene šume, sada jaki vjetar na Igmanu obavljajući svoj dio posla: oko Hrasničkog stana brojna zdrava stabla visokih omorika su iščupana iz korijena.

Primjera vandalskih odnosa prema šumama i planinskoj prirodi BiH ima napretek. Poseban problem su »privatnici« i ilegalna sječa (npr. područje Svatovca kod Tuzle), baš kao i krivolov, recimo, u Divi Grabovici.

Možda bi kao jedan od najtragičnijih primjera balkanske uneredenosti, prostote i neznanja mogli poslužiti prenjški predjeli Boračkog jezera, Boračke drage, sve do Crnog polja. Jezero, predivni biser prirode, praktično je zapušteno i napušteno, umjesto da je ono s okolinom jedan od glavnih aduta konjičke privrede (slap Šištica, Neretva, spomen-muzej slikara Drijače, Prenj). Šumska cesta i tereni Drage, umjesto da su atraktivni turistički ciljevi, poligon su za uništavanje šume.

Kako općinska birokratija, sjeđinjena s »udruženim tehnokratima«, vodi kolo, najbolji je primjer »okupacija« prekrasne alpske doline Bijele podno Prenja i nieno pretvaranje u poligon za testiranje teške bojeve municije! I sve to u naseljenoj dolini, bez ikakvog ozbiljnijeg upozorenja i osiguranja.

Podnožja nekih naših planina — gdje je maha uzeo tzv. novokomponovani mentalitet i gruba eskalacija balkanske prostote i primitivizma — ponegdje su prave deponije smeća. Treba doživjeti podnožje Igmana i periferiju Hrasnice (predgrađe Sarajeva): mjestimice gomile otpadaka, naročito tamo gdje

prestaju kuće tih »novokomponovanih« nase-
lja koja podigoše pribjeglice iz zabjelašničkih
sela, ne raskrstivši još u potpunosti s atavisti-
čkom psihologijom i običajima, a ne usvo-
jivši ni obrasce ponašanja u civiliziranoj, ur-
banoj sredini. A odozgor, iz šume, nadiru
»moderni Vandali«, zakičeni zvučnim imeni-
ma industrijske civilizacije pod imenom
SOUR-a, OOUR-a...

Iste se slike mogu vidjeti na Romaniji:
male deponije smeća kraj stare ceste što vodi
ispod Crvenih stijena i uneredeni sječom pre-
lijepi krajolici romanijskih šuma. Ili, ako se
zaputimo romantičnim krajolikom uz rječicu
Doljanku iznad Jablanice, oostajemo bez rije-
či: na nekoliko kilometara, pored ceste, su
gomile otpadaka!

Planinari i ekologija

Zanimljivo je pogledati kako se prema na-
šim šumama i uopće planinskoj prirodi od-
nosi jedna jaka društvena organizacija, koja
bi trebala prva, gledajući s neprivrednog as-
pekta, da se zauzme za planinsku prirodu.
Na sadašnjem stupnju organiziranosti i u na-
činu djelovanja, **planinarska organizacija BiH**,
s oko 36.000 članova, je birokratsko-centralis-
tička organizacija koja posluje u zastarjelim
oblicima amaterskog idealizma 50-ih godina,
koji je danas posve pregažen i kao takav de-
kadentan i unazađujući. Činjenica je da PS
BiH (a i većina planinarskih društava) nema
komisiju za zaštitu prirode čiji bi se glas i
djelovanje čuli i osjetili, ne zato što nema
sposobnih ljudi za takav rad, naprotiv, imo-
mo vrhunske stručnjake i planinare, ali u
postojećem poretku centara moći (tj. onih
koji su sebi dali za pravo da stoje na čelu
organizacije — ah, ta demokracija!), mi u
BiH nemamo zasada nikakvu šansu da plan-
inarska organizacija bude aktivan i značajan
činilac u kreiranju republičke turističke stra-
tegijske.

Ovakva planinarska organizacija u BiH je
svojevrsan anakronizam, koji ovo društvo
suviše mnogo košta! Većina društava su ud-
ruženja, često lokalnog značaja, grupe merak-
lija i, u najboljem slučaju, izletnika, kojima
planinarski objekti služe najčešće za pijan-
čevanja i prežderavanja — tih po vokaciji,
prvih čuvara i zaštitnika prirode. (Indikativ-
no je pogledati kako izgleda okolina većine
planinarskih domova — gomile otpadaka! —
npr. Stanari na Bjelašnici, Čičin dom na Ro-
maniji, Sigmundov dom na Treskavici).

Pogovor

Sječa šume je najekstenzivniji oblik privre-
davanja, koji može postojati jedino uz slabo
plaćenu, jeftinu radnu snagu. Tako, na pri-
mjer, dok se oblovinna iz naših planina ras-
prodaje po Americi ili Italiji (koja je svoje
dolomitske turističke centre zaštitila od bilo
kakve sječe) po bagatelnim cijenama, »Šipa-
dovo« rukovodstvo ima »ergelu« statusnih

automobila (sve iznad 2500 kubika), parkira-
nih npr. ispred svoje zgrade u Titovoj ulici
u Sarajevu. Istovremeno, »Šipadovi« sjekači,
koji rade po učinku i čija je plaća početkom
godine na radištu Hojta iznosila do dva i
po miliona, na kraju mjeseca juna su primili
po jedan milion. Zbog toga, jer tamo više
nemaju što da sijeku!

Kao planinar koji je više od 30 godina
svoga života posvetio planinama, koji je upo-
znao svoju zemlju i zna kakvim potencijalom
raspoložemo, sa strahom postavljam pitanja:
što će biti kada »moderni Vandali« posijeku
sve što se posjeći može na lakše dostupnim
planinama, pa kada krenu ođanle gdje je
Austro-Ugarska stala, sa sječom, na primjer,
endemičkih šuma munike na zapadnim pad-
inama Čvrnsnice; što će biti kada domaći Van-
dali iz pojedinih fabrika najviše što se može
zagade rijeke (primjer rijeke Spreče)...? Što
će biti s mnoštvom šumskih radnika kada se
presiječe i ta jedina grana na kojoj sjedimo,
a koja nam je šansa (turizam) da se uključimo
u evropsku podjelu rada i struju suvremen-
nih kulturnih tokova?

Jer od nedovoljno obrazovanih i osviješte-
nih ljudi, pa bilo da su to šumski radnici
ili rukovodioci istog ŠIP-a, bilo politički
funkcioneri ili čelnici turističke i planinarske
organizacije, ne može se očekivati da čuvaju
s ljubavlju prirodu, šumu, rijeke, jer oni na-
stoje zaboraviti svoju seljačku prošlost (za
njih je sinonim: šuma — bijeda), nastoje se
emancipirati od te planine (s koje su pote-
kli), želeći se prikazati kao »čisti« građani!
A to, jednostavno, ne ide, jer to ne postoji;
priroda je ljudsko ishodište i njoj se svi imo-
mo vratiti, ali na posve nov način, s novom
sviješću, obavezama i odgovornošću, što up-
ravo nameće aktuelni civilizacijski trenutak.

U sudarima sa standardima razvijene Ev-
rope topi se ikonografija i etnologija plemen-
skog društva zaodjenuta u masku politike.
Godina 1992. je veoma blizu!

Mi »zeleno orijentirani« nismo protiv razu-
mne eksploatacije šuma, ali smo protiv van-
dalizma bilo kojeg oblika u XX stoljeću, u
našem jugoslavenskom društvu. Sačuvati naše
šume i planinsku prirodu, i staviti ih u viso-
kodohodovnu funkciju narodnog turizma, da
bi se tim blagom okoristio onaj kome i pripa-
daju, tj. narod, mogu samo oni prosvječeni
ljudi koji su zbilja upoznali svoju domovinu
i zato je vole, a ne diletanti i mediokriteti
koji stvaraju novokomponovanu subkulturu
ruralno-palanačkog mentaliteta i ponašanja.
Svojim postupcima pomažu silama zla koje
bi da uguše iskonsko čovječstvo, koje samo
postoji u zajednici s iskonskom prirodom.

(Sažetak iz opširnog članka objavljenog u li-
stu sarajevskih studenata VALTER br. 14 od
5. 6. 1989)

Špilja u kamenolomu Tounj

DAMIR LACKOVIĆ

Na izletu Zagrebačke speleološke škole 1983. godine članovi Speleološkog odsjeka PDS »Velebit« Ž. Vendler i R. Čepelak posjećuju kamenolom Tounj te u njemu otkrivaju dva jamska otvora iz kojih se osjeća strujanje zraka. Dugogodišnja težnja zagrebačkih speleologa za otkrivanjem krpeljskog podzemlja umalo se već tada nije ostvarila. Zbog vrlo dinamičnog istraživanja sistema Panjkov ponor — Kršlje (1983) te sistema Đulin ponor — Medvedica (1984) i 1985) Velebitaši su gotovo zanemarili jame u Tounju.

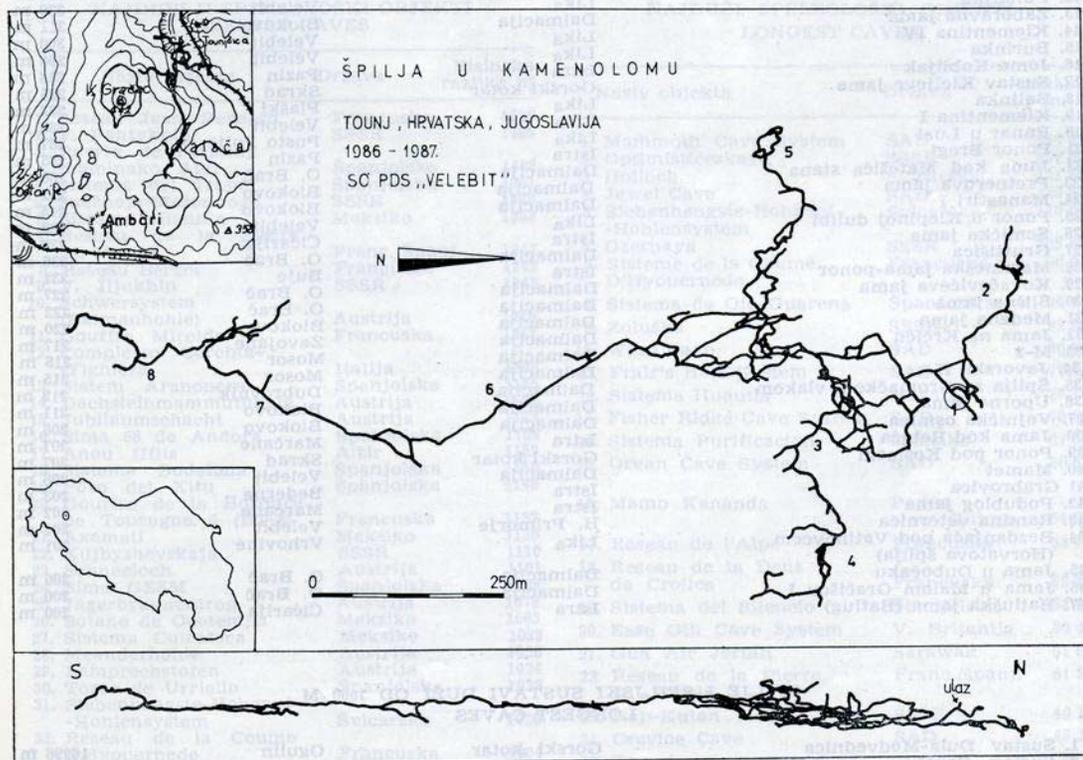
U svibnju 1986. godine, na ponovni poticaj R. Čepelaka, započeto je istraživanje špilje u kamenolomu Tounj. Od tada pa do kraja 1987. godine SO PDS »Velebit« proveo je 28 istraživačkih akcija u kojima su sudjelovali i članovi SO PD »Željezničar«.

Špilja se nalazi 300 metara jugozapadno od željezničke stanice Tounj, na samom dnu kamenoloma. Postoje dva jamska ulaza, a neko vrijeme speleolozi su za ulazak koristili i treći otvor koji je, kao i prva dva.

nastao urušavanjem stropa ulaza dvorane uslijed miniranja. Sada je taj otvor ponovno zatrpan. Zbog nesigurnosti ulaznog dijela špilje, istraživalo se uglavnom vikendom, kada se ne obavljaju radovi u kamenolomu. Izuzetak je bilo jedno četverodnevno istraživanje s bivakiranjem u udaljenijem dijelu špilje (Zigurat).

Glavni kanal špilje povezan je na više mjesta s mladim aktivnim kanalom kojim u vrijeme jačih oborina protiče snažna bujica. Taj povremeni vodeni tok dolazi, vjerojatno, s područja ponora Ambari, gdje se nalaze i poznate špilje Ambarac i Mandelaja. U prednjem dijelu špilje vodeni tok se grana prema Mamutovoj dvorani i gubi se u si-fonskom jezeru u smjeru izvora špilje Tounj-čice. Drugi dio vode otječe prema takozvanoj Kitovoj utrobi, da bi izbio na površinu ispod nasipa pruge kao drugi povremeni izvor rijeke Tounjčice.

Suhi dio špilje sačinjava, osim većeg dijela Glavnog kanala, Istočni kanal te Zapadni

Kompjuterski prikaz mjernih vlakova špilje u kamenolomu Tounj: 1 — Ulaz, 2 — Kitova utroba, 3 — Mamutova dvorana, 4 — Istočni kanal, 5 — Carobni krug, 6 — Oltar, 7 — Zigurat, 8 — Veliko jezero
Pripremili T. Barišić i Z. Stipetić

kanal koji završava Čarobnim krugom, veoma bogatim špiljskim ukrasima. Druga veća nakupina sigastih tvorevina nalazi se kod Oltara.

Glavni kanal je prostran i relativno lako prohodan, osim što su za prijelaz preko Velikog jezera nužni čamci. Uskih i teže prohodnih kanala napredovanjem istraživanja

biva sve više, a najveći splet takvih prostora čini Kitovu utrobu.

Do sada je topografski snimljeno 6100 metara dužine, čime ova špilja postaje jedna od najdužih u Hrvatskoj.

Speleolozi PDS »Velebit« i dalje će nastaviti s istraživanjem Špilje u kamenolomu Tounj jer postoji još dosta neistraženih prostora, što, dakako, predstavlja veliki izazov.

Iz »Speleologa« 1986—1987

Najveći speleološki objekti u SR Hrvatskoj

The Deepest and the Longest Caves in Croatia

JAME I JAMSKI SUSTAVI DUBLJI OD 200 M DEEPEST CAVES

1. Stara škola	Dalmacija	Biokovo	576 m	
2. Vilimova jama (A-2)	Dalmacija	Biokovo	565 m	
3. Ponor na Bunjevcu	Lika	Veletit	534 m	
4. Jama pod Kamenitim vratima	Dalmacija	Biokovo	520 m	
5. Nova velika	Dalmacija	Biokovo	380 m	
6. Biokovka	Dalmacija	Biokovo	359 m	
7. Ponor Pepelarica	Lika	Veletit	358 m	
8. Jama kod Rašpora (Ponor kod Rašpora, Zankana jama)	Istra	Čičarija	355 m	
9. Klementina III	Lika	Veletit	333 m	
10. Titina jama				
(Jama pod Gračišće II)	Dalmacija	O. Brač	329 m	
11. Klanski ponor (Gotovž)	H. Primorje	Rijeka	320 m	
12. Puhaljka	Lika	Veletit	320 m	
13. Zaboravna jama	Dalmacija	Biokovo	317 m	
14. Klementina IV	Lika	Veletit	300 m	
15. Burinka	Lika	Veletit	290 m	
16. Jama Kobiljak	Istra	Pazin	286 m	
17. Sustav Kicljeve jame	Gorski kotar	Skrad	285 m	
18. Balinka	Lika	Plaški	283 m	
19. Klementina I	Lika	Veletit	269 m	
20. Punar u Luci	Lika	Pusto Polje	267 m	
21. Ponor Bregi	Istra	Pazin	265 m	
22. Jama kod Matešića stana	Dalmacija	O. Brač	260 m	
23. Pretnerova jama	Dalmacija	Biokovo	252 m	
24. Manastiri I	Dalmacija	Biokovo	245 m	
25. Ponor u Klepinoj dublbi	Lika	Veletit	238 m	
26. Semička jama	Istra	Čičarija	236 m	
27. Grustišća	Dalmacija	O. Brač	235 m	
28. Martineška jama-ponor	Istra	Buje	231 m	
29. Kovačevićeva jama	Dalmacija	O. Brač	227 m	
30. Slišna jama	Dalmacija	O. Brač	222 m	
31. Medena jama	Dalmacija	Biokovo	220 m	
32. Jama na Krčiću	Dalmacija	Zavojane	217 m	
33. M-2	Dalmacija	Mosor	215 m	
34. Javorska II	Dalmacija	Mosor	215 m	
35. Špilja za Gromačkom vlakom	Dalmacija	Dubrovnik	212 m	
36. Uporna jama	Dalmacija	Biokovo	211 m	
37. Vojnička osmica	Dalmacija	Biokovo	208 m	
38. Jama kod Rebića	Dalmacija	Marčane	207 m	
39. Ponor pod Kosićom	Istra	Skrad	207 m	
40. Mamet	Gorski kotar	Veletit	206 m	
41. Grabovica	Dalmacija	Istra	Bederna	203 m
42. Podublog jama	Istra	Istra	Marčane	202 m
43. Ramina veternica	Istra	H. Primorje	Veletit	201 m
44. Bezdanjača pod Vatinovcem (Horvatova špilja)	Lika	Lika	Vrhovine	201 m
45. Jama u Dubočaku	Dalmacija	O. Brač	200 m	
46. Jama u Malom Gračišću I	Dalmacija	O. Brač	200 m	
47. Batluška jama (Batlug)	Istra	Čičarija	200 m	

SPIIJE I SPILJSKI SUSTAVI DUŽI OD 1000 M LONGEST CAVES

1. Sustav Đula-Medvednica	Gorski kotar	Ogulin	16296 m
2. Sustav Panjkov ponor-Kršlje	Kordun	Kršlje	9352 m
3. Špilja u kamenolomu	Kordun	Tounj	6800 m
4. Veternica	Prigorje	Medvednica	6654 m
5. Jopićeva špilja (Jopićeva pećina)	Kordun	Krnjak	6564 m
6. Donja Cerovačka pećina	Lika	Gračac	2510 m

7. Klementina I	Lika	Velebit	2403 m
8. Mandelaja	Kordun	Oštarije	2326 m
9. Spilja za Gromačkom vlakom	Dalmacija	Dubrovnik	2172 m
10. Gospodska pećina	Dalmacija	Cetina	2980 m
11. Kotluša	Dalmacija	Civljane	2015 m
12. Ponorac	Kordun	Rakovica	1840 m
13. Ponor Vele vode	Gorski kotar	Crni Lug	1495 m
14. Nabušena kaverna uz tunel »Učka«	Istra	Učka	1490 m
15. Strmotiča ponor	Lika	Lovnac	1437 m
16. Gornja Cerovačka pećina	Lika	Gračac	1295 m
17. Punar u Luc	Lika	Pusto Polje	1278 m
18. Rudelića pećina	Dalmacija	Civljane	1252 m
19. Babina jama	Lika	Ličko Cerje	1230 m
20. Ponor Bregi	Istra	Pazin	1216 m
21. Mijatova jama	Kordun	Gen. Stol	1204 m
22. Bezdanjača pod Vatinovcem (Horvatova spilja)	Lika	Vrhovine	1176 m
23. Jama kod Rašpora (Ponor kod Rašpora, Zankana jama)	Istra	Čičarija	1106 m
24. Tamnica	Kordun	Rakovica	1093 m
25. Adios (Jankovića pećina?)	Kordun	Drežnik	1087 m
26. Sustav Kicljeve jame	Gorski kotar	Skrad	1075 m
27. Spilja Piskovica	Istra	Pazin	1036 m
28. Nabušena kaverna uz tunel »Obrovac«	Dalmacija	Velebit	1030 m
29. Hajdova hiza	Gorski kotar	Deinlice	1023 m

Pripremio: Mladen Kuhta, dipl. ing. geol.

(Koodinator KS PSH za najdublje i najduže speleološke objekte u SRH)

Promjene i nadopune poslati na adresu:

MLADEN KUHTA, Bolnička 10, 41000 Zagreb. Tel. (stan) 041/154-851, posao 041/518-300 (146)

Najveći speleološki objekti u svijetu

The World lists

NAJDUBLJI SPELEOLOŠKI OBJEKTI DEEPEST CAVES

Naziv objekta	Država	Visinska razlika m
1. Reseau Jean Bernard	Francuska	1535
2. V. Pantykhin	SSSR	1465
3. Puerta de Illamina (Laminako Ate)	Španjolska	1408
4. Sistema del Trave	Španjolska	1381
5. Sneznaja-Mezonnogo	SSSR	1370
6. Sistema Huautla	Meksiko	1353
7. Reseau de la Pierre St. Martin	Franc./Španj.	1342
8. Reseau Berger	Francuska	1242
9. V. Iljukhin	SSSR	1242
10. Schwersystem (Batmanhohle)	Austrija	1219
11. Gouffre Mirolda	Francuska	1211
12. Complesso Corchia-Fighiera	Italija	1208
13. Sistem Aranonera	Španjolska	1185
14. Dachsteinmammuthohle	Austrija	1180
15. Jubilaumschacht	Austrija	1173
16. Sima 56 de Andora	Španjolska	1169
17. Anou Ifflis	Alžir	1159
18. Sistema Bodalona	Španjolska	1150
19. Pozo del Xitu	Španjolska	1148
20. Gouffre de la Bordure de Tourgne 6 (BT-6)	Francuska	1137
21. Axemati	Meksiko	1130
22. Kujbyshevskaja	SSSR	1110
23. Schneeloch	Austrija	1101
24. Sima GESM	Španjolska	1098
25. Jagerbrunnentrog	Austrija	1078
26. Sotano de Ocotempa	Meksiko	1063
27. Sistema Cuicateca	Meksiko	1038
28. Meanderhohle	Austrija	1028
29. Lamprechsthofen	Austrija	1024
30. Torco de Urriello	Španjolska	1022
31. Siebenhengste-Hohgant-Hohlensystem	Svicarska	1020
32. Reseau de la Coume d'Hyouernede	Francuska	1004

NAJDUŽI SPELEOLOŠKI OBJEKTI LONGEST CAVES

Naziv objekta	Država	Dužina (m)
1. Mammoth Cave System	SAD	553 000
2. Optimisticeskaya	SSSR	157 000
3. Holloch	Svicarska	111 000
4. Jewel Cave	SAD	120 000
5. Siebenhengste-Hohgant-Hohlensystem	Svicarska	110 000
6. Ozernaya	SSSR	105 300
7. Systeme de la Coume d'Hyouernede	Francuska	90 000
8. Sistema de Ojo Guarena	Španjolska	89 100
9. Zoluška	SSSR	82 000
10. Wind Cave	SAD	80 000
11. Frair's Hole System	SAD	77 800
12. Sistema Huautla	Meksiko	70 140
13. Fisher Ridge Cave System	SAD	70 000
14. Sistema Purificacion	Meksiko	67 600
15. Organ Cave System	SAD	60 510
16. Mamo Kananda	Papua New Guinea	54 800
17. Reseau de l'Alpe	Francuska	53 600
18. Reseau de la Dent de Crolles	Francuska	53 200
19. Sistema del Silencio	Španjolska	53 000
20. Ease Gill Cave System	V. Britanija	52 400
21. Gua Air Jernih	Sarawak	51 600
22. Reseau de la Pierre St. Martin	Franc./Španj.	51 200
23. Kap-Kutan	SSSR	46 100
24. Crevice Cave	SAD	45 383
25. Complesso Corchia-Fighiera	Italija	45 000

Kindly send all changes and corrections directly to the following address: Mladen Kuhta, Bolnička 10, 41 000 Zagreb, Yugoslavia.

Pretiskano iz »Speleologa« 1986—1987.

● **Vodič po domovima Slovenije.** U prošlom broju (str. 189) najavili smo tiskanje ovog vodiča. Sada je pred nama jedno od kapitalnih djela slovenske vodničke literature. Naslov mu je »Vodnik po planinskih postojankah v SR Sloveniji.« a autor dobar poznavalac slovenskog planinarstva Jože Dobnik. Bibliografski podaci: 332 stranice, format 12 x 7 cm, naklada 10.000, izdavač PZS, Ljubljana, Dvorčakova 9, urednik Tomaž Banovec, broširano, ilustrirano, plastični ovitak, prilog: geografski atlas od 16 stranica u četverbojnom tisku, cijena 200.000 dinara. Stariji planinari možda će se sjetiti da je prije više od 30 godina PSJ objavio vrlo lijepo uređeni »Vodič po planinarskim domovima Jugoslavije« (Beograd 1957), za ono doba vrhunsko izdanje. U njemu su na 280 stranica nječu i crtežom prikazani svi domovi Jugoslavije. Sada je pred nama vodič sličnog tipa, u kojem su na 332 stranice prikazani samo domovi u Sloveniji. Već sam taj podatak svjedoči koliko je intenzivna bila izgradnja kuća u Sloveniji. Kako je nastao ovaj vodič objašnjava sam autor: »U proljeće 1987. predložio mi je tadašnji predsjednik PZS Tomaž Banovec da napišem tekst za vodič... Priznajem, bilo me je malo strah, jer sam shvaćao kako me velik posao čeka.« Urednik vodiča Tomaž Banovec, u uvodu ovako ocjenjuje Dobnikov rad: »Prijatelj Jože je posao obavio savjesno i temeljito. Više od dvije godine mu je trebalo za skupljanje čitavog brda podataka. Mnogo je provjeravao, slikao i skupljao fotografije...« Vodič obrađuje više od 160 kuća po ovoj shemi: naziv, visina, upravljač, lokacija, povijest izgradnje, kapacitet, kada je otvorena, vidik, prilazi (posebno za automobile), izleti, vezni putevi, tko daje obavijesti (adrese i telefon). Sve kuće su prikazane i kvalitetnim crtežom. Izradio ih je Anton Rojč i, kako urednik kaže u uvodu,

»to je bio kulturni dug našoj građevinskoj planinarskoj djelatnosti.« Za planinare je taj vodič i od neprocjenjive praktične vrijednosti. Istina je da je većina kuća prikazana u raznim regionalnim vodičima, no sada su svi podaci ažurirani i objedinjeni na jednom mjestu, uz to na vrlo pregledan način. Praktičnosti vodiča uvelike pridonosi i priloženi malj atlas na 16 stranica, u koji su unesene sve kuće. Toplo preporučamo svim planinarima da nabave ovu vrijednu i korisnu knjigu. (ZP)

● **»Ravnogorski planinarski put.** vodič i putopis«, Ravna Gora 1989, 48 stranica, format 12 x 17 cm, ilustrirano broširano, ovitak u koloru, autor teksta Zelimir Kantura, naklada 2000, izdavač PD »Višnjevica« Ravna Gora. Ovaj lijepi vodič otvara nam neke nove, dosad nepoznate dijelove Gorskog kotara. Osim stranica za otkrivanje žigova, kao što je uobičajeno u ovakvim vodičima, valja istaknuti vrlo dobro poglavlje Prirodne značajke. Vodički dio precizno opisuje trasu puta a ilustriran je s fotografijama svih važnih usputnih objekata. Vodič se naručuje na adresi: Anđelko Ivančić, 51314 Ravna Gora, PD »Višnjevica«. U cijenu je uključena i značka za one koji dokazu da su posjetili sve KT. (ZP)

● **»Po Zumberku i Gorjancima«**, biblioteka Zumberak-Gorjanci svezak 2, Novo Mesto 1989, 152 str. +32 str. priloga u koloru na papiru za umjetni tisak, ilustrirano i u tekstu, ovitak u koloru, brozak Novo Mesto 1989, 152 str. širano, naklada 3000 na hrvatskom i 2000 na slovenskom jeziku, glavni i odgovorni urednik Lojze Compa, izdavači Zajednica spomenopodručja Zumberak-Gorjanci, Jastrebarsko, i Tiskarna Novo Mesto-Dolenjska založba, Novo Mesto, cijena u rujnu 90.000 din, naručuje se kod izdavača. Nakon vodiča »Zumberak i Zum-

beračka gora« Zvonimira Kellera i Ive Otta, što ga je 1961. objavio PSH, trebalo je čekati gotovo tri desetljeća na novo izdanje o ovom gorovitom području na hrvatsko-slovenskoj granici i knjiga je, slikovito rečeno, pun pogodak. Pred nama je svestrana monografija u kojoj je dalo priloge 24 autora, svaki od njih stručnjak za određeno područje znanja. Među njima su i zagrebački planinari Jakša Kopic i Krunoslav Mlas, a bez Vladimira Jagarića, koji je srcem Zumberčanin, teško da bi se mogla pojaviti knjiga ove kvalitete (urednik je ove biblioteke i velik je njegov udio i u tekstu i u fotografijama). Ovo pionirsko djelo dugo se radalo, ali svi koji su na njemu radili sada mogu biti zadovoljni i ponosni. Knjiga sadrži tri glavne teme: Opći dio predstavlja prirodne značajke, povijest, kulturu, gospodarstvo i razvojne pravce, drugi dio osam zaokruženih izletničkih područja, od Samobora i Jaske do Novog Mesta, treći dio je turističko-informativni i u njemu se sabrani brojni podaci od praktične koristi za posjetioce. Posebno ističemo odjeljak »Planinarstvo« u kojem su obrađene sve planinarske kuće i planinarske staze. Knjigu je uzitak listati jer je ilustrirana dobrim izborom od stotinjak slika, od kojih tri četvrtine u koloru. Ona će osobito dobro doći zagrebačkim planinarima koji tradicionalno posjećuju njima blisko zumberačko područje, jer će im proširiti vidike; pomognut će im u uživanju u prirodnim ljepotama pridružuje bolje razumijevanje prirodnih značajki i djela ljudskih ruku kroz stoljeća. Knjigu dodatno nadopunjuje izletnička karta Spomenopodručje »Zumberak — Gorjanci« koju je 1986. godine izdao Geodetski zavod u Ljubljani, mjerila 1:50.000 — dosad najbolja izletnička karta jednog područja u Hrvatskoj, jer joj pregledne skice u knjizi ne mogu biti nadomjestak. (ZP)

NEPRILIKE S PRETPLATOM ZA

»NAŠE PLANINE«

Zbog neprestanog poskupljivanja tiskarskih i poštanskih troškova primorani smo da pretplatnicima koji zakasne s uplatom odredimo visinu pretplate prema stupnju inflacije na dan uplate. Koliko iznosi njezin iznos u određenom trenutku pretplatnici mogu sami približno izračunati na osnovi podatka da računati za tiskanje i otpremu šest dvobroja godišnje iznose dinarsku protuvrijednost od oko 8 zapadnonjemačkih maraka.

ZLATKO SMERKE:

»PLANINARSTVO I ALPINIZAM«

Dugo očekivano drugo, dopunjeno izdanje ovog planinarskog udžbenika nalazi se u prodaji i može se dobiti kod Planinarskog saveza Hrvatske, Zagreb, Kozarčeva 22, tel. 448-774. Može se naručiti pismom ili telefonski. Zbog naglih inflatornih kretanja cijena nije fiksna pa se kod narudžbe valja o njoj raspitati (orijentacijski: tisak jednog primjerka koštao je tadašnju dinarsku protuvrijednost od oko 10 DEM). Cijeni valja pribrojiti trošak poštarne (otprema je moguća pouzećem, uz otpuninu). Za pet i više primjeraka rabat iznosi 20%.

Alpinizam

● **Grošelj sam na Lhotseu.** Vikki Grošelj (AO Matica) je na najboljem putu, da se uspne na svih 14 osamtisućaka. 30. aprila je sam bez kisika, za četrnaest sati, došao na četvrtu planinu svijeta Lhotse (8516 m). To je njegov šesti osvojeni osamtisućak. Zajedno sa Štipom Božičem i makedonskim alpinistima bio je na Everestu, a član je i zagrebačke ekspedicije koja ide iz Tibeta. Usput ima još u planu Nanga Parbat (8125 m) i Siša Pangmu (8044 m). (Dare Božić)

● **Cesenov uspjeh u Himalaji.** Kumbakara po nepalski, Singi Namdzo po tibetanski ili Jannu po francuski, za 29-godišnjeg Kranjčana Toma Cesena je trenutno vrhunac alpinističke karijere. U 2800 metara dugačkoj sjevernoj stijeni, koja ide na 7710 m visoki himalajski vrh, ispenjao je opasni prvenstveni smjer. Onda

● Vijesti iz Himalaje

Gangapurna (7454 m). Ekspedicija petoro alpinista iz Ravna ima za cilj 2300 metara visoku sjeverozapadnu stijenu. Voda je Franc Pušnik.

Škola Manang. Naših 6 instruktora pod vodstvom Bojana Pollaka je ponovo otišlo u našu školu, koju je izgradio poznati slovenski alpinist Aleš Kunaver.

Ama Dablam (6812 m). Ekspedicija Alpinističkog odsjeka Železničar iz Ljubljane ima cilj ispenjati još nepobjedenu sjeverozapadnu stijenu Ama Dablam.

Zagrebački Everest (8848 m). Zagrebačka ekspedicija, koju vodi poznati Himalajac Darko Berljak, ima za cilj Australski smjer u sjevernoj stijeni. U ekspediciji ima i šest slovenskih alpinista (Slavko Svetičič, Aco Pepevnik, Janez Benkovič, Marjan Kregar, Milan Romih i Danilo Tič).

Indijska Himalaja. O ovoj ekspediciji se najmanje zna. Otišla su četvorica alpinista, među njima Francšek Knez i Silvo Karo, da ispenju jedan veliki problem.

Siša Pangma (8046 m). Voda ove ekspedicije je Tone Skarja. U ekipi ima još šest alpinista i snimatelj. Vikki Grošelj ide sa ciljem da dođe do svog osmog osamtisućaka. (Dare Dožić)

kad su francuski »galski petelin« dva puta odustali od sjeverne stijene, ona je za svjetsku publiku bila nešto najatraktivnije. Da je Tomo Francuz, ovim usponom bi bio riješen svih financijskih prepreka. Penjanje u alpskom stilu je bez užeta i logora, a svaki silaz je nemoguć. Bez opreme za bivak bila je to utopija. Jedini naš uspon u alpskom stilu bez logora i opreme bio je na Daulagiriju, kad su trojica alpinista bez ikakve opreme u zimi došla na vrh. Cesen je najviše iskustva u visokim planinama stekao 1985. na Yalung Kangu, kad je proveo noć na visini od 8300 metara. A kakvu opremu je imao sa sobom? Nekoliko zamotaka hrane, rezervne rukavice, naočale i svega sedam kilograma penjačke opreme. Za ovaj uspon je trebao svega 40 sati, od toga nekoliko sati za odmor pri silazu. Tomo Cesen je zvijezda zadnjeg broja

francuske revije **Alpi Rando**: intervju sa njim, fotografije i podatak da je sam svladao jedan od najvećih problema u Himalaji — sjevernu stijenu Kumbakare, po francuski Jannu. Tomo Cesen, novi Walter Bonatti? pita se naslov ove penjačke novine. Tomo Cesen postao je jedan od najboljih penjača ove generacije u svijetu... Ovako se priča o jugoslavenskom penjaču. Strani stručnjaci su to potvrdili novinama: **Alpi-Rando-Verticali**, **La Montagne, Alp...** A kako se radi kod nas? Najbitnije je da je mnogo planinarskih veselica, da se gradi što više planinarskih hotela, da se prodaje što više alkohola, da planinarsko društvo nema gubitaka. A svijet zna Jugoslaviju po dobrim usponima. (Dare Božić)

● **Prva žena u Walkeru.** Kranjčanka Marija Stremfelj je prva penjačica kod nas, koja je ispenjala Walkerov stup u Grandes Jorasses. Ispenjala ga je zajedno s mužem za 23 sata. Ovim usponom je potvrdila da je naša najbolja svestrana alpinistica. U svom popisu ima i Pik Komunizma i Broad Peak (8047 m). U sportskom penjanju penje i VIII+IX —. Zajedno su u Walkeru bili Grega Justin i Ivč Kotnik. Tone Skarja je sam ispenjao 650 m visok smjer među Courtes i Droites. Alaenov smjer u Druu su ispenjali Marko Prezelj i Matjaz Wiegeler. U sjevernoj stijeni Planje su Darko Podgornik i Srečo Likar za 12 sati ispenjali smjer Katarzo, VII, A 3,500 m. U Velikoj Cini su Tomaž Jakofčič i Boštjan Ložar slobodno ispenjali smjer Comici — Dimai (VII/VIII—). (Dare Božić)

Sportsko penjanje

● **Otvoreno natjecanje u sportskom penjanju za YU Cup — Golubinjak '89.** Nastavak ovogodišnjih nadmetanja u sportskom penjanju za YU Cup održan je 8. i 9. srpnja 1989. na stijeni u park-šumi Golubinjak kraj Lokava (Gorski kotar). Organizator natjecanja bio je AO PD »Kamenjak«. Rijeka. Ovo natjecanje bilo je drugo po redu ove godine koje se boduje za YU Cup (prvo je bilo Prvenstvo Jugoslavije na umjetnoj stijeni u dvorani. »Art rock« u Zagrebu u ožujku ove godine). Organizacija natjecanja u Golubinjaku, koje je nosilo komercijalni naziv »Art Rock 2«, bio je nemali posao za naš Alpinistički odsjek. Zadataka i obaveza bilo je na pretek, počevši od sponsorstva, dozvola za održavanje, smještaja ljudi sa šatorima, dogovora za video snimanje, radio veze, kompjutersku obradu rezultata, propagande, pa sve do čišćenja stijene i onog najbitnijeg — izbora i uređivanja smjerova.

Stijena je ukupne visine od oko 25—30 metara i čitava je nadvisna. Okolina stijene pruža izvan-

redne prirodne uvjete za definiranje izolacijske i tranzitne zone, te zone tehničkog incidenta. Isto tako bila je omogućena prilično dobra pozicija sudačkog žirija, kompjutera, razglasa i ostalih pratećih zahtjeva po UIAA pravilima. Prednost je bila i blizina priključaka struje ispod same stijene, kao i objekt Šumskog gospodarstva Delnice — Fuzine, koji smo dobili na raspolaganje za ovu priliku. Time je bilo omogućeno nesmetano održavanje službenih sastanaka organizatora JUSPEK-a, kao i brže kolanje informacija za javna glasila zbog blizine telefona itd. Problem je pričinjavala stijena zbog vlage jer je gotovo mjesec dana padala kiša. Vлага u stijeni riješena je sušenjem plamenikom od ranih jutarnjih sati pa do samog početka takmičenja.

Glavni uređivač smjerova bio je Ajo Slamič sa svojom ekipom iz Ajdovščine, na čemu im se još jednom zahvaljujemo. Generalni sponsor natjecanja bila je specijalizirana trgovina alpinističke opreme »Avventura« iz Trsta bez koje bi bilo gotovo nemoguće

pomišljati na organizaciju i opremu za smjerove. Glavni sudac supervizor natjecanja bio je Ivica Piljič iz Splita, a predsjednik sudačkog žirija Peter Podgornik (N. Gorica), kojemu je ovo bilo prvo službeno obavljanje ove funkcije. Novim sucima JUSPEK-a, koji su ove godine završili prvi seminar za suce u sportskom penjanju pod vodstvom Ivica Piljiča, ovo je natjecanje bilo prvo službeno suđenje. Čitava sudačka ekipa svoj dio posla obavila je korektno i profesionalno.

Na smjerovima u Golubinjaku sposobnosti su odmjeravala 44 natjecatelja u muškoj i 12 u ženskoj konkurenciji. Od 44 muškaraca većina ih je bila iz Slovenije, 5 iz Hrvatske, te 3 iz Trsta. U kvalifikacijskom smjeru vrh je doseglo 5 takmičara (Igor Jamnikar, Marko Lukič, Tadej Slavec, Andrej Jaklič, Branko Vežovnik) a u finale ih je ušlo 15. Iz našeg AO natjecao se samo Vladimir Paušič koji se u kvalifikacijama našao na 23. mjestu s dosegnutom visinom 09,46. Finalni muški smjer nitko nije is-

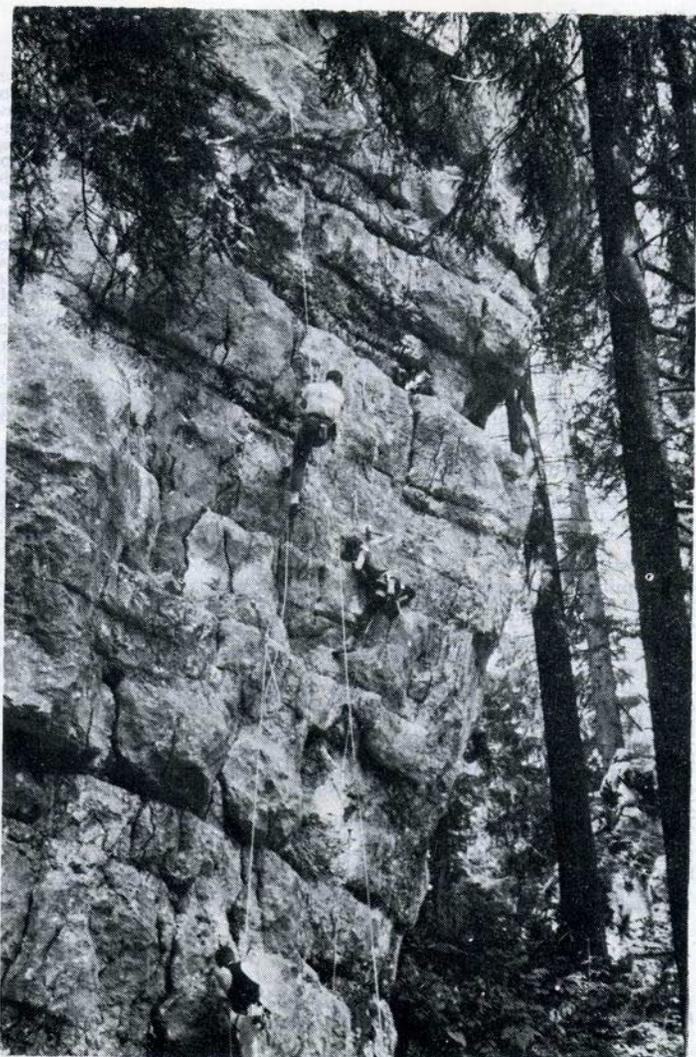
penjač do vrha, a prvoplasirani Tadej Slabe bio je u finalu bolji od drugoplasiranog Marka Lukića za 40 cm. Oštra borba bila je za 3. mjesto koje je zauzeo Miha Kuhar s 8 cm više od četvrtog Igora Jamnikara.

U ženskoj konkurenciji nastupilo je 9 natjecateljki iz Slovenije, 2 iz Zagreba, te jedna čak iz dalekog Brazila. Kvalifikacijski smjer za žene ispenjalo je do vrha 5 natjecateljki (Damjana Klemenčič, Betka Galičič, Metka Lukančič, Jelka Tajnik, Mojca Oblak), a u finale ih je ušlo 9. Prvi ključni detalj u finalu uspjele su prepenjati samo Metka Lukančič i Damjana Klemenčič, iako je Metka u nastavku bila uvjerljivo bolja. Treće mjesto zauzela je Jelka Tajnik.

Dva dana nadmetanja u Lokvama pratilo je sunčano i toplo vrijeme što je pridonijelo ne samo nesmetanom odvijanju samog natjecanja već i jednom lijepom zajedničkom druženju. Sto se publike tiče, ne može se govoriti o nekoj brojnosti iako su bile održane dvije konferencije za štampu. Imali smo više intervjua na radu u toku prema, te je bilo najava u štampi.

Koristimo ovu priliku da se posebno zahvalimo A. u Slamicu, glavnom uređivaču smjerova, te Igoru Badaliću, Egonu Batiču i Marku, zatim Ivici Pljčicu i Peteru Podgorniku na izvanrednoj suradnji i pomoći kao i cijeloj sudačkoj ekipi JUSPEK-a. Također zahvaljujemo Radio klubu »Rijeka«, RO »Jadroagent« Rijeka, »Elektroprenosu« Opatija, te svim ostalim radnim organizacijama i pojedincima koji su na bilo koji način surađivali u organizaciji, a posebno »Avventuri« iz Trsta. (Milvia Medved)

● **Slovenski sportski penjači.** Koliko se je uspeo naš sportski alpinizam, zavidjeli bi mu i strani penjači. Marko Lukić (AO Kozjak, Maribor) je sigurno iznenađio naše penjače. Prvo je ispenjao dva odlična smjera u Austriji, 8a (IX+/X-) i 8b (X). U Njemačkoj je ispenjao Kanal im Ruckenberg (X). Ovaj smjer je prvi ispenjao Wolfgang Güllich 1984. i tada je bio najteži na svijetu. U Finkenstaingu je 20-godišnji Darian Suc (AO Kranj) ispenjao Rock me baby (IX+/X-). Ovo je bio drugi uspon u tom smjeru. U južnoj Francuskoj su penjala trojica penjača: 16-godišnji Borut Rus (AO Skofja Loka) je ispenjao Sale temps pour les caves; 8a (IX+/X-) i još Supplement Cornichon 8a (IX+/X-). Ova dva smjera su ispenjali i Uroš Griljč (AO Črnuče) i Darian Suc. Griljč i Suc su ispenjali još Claudiu 8a+ (X-), a Suc je dodao još Scence tenant (IX/X-). Poslije su ispenjali još deset sa (IX+). Tadej Slabe (AO Matica, Avventura) je u Viavi ispenjao (X-). Austrijski penjački centar Kanziberg posjetila su četvorica naših penjača. Smjer Kuaanis Quatsi (IX+/X-) su ispenjali Luka Zaplotnik, Suc, Nejc Zaplotnik (svi AO Kranj) i Uroš Griljč (AO Črnuče). U našim stijenama ispenjali su više smjerova s IX i IX+. Griljč je u Dolžanovoj sutjesci ispenjao prvenstveno Climbers Ody (IX+). U istoj stijeni je 16-godišnji Aleš Anderle (AO Tržič) ispenjao: Soleo (VIII+/IX-), Zlivča (VIII+

Art Rock u Golubinjaku kod Lokava

Foto: N. Silič

/IX-), Proces (IX-), Bogove (IX-) i Hofmana (IX/IX+), Klemen Premrl (16) je ispenjao Soleo i Bogove. Smjer Hofman (IX/IX+) je ispenjao Aleš Janež (1). Stanko Zidan (AO Ljubljana) je sa svojih 14 godina najmlađi koji je do sada ispenjao Soleo (VIII+/IX-). Tomo Cesen (AO Kranj) je solirao Raz žutog slona (VIII+), u Austriji je ispenjao još Kuaanis Quantis (IX+/X-). (Dare Božič)

● **Marko Prezelj** (1965) je naš up himalajskog alpinizma. Član je AO Kamnik, a penjati je počeo 1982. Alpinistički je instruktor i član GSS. Ispenjao je oko 500 uspona. Najviše vrhunskih uspona je ispenjao zimi: Trglav: Helba sa Copom za jedan dan, Rzenik: Peklenska pomaranča, Peklenska vedevita (prvenstveni). U ljeti je ispenjao nekoliko težih prvenstvenih smjerova i ispenjao je slo-

bodno do VIII+. U Francuskoj je ispenjao Alainovu u Druu i Super couloir u Taculu. Bio je 1987. na slovenskoj ekspediciji na Lhoite, godinu poslije je došao na vrh Co Oju (8201 m), a ove godine je član slovenske ekspedicije na Siša Pangmu. (Dare Božič)

● **Idrija** — četvrta utakmica sportskih penjača. Sudjelovalo je 28 muškaraca i 5 žena. Pobjednik je 19-godišnji Marko Lukić (AO Maribor), drugi je Tadej Slabe (AO Matica, Avventura), treći Brane Vezovnik (AO Ravne), četvrti Darian Suc i peti Uroš Griljč. Kod žena je prva Mojca Oblak (AO Vrhnika), slijede Marjeta Tomšič (AO Matica), Damjana Klemenčič (AO Skofja Loka), Petra Vencelj (AO Železničar) i Slavica Stojaković (AO Velebit, Zagreb). (Dare Božič)

● **Zaštitu Sovskog jezera u Dilj-gori** predlaže Republički zavod za zaštitu prirode iz Zagreba, koje je do sada evidentirano kao prirodni fenomen. Zavod predlaže, a skupština općine Slavonška Požega trebala bi to kao nadležna prihvatiti, da se Sovsko jezero zajedno s blizom okolicom proglasi značajnim krajolikom i prema tome zaštititi u smislu Zakona o zaštiti prirode. Sovsko jezero predstavlja jedinstven primjerak prirodnog jezera u brdsko-brežuljkastom kraju kontinentalne Hrvatske. Smješteno je na sjevernoj padini Dilja, neposredno ispod glavnog bila (Mlaci no brdo 430 m, Jurje brdo 471 m) na nadmorskoj visini od 430 metara. Jezero je u maloj depresiji a s ist. i sj. strane okružuje ga šuma hrasta kitnjaka i običnog graba, te šuma bukve u jarcima. Zapadne i južne strane su pašnjaci i oranice. Istočno od jezera je malo uzvišenje, Jezero brdo (380 m), s piramidom — vidikovcem na vrhu. Na sz. je jezerska udolina otvorena, te je nekad, za vrijeme visokih voda višak jezera ovuda istjecao. Prirodne pogodnosti — jezero, blagi reljef, pitom krajolik i pogodne klimatske prilike — pogodovale su razvoju poljoprivrede, pa je neposredno uz jezero iskrcen veći kompleks šuma (oko 106 ha) i pretvoren u oranice, voćnjake, vinograde i pašnjake. To je poljoprivredna oaza u kompleksu šumovite padine Dilja. Nekoć je to bio veleposjed, a uz jezero bile su gospodarske zgrade, voćnjak i vinograd. Mnogi planinari bez dvojbe podržavaju inicijativu za zaštitu ovoga bisera Dilj-gore. (ZP)

● **Pogled na jedrilice odozgo.** Ako ste željni doživjeti, kako je biti iznad jedrilice, predlažem vam posjet Stolu (2236 m) u Karavanama. Naime, u podnožju Stola nalazi se sportski aerodrom s kojega uzliću mnoge jedrilice nad Begunjskim (2063 m), Stolom, Okroglicom (1537 m), Završnicom, Zabreskom planinom, te Zirovničkom planinom. Pogledom u dolinu primjećuje se cesta Kranj — Jesenice, željeznička pruga, naselja, Bledsko odnosno Bohinjsko jezero, te »Krov« Jugoslavije Triglav. Prilikom boravka kod Prešernove koč (2193 m) ili na potezu do samog vrha imate priliku stalno gledati jedrilice ispod sebe i manji broj iznad vrha odnosno koč. Zavidljivo promatrajete njihovo letenje posebno kada su vam na »dohvat« ruke. Kako doći do Prešernove koč? Iz Lesca (gdje je aerodrom) preko Zirovnice, gdje je željeznička stanica, staza vodi preko mosta do Valvazorjevog doma za sat i pol pješčenja ili vozilom po makadam cesti. Odatle na vrh odnosno do kuće 2—3 sata pješčenja (strmo ili lakši put). Iz Ljubelja preko Zelenice (1536 m) i Sije do vrha Stola 3—4 sata pješčenja. S Ljubelja ima žičnica od Zelenice (presjedanje) do zajedničke staze iz Austrije od Klagenfurthute, te strmo gore. Za Stol nije potrebno imati pašoš. (Josip Sakoman)

● **Kada autobus Samobor — Jastrebarsko?** Dvije susjedne općine, Samobor i Jastrebarsko nisu povezane autobusnim linijama. Zašto? Poznata je činjenica da sela Rude, Braslovje, Prekrižje, Plešivica, Vranov Dol, Gornja i Donja Reka ne mogu doći u svaja općinska središta autobusnim prijevozom. Ranije se opravdavalo time, da cesta od Braslavja do Plešivice nije asfaltirana. Cesta je sada asfaltirana, te bi trebalo za navedena a i za druga sela tih općina, da se uvede redovna autobusna linija Samobor — Jastrebarsko i obratno. U tim selima ima mnogo radnika, koji gravitiraju u spomenuta općinska središta pa čak i u Zagreb. Pored potreba mještana, tu se nameće potreba i za turističke svrhe, a da ne govorimo za planinare. Spomenuta linija bila bi pogodna za Plešivicu i Oštrc s Prekrižja. Općina Samobor ima prilično dobro riješen prijevoz na svojem području, ali sa susjednom općinom Jastrebarsko vrlo malo. U suradnji sa ZET-om Zagreb taj problem treba riješiti na zadovoljstvo mnogih korisnika autobusnih veza. (Josip Sakoman)

● Spomenik na Jarmovcu pod Snežnikom

Planinari, to je zbilja posebna vrsta ljudi sposobnih za najrazličitije pothvate. Da su u planinarskom građevinarstvu na mogućim i nemogućim mjestima vršni stručnjaci dokazali su nebrojeno puta. No, unatoč mom podužem planinarskom stažu, tijekom kojega sam se nagledao a i sam sudjelovao u mogućim i nemogućim djelatnostima, ipak me je iznenadila akcija PD »Snežnik« iz Ilirske Bistrice. To društvo je izgradilo i na Dan ustanaka naroda Slovenije 22. srpnja 1989. godine svečano otkrilo spomen-obilježje pilotu-lovcu Josipu Križaju.

Tu dolazi ono što me začudilo. Josip Križaj, Slovenac sa Primorske, poručnik pilot-lovac u španjolskom gradanskom ratu, pilot-lovac u prvim avio-jedinicama NOV-a, poginuo je u avio-katastrofi na Jarmovcu 1948. godine kao kapetan, komandir eskadrile u 112. avio-puku. Nedugo zatim njegova je supruga na mjestu nesreće podigla omanje spomen-obilježje, koje postoji i danas, a u podnožju kojega leži nešto ostataka aviona.

U svojim brojnim izletima po Snežniku i snežničkim šumama, članovi PD »Snežnik« često su navraćali do spomenika Križaju. Česti posjetioci bili su mladi planinari, još učenici osnovnih škola. Te posjete postale su nekako tradicionalne i dovele su do ideje da se podigne spomen-obilježje.

Pokrenula se planinarska »mašinerija«, proradiše veze i vezice, i u Nišu dobiveno je krilo aviona. Na isti način izvršeni su ostali radovi, od stavljanja oznaka na krilo, livenja letačkog znaka, ploče i još onih mnogih »sitnica« koje su često i presudne. Križaj nije bio niti planinar, a niti član nekog planinarskog društva, a eto, planinari mu podigoše zbilja lijepo spomen-obilježje. Gdje su bili oni kojima je to bila dužnost?

Rješenje je spomen-obilježja vrlo je dobro i odlično se uklapa u okoliš. Pored šumske ceste, koja od Gumanca ide sjeveroistočno preko Klanske Police i Jelenje Drage te dalje ka Jarmovcu, kod Paravičeve Mize cesta ide rubom lijepog proplanka. Na tom proplanku, na kamenom podnožju gordo strši u plavo nebo srebrno krilo s oznakom JRV (Jugoslavansko ratno vazduhoplovstvo). U podnožju ugrađen je brončani letački znak JRV te ploča s odgovarajućim epitafom.

Eto, zahvaljujući planinarima Josip Križaj poslije 41 godine dobio je dostojno spomen-obilježje. PD »Snežnik« upriličilo je odličan prigodni program. Pored prigodnih govora predstavnika JRV i DPO, posebno je oduševio svojim nastupom muški zbor, a vrhunac oduševljenja postignut je solo pjesmom i pratnjom na gitari učenice OS iz Ilirske Bistrice otpjevanom na španjolskom jeziku.

Svečanosti je prisustvovalo oko 200 planinara iz Slovenije i Hrvatske. Planinari ne bi bili dostojni sami sebe da samo na tome završi taj dan. S Klanske Police kolona je krenula prekrasnim snežničkim šumama na Orlovicu (1299 m). Zahvaljujući lijepom danu, bogato smo bili nagrađeni veličanstvenim vidikcima sa tog rijetko posjećivanog ali vrlo zahvalnog vrha.

Spust s Orlovice do šumarije na Gumanca ugodna je šetnja koja traje oko 40 minuta. Po običaju, dolaskom na zadnju »radnu točku« nije izostala planinarska veselica, koja je uvijek prekratka. Slijedilo je srdačan rastanak te povratka koji je uvijek pomalo poračen sjetom. (Miljenko Pavešić)

● **Vibram na cipelama** mijenja ručnim šivanjem »Cevljarstvo Perle«, Ljubljana, Titova 86 ili 170, tel. 061-344-084.

● **PD »Željezničar«** iz Zagreba organiziralo je koncem srpnja posjet Velebitu od Zavižana do Satorine, a odmah zatim na Medvednicu. U kolovozu bili su na Stolu, u povratku na Plešivici, a posjetili su i »Put božura« na Cićariji. U proljeće bili su na Poštaku i izvoru Zrmanje. (Josip Sakoman)

● **Opet voda na Vodicama!** Naše planine broj 5-6, u kojem je tiskan moj članak »Vodiče bez vode«, trebaju dobiti dopunu. Pono- vno smo 21. svibnja krenuli na »Pohod u Zumberak« s PD »Mon- ter«. U Sekulićima je bilo lijepo, iako je dobar dio posljedica- pješačka oprala kiša. Dio plani- nara iz planinarskog društva »Dubovac« iz Karlovca iskoristio je priliku i iz Sekulića otpje- šao do doma Vodiče, podno Pla- ješa. Usput rečeno, Sekulići su sada točka Karlovačke transver- zale iako neobavezna. Dakle, na- kon dosta dugog hoda po gustom blatu, Olga, Ivanka, Hine, Lale, Vuk i ostali, stigli su na Vodiče. A tamo, koje iznenađenje! Nakon gotovo punih osam mjeseci opet teče VODA. Da, voda o kojoj sam onako revoltirano pisala u proš- lom broju, opet se pojavila. Od veselja je plastična »Bibita« s vodom iz Karlovca završila u smeću. Eho, tako, radi znanja svi- ma onima koji žele na Vodiče, vode opet ima! Najsretniji su mještani Sošica, a zatim Dugi, domar na Vodicama, jer mu je 50- litarski kanister za vodu postao nepotreban. Ali u njega stane pu- no vina. Dobro došli na Vodiče (Jasenska Milkšić)

● **20 godina rada PD »Željezni- čar«** u Istri. Tijekom 1971. godine, prilikom proslave 50. obljetnice »Labinke republike« u Labinu, članovi PD »Željezničar« Zagreb izvršili su markiranje dijela plani- narske staze po Cićariji. Tada nije postojalo društvo planinara u Istri, niti u Pulj. Odobrenje za markiranje dala je općina Bu- zet. O tome smo obavijestili OPS Rjeka i PD »Opatija« iz Opatije, te OPD iz Kopa. Naša prisutnost u Istri poznata je ne samo u Ju- goslaviji, već i izvan nje. Čim su se pojavili planinari iz Pule, odmah smo stupili u vezu i zajed- nički radili na markiranju i podijelili markiranje: od Slavnika do Račje Vasi preuzeli su članovi PD »Glas Istre« Pula, dok je put Račja Vas — Učka ostao za PD »Željezničar«. O tome smo primili mnoga priznanja, posebno od Sku- pštine općine Buzet. Postigli smo sporazum, da tijekom 1991. godine predamo IPP »Labinška republi- ka« Slavnici — Učka PD »Glas Istre« Pula radi daljnjeg održava- nja. To će biti ujedno 20-godišnja- ca našeg rada u Istri. (Josip Sakoman)

● **Olakšan prilaz izvoru Zrmanje.** Nakon otvorenja odnosno asfalti- ranja ceste Gračac — Sučevići — Otrčić — Knin, preporuča se posjet izvoru rijeke Zrmanje, koja izvire podno željezničke pruge Gračac — Knin, nedaleko od sela

Zrmanja na početku sjeverne Dal- macije. Izvor je vrlo atraktivan. Od sela Zrmanje vodi seoski put odnosno staza u duljini od pola sata pješaćenja. Podrobnije in- formacije možete dobiti u mjestu, te u kućama uz rijeku. Preporuča se krenuti sa željezničke stan- ice Zrmanja, koja se nalazi na pruzi Gračac — Knin kod sela Otrčića, odakle autobusom ili pje- šice do odvojka za selo. Strmim cestom u mjesto, te lijevo u prav- cu izvora uz fontanu, gdje stalno teče svježa zrmanjska voda. Kako je rijeka Zrmanja od izvora do uš- ca dužinom od 69 km čista i bistra, nema industrije, to je čitavom svojom dužinom upotrebljiva za piće. U gornjem toku do Zvoni- grada teče ravnicom, a odatle us- kom dolinom, usječenom u Kotar- ski ravnanj; stvara brojne brzice i manje vodopade. Nižno od Ob- rovcica ima bočatu vodu: utječe u Novigradsko more. Desni su pritoci Krupa i Dabarnica, lijevi Sović-potok. Plovna je do Obro- vca, gdje je preko nje izgrađen most. Kako mjesto Zrmanja ima poštu i mjesnu gostionicu, to po- stoji mogućnost smještaja i in- formiranja, ne samo o rijeci, već i o okolini, koja je vrlo romanti- čna. Iznad Zrmanje se izdiže Vele- bit s ograncima i Poštak koji dominira nad željezničkom stan- icom Malovan i Zrmanja. Uspu- t, tu je meka za ribiče, ali uz dozvolu. (Josip Sakoman)

● **Ljetna škola za vodiče PSH** održana je od 17. do 24. lipnja na Risnjaku u organizaciji Kom- isije za vodiče PSH. Ovaj dom je vrlo prikladan za planinarske škole, a domar Vlasto Katić po- brinuo se za dobru prehranu. Skolu je pohađalo 22 tečajca iz 16 društava, i to iz Našica, Pa- rkraca, Pletemice, Zagreba, Ja- ske, Duge Rese, Pule, Crikvenice i Gospića. Nastavu su vodili Dar- ko Luš, Branko Puzak (GSS) i Vlado Mlinarić (voda škole). Za- hvaljujući ovoj školi vodiči u Hrvatskoj dobili su novi kadar. (Darko Luš)

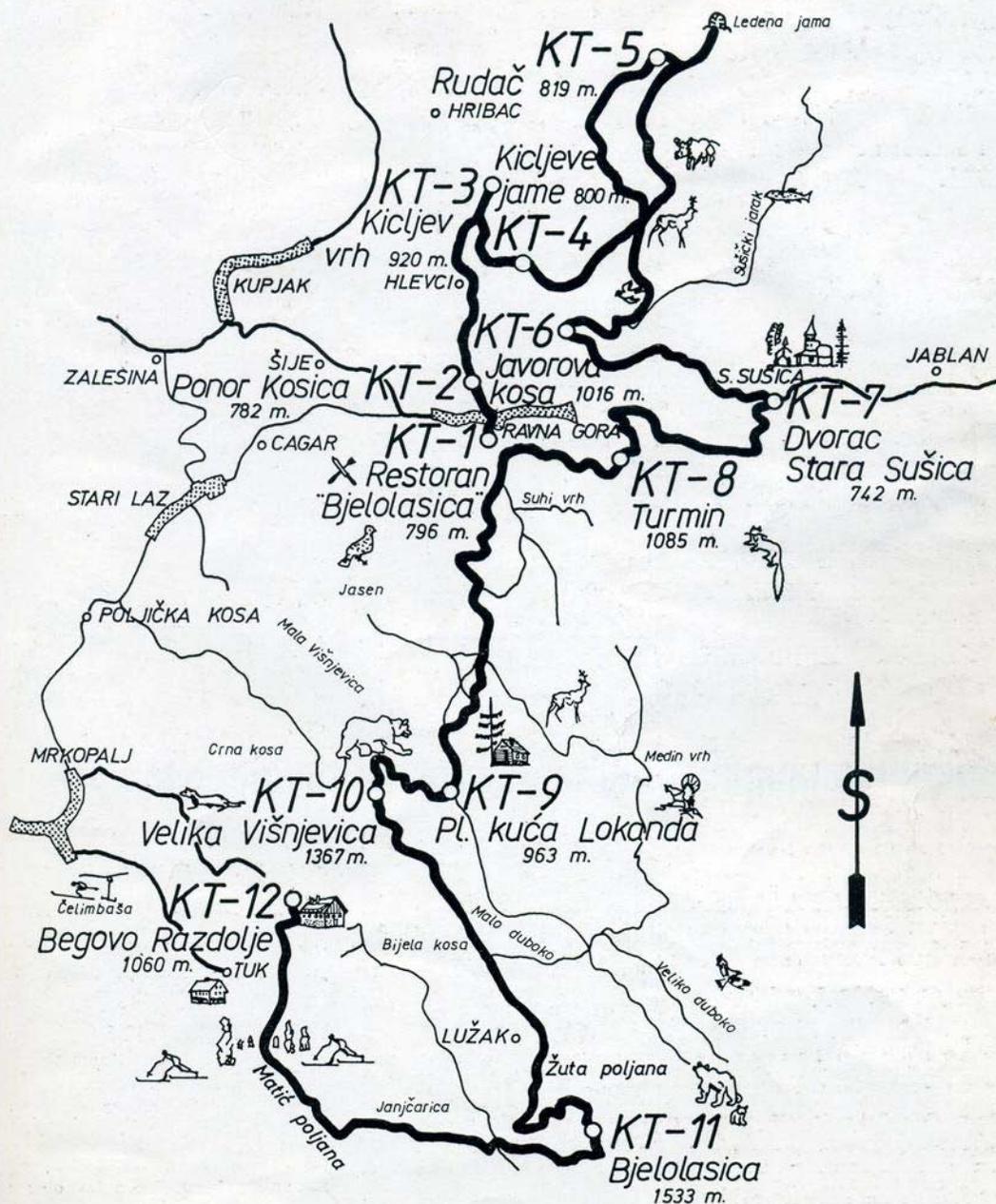
● **Druženje »Paklenice«** i »Javor- ka«. Ovog ljeta u Zadru je bo- ravilo 49 planinara, članova PSD »Javorak« iz Nikšića. To je jed- no od šest zbratimljenih dru- štava iz zbratimljenih gradova sa Zadrom, s PD »Paklenica« iz Zadra. Susret ovih društava protekao je u srdačnoj i prija- teljskoj atmosferi i izuzetno dru- garskom raspoloženju.

Pobratimi su analizirali i su- mirali svoj rad od dana bratim- ljenja, koje je obavljeno 4. srp- nja 1981. u Jaču na inicijativu i u organizaciji PD »Paklenica«, i pri tom konstatirali da su po- stignuti značajni uspjesi, naro- čito na razvijanju drugarstva me- đu članstvom. Osim toga, oni su izmjenjali iskustva u radu i do- govorili se o drugom susretu. Su- sret svih zbratimljenih društava održava se svake četvrte godine, što će o. g. najvjerojatnije biti 18. rujna u Nikšiću (prvi je odr- žan 1985. u »Borisovom domu« u Velikoj Paklenici na Velebitu). (D. P.)

● **Planinarske izložbe u Kopriv- nici.** Povodom proslave 60. oblje-

tnice PD »Bilo«, koncem prošle i prvih mjeseci ove 1989. godine, pripređene su i održane mnogo- brojne i uspješne planinarske iz- ložbe po radnim kolektivima i os- novnim školama. Prva je postav- ljena u Gradskoj knjižnici polo- vnom prosinca 1988. koju je tom prilikom razgledao veliki broj građana. Od 18. siječnja do 1. ve- ljaja postavljena je u »Podrav- c«, a tokom veljače i ožujka u izložbenom prostoru tvornice obu- če »Sloga«, koju su razgledali gotovo svi radnici tog kolektiva koji broji preko tisuću i pet stot- ina zaposlenih. Susretljivošću »Sloga« bilo je omogućeno da tu zanimljivu izložbu razgleda i pre- ko pet stotina učenika OS »7. studeni 1943« i »Mira Bano«, pred- vodenih svojim nastavnicima inače aktivnim planinarima. Prije po- četka svakog razgledavanja izlož- be predstavnik »Sloga« održao je prisutnim učenicima predava- nje o radu ovog uspješnog ko- lektiva, a u toku razgledavanja o 60. godišnjem radu PD »Bilo« govorio je predsjednik dr. Mili- voj Kovačić. Početkom travnja postavljena je u predvorju nove zgrade RO »Elektra«. Prvo su je razgledali radnici ovog kolekti- va, a kroz dva tjedna i mnogo- brojni građani kao česti posjeti-oci u toj RO radi informacija o naplati i potrošnji električne energije. Za planinarske sekcije na OS »Ivo Rodemont« u Rasnjici i OS »Kalinčić partizanski odr- ed« u Sokolovcu, postavljene su jednodnevne izložbe uz preda- vanje predsjednika PD »Bilo«. Na izložbama je kroz snimke s iz- leta i radnih akcija, razne knji- ge s planinarskom tematikom, dokumente o počecima rada PD »Bilo«, zbirke planinarskih zna- čaka, filatelije u vezi s planinar- stvom, izložene primjerice časopi- sa »Planinar« odnosno »Bilo- gorski planinar« (koji već punih dvanaest godina izdaje PD »Bi- lo«), prikazan dugogodišnji i us- pješni rad koprivničkih planinara. (Dr. Milivoj Kovačić)

● **Otkriven spomenik Triglav- skom župniku.** PD PTT »Učka« iz Rijeke organiziralo je 27. kolovo- za posjet svečanosti u Dovju (Mojstrana) u povodu otkriva- nja spomenika 100. obljetnici dol- laska župnika Jakoba Aljaža u Dovje. Došavši u Dovje, Aljaž otpočine mukotrpnu no uspješ- nu borbu da očuva Triglav od stranaca. Aljaž je pored plani- nara bio i kompozitor te se bavio i nizom drugih značajnih djelat- nosti. Napisao je i komponirao pjesmu »O Triglav, moj dom«. Pjesma je otpjevana i na sveča- nosti, poslije čega je predsjed- nik PZ Slovenije Marijan Oblak predložio prisutnim da to bude himna slovenskih planinara. Bur- nim aplauzom prijedlog je po- zdravljen. Spomenik je postav- ljen u neposrednoj blizini ceste Jesenice — Dovje. Izrađen je u nadnaravnoj veličini i vrlo lijepo djeluje. Svečanosti je prisustvo- valo oko 4.000 ljudi. Od devet ri- ječko-opatjskih društava samo je »Učka« organizirala posjet, Mi- silim da je PD »Učka« bilo i jed- ino iz SR Hrvatske na svečano- sti. (Miljenko Pavešić)

RGPP - RAVNOGORSKI PLANINARSKI PUT

